

Όνομα **Γ**ιάννης, Θεοδ.

Τάξη Έμφρωτή β' β' ημερ

Μάθημα κίβ Κρήμυς

Σχολ' Έτος

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις

τῆς 30ης Ὀκτωβρίου, τῆς 2ας Νοεμβρίου

καὶ τῆς 4ης Δεκεμβρίου

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

—
1889

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Κατὰ τὰς συνεδριάσεις

τῆς 30ης Ὀκτωβρίου, τῆς 2ας Νοεμβρίου

• καὶ τῆς 4ης Δεκεμβρίου

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αδ. ἀριθ. 4879
Χρονολ. 21.3.1958
Εἰδικόν. *Δηλ. Π. Δηλιγιαννῆ*
Χοιρ. 940.56.2 / ΔΕΛ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

—
#1889

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 30 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τῷ ὄντι, κύριοι, ἤθελεν εἶσθαι ἀπρεπὲς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Κοινοβούλιον, ἔάν, εὐθὺς ὡς ἠνοίχθησαν αἱ πύλαι αὐτοῦ, δὲν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τινος τῶν μελῶν του ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς **Κρήτης**. Αὐτὸ τὸ καθῆκον ὑπέλαβον, ὅτι ἄφειλον ἐν ὀνόματι τῆς Ἀντιπολιτεύσεως νὰ ἐκπληρώσω ἐγὼ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν παρελθούσαν Τετάρτην ἔσπευσα νὰ προκαλέσω τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ ἐπερωτήσεως, τὴν ὁποίαν ἐμελλον νὰ προβάλω ἐν τινι τῶν προσεχῶν συνεδριάσεων. Δυστυχῶς ἡ ὑγεία μου δὲν μοὶ ἐπέτρεψε νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς οὐδὲ τὴν Παρασκευὴν οὔτε τὸ Σάββατον, προσέροχομαι δὲ σήμερον νὰ ἐκπληρώσω τὸ καθῆκον τοῦτο.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς Κρήτης ἐξεπίσταται ἤδη ἐπὶ τέσσαρας καὶ πλέον μῆνας. Ἐάν τις ἤθελε ρίψει βλέμμα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μακροῦ δράματος, ἡδύνατο νὰ σταματήσει πρὸ πολλῶν σημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων πολλὰς εἶχε νὰ προβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἀπορίας, ὅπως προκαλέσῃ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Πατρίδος νὰ προσέλθῃ νὰ δώσῃ διασαφήσεις. Ἀλλὰ δὲν σκοπῶ νὰ προβάλω διὰ τῆς ἐπερωτήσεώς μου εἰ μὴ τὰ σημαντικώτερα τῶν σημείων τούτων, τὰ σημεῖα τὰ πλέον περίβλεπτα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ, ὅστις ὑπὸ τῆς φύσεως ἐστερήθη τῆς δράσεως,

καὶ αὐτῷ ἐκείνῳ ἤθελον κατασταθῆ ἅπτά, καὶ ἐφ' ὧν καὶ αὐτός ἤθελε καταληφθῆ ὑπὸ ἀπορίας ἐὰν ἤρεύνα τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὰ σημεῖα ταῦτα.

Κατὰ τὴν 25 Ἰουλίου ἐδημοσιεύθη, ὡς κοινοποιηθὲν, ὑπὸ μεταμεσημβρινῆς τινος ἐφημερίδος, ἥτις φαίνεται ὅτι κεῖται ἐγγύτατα εἰς τὸν πρωθυπουργόν, καὶ διὰ τῆς ὁποίας οὗτος συνεθίζει νὰ ἐπικοινωνῆ μετὰ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, κατ' αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν ὁποίων ἡ ἐφημερίς ἐκείνη ἐποίησατο χρῆσιν, ἠναγκάσθη νὰ ἀπευθύνῃ «πρὸς τοὺς» ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ὅπως ἀνακοινώσωσι «πρὸς τὰς ξένας Κυβερνήσεις ἐγκύκλιον, ἐφιστῶσαν τὴν προσηγορίαν τῶν οἰκείων δυνάμεων ἐπὶ τῆς ἐπικινδύνου ἐν Κρήτῃ καταστάσεως καὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνεπαρκείας τῆς Τουρκίας πρὸς πρόληψιν τῶν ταραχῶν καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν». Διὰ τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἡ Κυβέρνησις μετέδιδε συγχρόνως εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινὸν καὶ ἄλλην σπουδαιοτάτην εἰδήσιν, ὅτι ἡ ἐν Ρυμνίῳ Ἀποκορώνου ἐδρεύουσα ἐπαναστατικὴ συνέλευσις, ἥτις εἶχε κληθῆ νὰ ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντιπροσώπους ὅπως διαπραγματευθῶσι μετὰ τῆς Πύλης, ἀπήντησε κατ' αὐτὰς τὰς λέξεις τῶν ἡμειπισήμων δημοσιογραφικῶν ὀργάνων τῆς, ὅτι δὲν ἐπιτρέπουσι τὰ πράγματα νὰ μεταβῆ ἐπιτροπὴ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ δεόν νὰ διεξαχθῶσιν αἱ διαπραγματεύσεις ἐνταῦθα, ἥτοι ἐν Χανίοις, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει τοῦτο ἡ κατάστασις.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν, ἥτοι τὴν 26 Ἰουλίου, τὸ αὐτὸ μεταμεσημβρινὸν φύλλον περιεῖχε καὶ τὰς ἐννοίας περίπου τῆς διακοινώσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἀποστολὴν εἶχεν ἀναγγεῖλαι τὴν προτεραίαν. Ἴσως μετέδιδε τὸ εἰρημένον φύλλον καὶ αὐτὰς τὰς λέξεις, τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς τῆς διακοινώσεως ἐποίησατο ἐν αὐτῇ χρῆσιν. Ἐὰν δὲ θεωρήσω τὸ κείμενον τοῦτο τῆς ἐφημερίδος ὡς μεταδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἵπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, δικαιοῦμαι νὰ ὑπολάβω, ὅτι ἀληθῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις κατήγγειλε διὰ τῆς διπλωματικῆς ταύτης παραστάσεως

της πρὸς τὴν Εὐρώπην τὴν νοχέλειαν καὶ ἀδράνειαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἥτις τοσοῦτον ἐβράδυνε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ.

Κατὰ τὴν Κυβέρνησιν λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κρήτης μόνιμος κατάστασις δὲν εἶναι ἡ ἀτάξια, ἀλλ' ἡ τάξις. Δὲν εἶναι ἡ ἔκλυσις τῆς Κυβερνητικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ τὸ σθένος καὶ ἡ ἀκμὴ αὐτῆς. Αὐτὴν δὲ τὴν κατάστασιν τῆς τάξεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξεδηλοῦτο πάντοτε τὸ σθένος καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς Κυβερνητικῆς δράσεως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπῆλθον νὰ διαταράξωσι τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου ἐλάμβανον χώραν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ συμβεβηκότα ταῦτα εἶχον μεταδόσει ἰκανὸν ἐρεθισμὸν εἰς τὸν λαὸν τῆς Κρήτης, ἐπειδὴ ἔνεκα τοῦ ἐρεθισμοῦ τούτου ἠπειλοῦντο κίνδυνοι, ἔνεκα τῶν ὁποίων ἠναγκάζοντο οἱ πολῖται τῆς Κρήτης νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, ὅπως ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν αὐτῆς, ἠναγκάσθη ὁ Πρωθυπουργός, ὡς εἰ ἐβαρύνετο διὰ τὰς ἐνοχλήσεις ταύτας, νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν Εὐρώπην, καταγγέλλων τὴν Τουρκίαν, ὡς μὴ ἀποκαταστήσασαν ἀκόμη τὴν τάξιν ἐν τῇ Κρήτῃ, καταγγέλλων τὴν νοχέλειαν, καὶ τὴν ἀδράνειαν αὐτῆς, ἥς ἔνεκα ἐκλονίζετο ἡ τάξις ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, διότι, ἔνεκα τοῦ κλονισμοῦ τῆς τάξεως ἐκεῖ, ἠνοχλεῖτο ὁ Πρωθυπουργός, ἀναγκαζόμενος νὰ μεριμνᾷ περὶ προσφύγων ἐκ Κρήτης προσελθόντων.

Ἄν δὲ πρέπη νὰ θεωρήσω ὡς ἀκριβῆ κείμενά τινα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν ὡς κείμενα τῆς ἑλληνικῆς διακοινώσεως, ὁ Πρωθυπουργός δι' αὐτῆς, ἀφοῦ κατήγγειλεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν νοχέλειαν καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς Τουρκίας, ἐζήτησε παρὰ τῆς Εὐρώπης νὰ ἐκβιάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ ἐπέλθῃ τέλος πάντων δραστηρία καὶ αὐστηρά ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, ἢ νὰ συνέλθωσιν αἱ ἐξ μεγάλαις δυνάμεις καὶ ἀποφασίσωσι νὰ λάβωσιν αὐταὶ κατοχὴν τῆς νήσου διὰ διεθνούς στρατιᾶς, διότι, ἐὰν δὲν ἤθελε γενῆ εἴτε τὸ ἐν εἴτε τὸ ἄλλο, ὁ Πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος δὲν ἤθελε πλέον ἀνεχθῆ τοιαύτην κα-

τάστασιν, ἀλλ' ἤθελεν ἀναγκασθῆ νὰ ἀναμιχθῆ αὐτὸς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν τῇ πολυπαθεῖ ἐκείνῃ νήσῳ.

Εἰσὶν ἀκριβῆ τὰ δημοσιεύματα ταῦτα ; Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν ! Ἐρωτῶ δὲ ἰδίως αὐτὴν, καὶ ζητῶ νὰ μάθω παρ' αὐτῆς ἐὰν ἀληθεύῃ, ὅτι διὰ τῆς διακοινώσεώς της ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐξ μεγάλων δυνάμεων νὰ ἀναγκάσωσι τὴν Τουρκίαν νὰ καταλείπῃ τὴν νοχέλειαν καὶ ἀδράνειαν καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ λάβῃ μέτρα αὐστηρὰ, ὅπως δυνηθῆ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Ἐὰν ἀληθῶς ἐζήτησε παρὰ τῶν ἐξ μεγάλων δυνάμεων, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Τουρκία παρέλειπε νὰ πράξῃ τοῦτο, νὰ μεριμνήσωσιν αὐταὶ ἀπ' εὐθείας περὶ τῆς εἰρήνης τῆς νήσου, ἀποκαθιστῶσαι δι' ἰδίων στρατιῶν τὴν τάξιν ἐπ' αὐτῆς.

Πρὸ πάντων δὲ ἐρωτῶ τὸν Πρωθυπουργόν, ἂν διὰ τῆς διακοινώσεώς της ἡ Κυβέρνησις προέβη καὶ μέχρις ἀπειλῶν, ἂν, λέγω, ἠπειλήσεν ὅτι ἐν ᾗ περιπτώσει οὐδὲ ἡ Τουρκία ἤθελε καταλείπει τὴν νοχέλειαν καὶ ἀδράνειαν, οὐδὲ αἱ ἐξ μεγάλαι δυνάμεις ἤθελον φροντίσει νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν ἐπὶ τῆς δυστυχοῦς νήσου, ἂν, λέγω, ἠπειλήσεν ὅτι αὐτὴ ἤθελεν ἀναγκασθῆ ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐπανόδου τῆς τάξεως ἐπὶ τῆς νήσου.

Ἐὰν ταῦτα εἰσὶν ἀληθῆ, κύριοι, κατανοῶ τὴν ἐξάρσιν ὑποσυργικῆς τινος ἐφημερίδος, ἣτις πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐξίστατο θαυμάζουσα τὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1887 προέβλεψε περὶ τῶν περιστάσεων τούτων, καὶ ἔκτοτε ἀπέκοψεν ἀπὸ δανείου τινός, τὸ ὁποῖον τότε συνωμολόγησε, 30 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε δὲν εἰξεύρω εἰς τίνος τὴν διάθεσιν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ δι' αὐτῶν θωρηκτὰ, τὰ ὁποῖα ἤθελον χρησιμεύσει εἰς τοὺς κινδύνους τούτους. Φαντάζομαι δὲ τὸν ὑπουργόν τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅταν ἐχάρασεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπειλὴν ταύτην, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ποῦ ἰδίως ἔτρεπε τὸν νοῦν. Ἐτρεπε τάχα τὸν νοῦν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς

Γαλλίας, ἐν οἷς κατεσκευάζοντο τὰ θωρηκτὰ, καὶ ἐπερίμενον ἀνυπομόνως νὰ καταδουλώσιν ἐν τῇ θαλάσῃ, ἣ ἔστρεφε τὸν νοῦν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, τὰ ὁποῖα εἶχον περι-
χθῆ εἰς ἣν κατάστασιν εὐρέθησαν τελευταῖον, ὅταν ἐκρίθη ὑπὸ
τῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἔπρεπε καὶ ταῦτα ν' ἀποτελέσωσιν ἐπί-
τιμον ἀκολουθίαν τῶν σεπτῶν ξένων, οἵτινες κατέπλεον εἰς
Πειραιᾶ διὰ νὰ παρασταθῶσιν εἰς τοὺς γάμους τοῦ Διαδόχου.

Ἐπέπρωτο δυστυχῶς νὰ κινηθῆ τὸ μειδιάμα ἐν ταῖς αἰ-
θούσαις τῶν ὑπουργείων τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐν αἷς ἀνεγιγνώ-
σκετο ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ βασιλέως ἡ εἰρημένη δια-
κοίνωσις. Δὲν ἔρευνῶ ποῦ τὸ μειδιάμα ἦτο ἐκφρασις χλεύης,
ἢ ποῦ κατεδήλου σατανικὴν εὐχαρίστησιν, ὡς δὲν ἔρευνῶ ἐὰν
τὸ μειδιάμα ἐκεῖνο ἐφανέρονε καὶ που τὴν ἀναγνώρισιν ὅτι ὁ
πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος ἐξετέλεσε πιστῶς τὰ ὑπεσχημένα.
Οἰκτεῖρω ὁμως τὸ γεγονός, διότι ἐξέθηκε τὴν ἀξιοπρέπειαν
καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος εἰς τοὺς μυκτηρισμοὺς τῶν ξένων.

Καὶ δυστυχῶς δὲν ἤρκεσθη ὁ πρωθυπουργὸς νὰ ἐκτοξεύσῃ
αὐτὸς μόνος ἀπειλάς. Καθ' ἃ τὸ ἡμιεπίσημον μεταμεσημβρι-
νὸν φύλλον, τοῦ ὁποίου ἀρχόμενος τοῦ λόγου ἐμνήσθη, ἀνήγ-
γειλεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τίτλον μὲ κεφαλαϊώδη
γράμματα γεγραμένον «Ἡ ἀπειλὴ τοῦ Βασιλέως», φαίνεται
ὅτι εἶχε συμβουλευθεὶ καὶ τὸν ἡγεμόνα ἵνα καλέσῃ ἐν Κο-
πέγχάγῃ, ἔνθα διέτριβε, τὸ διπλωματικὸν σῶμα καὶ νὰ δη-
λώσῃ εἰς αὐτὸ, ὅτι, «ἂν ὁ Τουρκικὸς στρατὸς διαπράξῃ μεγά-
»λας βιαιοπραγίας ἐν Κρήτῃ, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν
»θέλει δυνηθῆ νὰ ἀντιστῆ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν Κρητῶν λαϊκὴν
»ὀρμὴν.»

Φυσικὸν εἶναι νὰ αἰσθάνωμαι θερμὴν ἐπιθυμίαν, ἵνα μάθω
τί εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην ἀπήντησεν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἢ
ποῖαν αἰ ἐξ μεγάλαις δυνάμεις ἔδωκαν εἰς ταύτην ἀπάντησιν.
Ἡ κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἔσπευσε νὰ δικαιολογήσῃ ἑαυ-
τὴν διὰ τὴν νωχέλειαν καὶ τὴν ἀδράνειαν δι' ἣν κατηγορεῖτο
ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος; Ἐσπευσε νὰ ὑποσχεθῆ

ὅτι θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον αὐστηρότητα, ἵνα καταστείλῃ τὴν ἀταξίαν, καὶ ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν ; Ἐνεθυμήθη νὰ ποιησῆται εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτῆς μνείαν, ὅτι ἐσκόπει μετὰ τῶν ἄλλων μέτρων τῆς νὰ ἐπικηρύξῃ καὶ τὸν στρατιωτικὸν νόμον ἐν τῇ Κρήτῃ ; Καὶ ἂν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ τῆς ἀπαντήσεως ἦν ἔδωκε παρέσχε τοιαύτας βεβαιώσεις, ἐρωτῶ τὸν πρωθυπουργόν, ἔχει πλέον ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας ; Συνεμορφώθη αὕτη μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσε διὰ τῆς διακοινώσεώς του ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἑξ μεγάλας δυνάμεις ἐκτοξευθεῖσα ἀπειλῇ.

Καὶ βεβαίως πρέπει νὰ περιορίσω τὰ ἐρωτήματά μου εἰς μόνα τὰ πραχθέντα ἢ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ ἄλλαι ἀπειλαί, τὰς ὁποίας ἀνέγνων ἐν ἐκθέσει, δι' ἐφημερίδος ἄλλοδαπῆς δημοσιευθεῖσα, ἀνταποκριτῶν, οἵτινες ἔλαβον συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρέπη νὰ ἐπεκτείνω καὶ ἐπὶ τῶν ἀπειλῶν τούτων τὰς ἐρωτήσεις μου. Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρέπη νὰ ἐρωτήσω ποῖαι εἶναι αἱ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου Τουρκικαὶ νῆσοι, τὰς ὁποίας ἠπείλει ὁ προϊστάμενος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὅτι ἐμελλε νὰ καταλάβῃ, ἐὰν δὲν ἔπαυον ἐγκαίρως αἱ ὠμότητες καὶ αἱ κακώσεις, τὰς ὁποίας αἱ Τουρκικαὶ ὁδοὶ διέπραττον κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης.

Κατὰ τὴν 30 Ἰουλίου συνετελοῦντο δύο σημαντικὰ συμβεβηκότα. Τὸ ἐν συνετελεῖτο ἐν Κρήτῃ, τὸ ἄλλο ἐλάμβανε χώραν ἐν Ἀθήναις. Ἐν Κρήτῃ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀφίκετο ὁ Σακῆρ πασσᾶς, καὶ ἀνεχώρει ἐκεῖθεν ὁ Ριζᾶ, ὅστις δὲν εἶχε μείνει ἐν Κρήτῃ εἰμὴ μόνον ὀκτὼ ἡμέρας. Τὴν προτεραίαν τῆς ἀφίξεως τοῦ Σακῆρ εἶχον ἀποβιβάσθῃ ἐπὶ τῆς νήσου εἰκοσι τὰγματα στρατοῦ, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ὑπελογίζετο ἀπὸ τὸ ἡμιεπίσημον μεταμεσημερινὸν φύλλον τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἀνήρχετο εἰς 16 χιλιάδας ἀνδρῶν. Οὕτω δὲ προστιθεμένου εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 4,000 ἀν-

δρῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου φρουρὰν τῆς νήσου, ὁ ἐπ' αὐτῆς τουρκικὸς στρατὸς συνεποσοῦτο εἰς 20,000 ἀνδρῶν. Στρατοῦ τοσοῦτου ἡ παρουσία ἐν Κρήτῃ οὐδεμίαν ἐνεποίει ἀνησυχίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἐναντίας διὰ τοῦ ἡμιεπισήμου ὀργάνου τῆς, τοῦ ἐκδιδομένου μετὰ μεσημβρίαν, ἡ Κυβέρνησις ἐβεβαίωτο τὸ ἐλληνικὸν κοινόν, ὅτι ὁ στρατὸς οὗτος ἦτο προωρισμένος διὰ τὴν φρούρησιν τῶν πόλεων καὶ τῶν πέριξ αὐτῶν, καὶ ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἐφάνετο ἀποφασίσασα νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ἀμυντικοῦ καὶ εἰρηνικοῦ προγράμματος τῆς. Ἡ Κυβέρνησις, κατὰ τὰς ἐξηγήσεις ταύτας τοῦ ἡμιεπισήμου δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τῆς, δὲν εὗρισκεν οὐδεμίαν σχέσιν μεταξύ τῆς συγκεντρώσεως τοσοῦτου στρατοῦ ἐν Κρήτῃ καὶ τῶν βεβαιώσεων τὰς ὁποίας ἡ Πύλη ἔδιδε διὰ τῆς ἀπαντήσεώς τῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν διακοίνωσιν, ὅτι τάχιστα θέλει ἀποκαταστήσει τὴν τάξιν. Ἐξ ἐναντίας, τὸ ἡμιεπίσημον ὄργανον ἔδιδεν εἰς τὸ κοινόν τῆς Ἑλλάδος εὐχαρίστους πληροφορίες, ὅτι ὁ Σακὴρ πασσᾶς εἶναι εὐγενέστατος ἄνθρωπος, καὶ ὅτι ἐδέχθη τοὺς χριστιανούς, οἵτινες εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, **δι' ἐξαιρέτων τρόπων καὶ πολλῆς προσηθείας.**

Ἄλλ' ἐνῶ ἐν Κρήτῃ τὴν 30 Ἰουλίου συνέβαινον ταῦτα, ἐν Ἀθήναις συνέβαινε ἐν ἄλλο σημαντικὸν συμβεβηκός. Ἡ δημοσία δύναμις, ταχθεῖσα ὑπὸ τὰς διαταγὰς δύο βαθμοφόρων τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, τοῦ μοιράρχου τῆς χωροφυλακῆς ἐν τῷ νομῷ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας, ἐπετίθετο διὰ τῶν ὄπλων κατὰ Κρητῶν, οἵτινες, συγκροτήσαντες συλλαλητήριον, ἔβαινον πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Πιωθυπουργοῦ, ἵνα ἀναφέρωσιν αὐτῷ τί αὐτοὶ ἐφρόνουν ὅτι ἔπρεπεν ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις νὰ πράξῃ. Εἶχον μάθει ὅτι οἱ Κρήτες οὗτοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἡμιεπισήμου ὀργάνου τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅτι τὴν 27 Ἰουλίου ὁ Ριζᾶ πασσᾶς εἶχε δεχθῆ τὰ μέλη τῆς ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως διορισθείσης ἐπιτροπῆς, ὅπως ποιήσωνται διαπραγματεῦ-

σεις μετὰ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, καὶ ὅτι εἰς τὰ μέλη ταῦτα ὁ Ριζᾶ πασσᾶς ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅτι πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων πρέπει νὰ διαλυθῶσιν αἱ συναθροίσεις καὶ νὰ ἀφοπλισθῶσιν οἱ ἔνοπλοι, ἀλλ' ὅτι τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἀπήντησαν εἰς τὸν Ριζᾶν πασσᾶν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ καταθέσωσιν οὗτοι τὰ ὅπλα, πρὶν ἢ λήξωσιν αἱ διαπραγματεύσεις. Οἱ Κρήτες λοιπὸν οἱ ἐν Ἀθήναις, οἵτινες εἶχον μάθει τὴν εἰδησιν ταύτην, ἐνόμισαν, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀνακοινώσωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὅτι διὰ νὰ δυνηθῶσιν οἱ ἐν Κρήτῃ, ἀρχόμενοι τῶν διαπραγματεύσεων, νὰ ποιήσωσιν χρῆσιν τῶν ὅπλων, εἶχον ἀνάγκην ἐφοδίων, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ ὑποστηρίξωσι κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἦτο ἀνάγκη νὰ μὴ παρακωλύηται ἡ ἰδιωτικὴ ἐνέργεια διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐφοδίων εἰς Κρήτην. Ἄλλ' ὁ κ. Πρωθυπουργός, διὰ τῆς δημοσίας δυνάμεως, κατώρθωσεν οὐ μόνον αὐτοὺς νὰ μὴ ἀφήσῃ νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς διασκορπίσῃ κακῶς· μάλιστα διὰ χύσεως ὀλίγου αἵματος, κατώρθωσεν ἡ δημοσία δύναμις νὰ ἀρπάσῃ καὶ τὴν σημαίαν τὴν ὁποίαν ἐκράτουν οἱ ἔχθροί ἐν χερσίν.

Ἄλλ' ἂν ἡ Κυβέρνησις ἐν Ἀθήναις ἀγρίως ἀπόθῃσε τοὺς προσερχομένους εἰς αὐτὴν Κρήτας διὰ νὰ τῇ καταδείξωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς πολεμοφοδίων, ὁ γενικὸς ὁμως πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Χανίοις οὐχὶ ἀγρίως ἀλλὰ μελιχίως καὶ ἡρέμα εἰργάζετο, ἵνα πείσῃ τοὺς Κρήτας νὰ μὴ παρακωλύωσι παντάπασιν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐκολύνωσιν αὐτὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ καθοδηγήσωσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν διαφορῶν μερῶν τῆς νήσου. Ὁ κ. Γρυπάρης δὲν ἀπόθῃσε οὐδὲ διεσκορπίζε διὰ τῆς βίας, ὡς ἡ ἐν Ἀθήναις Κυβέρνησις, τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ συνεβούλευε καὶ παρήνει καὶ παρεκάλει καὶ προέτρεπε καὶ παρεκέλευεν αὐτοὺς ἐν ὀνόματι τῆς πατρίδος, νὰ μὴ παρεβάλλωσι κἀνὲν πρόσκομμα, ἀλλὰ τὸναντίον νὰ παράσχωσι

πάσαν συνδρομήν, ὅπως δυνήθῃ εὐχερέστερον νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ διασαλευθεῖσα τάξις. Κατὰ τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως, αἱ διαπραγματεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ ἀρχίσωσιν, ἤθελον διεξαχθῆν αἰσιως, οὐχὶ ἐὰν οἱ Κρήτες ἐπρομηθεύοντο ἐφόδια, ἀλλ' ἐὰν ἡ Κρήτη ἤθελε καταληφθῆ στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων· τὴν δὲ γνώμην ταύτην ἐξυπηρέτησε μετὰ ζήλου ὁ γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδος, ὅστις διὰ τοῦτο, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων ἄρτι δημοσιευθέντα, ἐβραβεύθη ἐπαρκῶς, ἀναθιβάσθεις εἰς ἀνώτερον ἀξίωμα ἐν τῷ κλάδῳ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπηρετεῖ. Καὶ δὲν ἀπέκαμε μόνον ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Γρυπάρη, παρακαλοῦντος καὶ παρακελεύοντος τοὺς Κρήτας, ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ δὲν ἐθλάσθη, ἀλλ' ἀντειχεν εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐξέπεμψεν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου, καὶ δι' ὧν προέτρεπε τοὺς Κρήτας. Τινὰς τῶν ἐπιστολῶν τούτων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποστείλῃ διὰ Χριστιανῶν, ἀλλ' ὁ Ἰμβραήμ πασσᾶς φιλοτίμως ἔσπευδε νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὰς ὑπηρεσίας του, ἀνλαβὼν νὰ μεταφέρῃ ταύτας καὶ ἐπιδώσῃ εἰς τὸν Ἀλικιανὸν ὅπου ἀπεστέλλοντο. Καὶ ἐπειδὴ φαίνεται ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἦτο βέβαιος, ἂν ἡ πειθὴ τοῦ κ. Γρυπάρη ἤθελε φέρει τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα, παρέπεισε καὶ ἀγωνιστὴν γέροντα Κρήτα, τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα ἔχει κύρος ἐν Κρήτῃ, νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Κρήτην, ἵνα πείσῃ τοὺς συμπολίτας του, ὅτι πρέπει νὰ ἀπόσχῃ νὰ παρεμβάλλῃσι κωλύματα εἰς τὴν κατάληψιν τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν ποῦ στηριζομένη ἐξετέλεσε τὸ ἀπαίσιον τοῦτο ἔργον, ὅταν ἀπεφάσισε νὰ μεταβληθῆ εἰς πρόσκοπον τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, ὀδηγοῦσα ταῦτα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης; Ὄταν δὲν ἐδίστασε νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸν Σακῆρ, καὶ λαβοῦσα αὐτὸν διὰ τῆς χειρὸς νὰ τὸν εἰσαγάγῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κρήτης; Ποίας εἶχε λάβει ἐγγυήσεις, ὅτι αἱ ὀρδαὶ ἐκεῖναι δὲν ἤθελον ἐκτραπῆ εἰς τὰς ὁμοιότητας εἰς τὰς ὁποίας ἐξετράπησαν; Πῶς ἐνόμιζεν ὅτι

οὕτως ἀσφαλίζει τὰ συμφέροντα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ; Ὅτι οὕτως ἐσώζετο ἡ αἴγλη τῆς πολυπαθοῦς μεγαλομάρτυρος τοῦ Αἰγαίου ; Ὅτι διετηρεῖτο ἀλώβητος ὁ προμαχὼν οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ;

Ἐφροσύνη ἢ ἐπίμεμπτος προαίρεσις ὑπηγόρευσε τοιαύτην ἀπονενοημένην πολιτείαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας εἶδετε ποῦ περιήχθησαν τὰ πράγματα τῆς δυστυχοῦς νήσου ; Ἡμεῖς βεβαίως ἠθέλομεν κατασταθῆ ἀναπολόγητοι ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, ἐνώπιον τοῦ καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον Ἑλληνισμοῦ, ἂν, ἀνοιγομένων τῶν πυλῶν τοῦ Βουλευτηρίου, ἐσιώπων, καὶ δὲν ἐζητοῦμεν παρ' ὑμῶν λόγον διὰ τὴν τοιαύτην πολιτείαν σας.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ἐπιτίμησις εἰς τὸν πρωθυπουργὸν πρὸς Κανονισμὸν τῆς συζητήσεως

Πολλοὶ τῶν συναδέλφων μου ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει παρασκευάζονται νὰ λάβωσι τὸν λόγον ἐπὶ τῆς συζητήσεως ἡ ὁποία σήμερον ἀπασχολεῖ τὴν Βουλὴν. Ὅφειλω ὅμως πρὸ τούτου νὰ δηλώσω, πῶς ἡ ἀντιπολίτευσις ἐννοεῖ τὴν συζήτησιν ταύτην. Ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἐννοεῖ τὴν συζήτησιν, ὡς μέλλουσαν νὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς ἐπὶ τὸ μέλλον. Ἄπορῶ δὲ καὶ ἐξίσταμαι πῶς ὁ Πρωθυπουργὸς νομίζει, ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἧς πρόσταται, καὶ ὅτι προσῆκε πλέον νὰ κανονίσῃ αὐτὴν τῇ συναινέσει τῆς Βουλῆς.

Βεβαίως οὐδέποτε ὁ πρωθυπουργὸς ἠξιώθη τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἄλλ' ἡ πλειονοψηφία τῆς Βουλῆς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸσαύτην ἐξουσίαν, ὅσῃν οὐδεὶς ὑπῆρξε πρωθυπουργὸς κοινοβουλευτικοῦ κράτους περιβλήθει. Δὲν σιωμο-

λόγησας δυνάμει τῆς ἐξουσίας ταύτης, δάνεια ἐπὶ δανείων ; Δὲν ἐξέδωκας νόμους ἐπὶ νόμων πρὸς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, καὶ πρὸς ναυτικὴν σύνταξιν αὐτῆς ; Ὅκτῳ ἤδη ἔτη δὲν συγκυλίεις τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐν τῇ σπατάλῃ τοῦ χρέματος αὐτοῦ ; Ὅκτῳ ἤδη ἔτη δὲν πληροῖς τὰς Ἐφημερίδας τῆς Κυβερνήσεως διὰ νόμων, κατὰ πᾶσαν νομικὴν ἐκδιδομένων ἀνατρεπόντων καὶ ἀναιρούντων ἀλλήλους περὶ στρατιωτικῶν ὀργανισμῶν ; Καὶ σήμερον μὴ δυνάμενος νὰ ἀπαντήσῃς εἰς τὰ ἐρωτήματα ἡμῶν ζητεῖς νὰ μᾶς τρέψῃς εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ μέλλοντος ; Μᾶς λέγεις ὅτι πρέπει ἡ βουλή νὰ σκεφθῇ περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος σήμερον ;

Ἡμεῖς δὲν προεκαλέσαμεν τὴν συζήτησιν πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ προεκαλέσαμεν αὐτὴν διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τὴν πολιτείαν σας, ὡς πολιτείαν μὴ σύμφωνον μὲ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα, ὡς πολιτείαν προδίδουσαν αὐτά. (Εὖγε, εὖγε !) Ὡς πολιτείαν γενομένην αἰτίαν τῶν καταστροφῶν τῆς πολυπαθοῦς μεγαλονήσου τοῦ Αἰγαίου, (Εὖγε, εὖγε !) Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς ἔρχεται καὶ μᾶς ἀπαγγέλλει θεωρίας Συνταγματικοῦ δικαίου, ἵνα περισπάσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ἵνα ἀποπλανήσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων ὀκτῳ ἤδη ἔτη ἀπεπλάνησεν αὐτόν !

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὸ λέγω, κύριοι, μετ' εὐχαριστήσεως, ἂν καὶ τοσαῦτα ἔπαθε τὸ δυστυχὲς αὐτὸ κράτος, τοσαῦτα ὑπέστη δεινὰ ἢ ἀτυχῆς αὕτη χώρα ἕνεκα τοῦ ἀνθρώπου τούτου, εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, σᾶς ἔμαθεν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, σᾶς ἔμαθεν ὁ Ἑλληνισμὸς, καὶ δὲν θέλει πλέον περιπέσει εἰς τὴν παγίδα, δι' ἧς ἐπαγιδεύσατε τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν, εἰς τὴν πλάνην δι' ἧς ἀπεπλανᾶτε μέχρι τοῦδε σύμπαντα τὸν Ἑλληνισμόν.

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 2 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἡ ἀπάντησις, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἀπήθυνα αὐτῷ, ἦτο πλήρης καὶ τελεία ὑπεκφυγή. Ἐνῶ τὰ ἐρωτήματά μου ἦσαν εὐκρινῆ καὶ καθαρὰ, καθῆκον δὲ εἶχε ν'ἀπαντήσῃ εἰς ταῦτα εἴτε ἀποφατικῶς εἴτε καταφατικῶς, προσεπάθησε νὰ ὑπεκφύγῃ τὴν ἀπάντησιν, καὶ ἐξέδραμεν ἐπὶ θέματα ἀλλότρια τῆς ἐμῆς ἐπερωτήσεως. Ἐσκόπει ὄχι μόνον ν' ἀποπλανήσῃ τὸ κοινοβούλιον ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, ἣτις ἐχαράχθη αὐτῷ διὰ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἤσκούμεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ, καθ' ἣν ἔχει ἀντικοινοβουλευτικὴν συνήθειαν, κατὰ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, ἐκτοξεύων κατ' αὐτῆς διαφόρους παραλόγους αἰτιάσεις.

Μοὶ ἐφάνη δὲ περίεργον τὸ ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις προέβαλε, διὰ τὰ ἀποφυγῆ ἦν ὄφειλε νὰ δώσῃ ἀπάντησιν, ὅτι δήθεν ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ποινικὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῖς δημοσιευμένοις διὰ μιᾶς ὑπουργικῆς ἐφημερίδος, ἣτις παρ' ὅλου τοῦ κοινοῦ θεωρεῖται, ὡς γραφομένη τῇ ἐμπνεύσει αὐτοῦ. Καὶ ὡς εἰ ἐγὼ ἐζήτησον εὐθύναν κατὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ἐπικρώτων αὐτὸν, ἐὰν τὰ ὑπὸ τῆς *Παλιγγενεσίας* δημοσιευόμενα εἶναι ἀληθῆ ἢ ὄχι, οὗτος, ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐπερώτησίν μου ἔλεγε: «Τί μὲ ἐρωτᾷς περὶ τῶν δημοσι-

»ευομένων ὑπὸ ἐφημερίδος ; Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι διὰ τὰ ὑπὸ
»ταύτης γραφόμενα». Καὶ ἐγὼ ἐπηρώτων ἂν ἀπηύθυνε δια-
κοίνωσιν πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἂν διὰ τῆς διακοινώσεως ταύτης
ἐζήτει παρὰ τῆς Εὐρώπης νὰ ἐκβιασθῆ ἡ Πύλη νὰ ἀποκατα-
στήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Καὶ ἐγὼ ἠρώτων, ἂν ἀληθῶς διὰ
τῆς διακοινώσεως ταύτης ἔλεγε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὅτι, ἂν ἡ
Πύλη ἐξακοκουθῆ νὰ πολιτεύηται ναχελῶς καὶ ἀδρανῶς, καὶ
νὰ μὴ σπεύδῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, ὅτι
πρέπει αἱ Δυνάμεις ν' ἀποστείλωσι στρατιάς αὐτῶν, διὰ νὰ
λάβωσι κατοχὴν τῆς νήσου καὶ ἀποκαταστήσωσιν αὐταὶ τὴν
τάξιν. Καὶ ἐγὼ ἠρώτων αὐτὸν, ἂν ἀληθῶς διὰ τῆς διακοινώ-
σεως ἦν ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἔλεγε πρὸς αὐτὴν, ὅτι,
ἂν ἡ Πύλη δὲν ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, ἢ ἂν αἱ ἐξ μεγάλαι
Δυνάμεις δὲν στείλωσι στρατεύματα διὰ νὰ καταλάβωσι τὴν
νήσον καὶ ἀποκαταστήσωσιν ἐν αὐτῇ τὴν τάξιν, τότε ἤθελεν
ἀναγκασθῆ αὐτὸς, ἡ κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων,
νὰ καταλάβῃ αὐτὴ τὴν νήσον, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τά-
ξιν ταύτην. Ταῦτα εἶναι ἀληθῆ ἢ οὐ ; Ἡρώτων αὐτὸν, ἀπέ-
στειλε τοιαύτην ἐγκύκλιον πρὸς τὴν Εὐρώπην ; Περιέλαβεν ἐν
τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ταῦτα τὰ θέματα, τὰ ὅποια πρὸ μικροῦ
ἀπηρίθμησα ; Τί λοιπὸν μοι λέγεις ὅτι δὲν εὐθύνεσαι διὰ τὰ
γραφόμενα τῆς *Παλιγγενεσίας* ; Ἐγὼ δὲν σὲ ἠρώτησα περὶ
τῆς *Παλιγγενεσίας*, οὐδὲ περὶ τῆς *ᾠρας*, ἀλλὰ περὶ πρά-
ξεων, τὰς ὁποίας ἐπραξας ὡς κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα. Ὁφείλεις
νὰ δώσης ἀπάντησιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἑλλάδος. (*Ἐ-
πευφημαὶ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς*).

Ἄφοῦ διερρύθμισε τὴν λειτουργίαν τοῦ Κοινοβουλευτικοῦ
πολιτεύματος τοιαύτην, ὅποια ὑπάρχει νῦν, καὶ ἐπικαλοῦμαι
τὴν γνώμην ὄλων ὑμῶν καὶ τῶν ἐκεῖ καὶ τῶν ἐνταῦθα καθη-
μένων ἄφοῦ διερρύθμισε τοιαύτην τὴν λειτουργίαν τοῦ Κοινο-
βουλευτικοῦ πολιτεύματος. ὅχι μικρὸν διαφέρουσαν τῆς τυραν-
νίας, ἀλλὰ χειροτέραν τῆς τυραννίας, ἐφρόντισε ν' ἀποπλανᾷ
συγχρόνως καὶ τὸ δημόσιον φρόνημα δι' ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας

υποστηρίζει και εις τὰς ὁποίας υπαγορεύει τὰ δημοσιευόμενα ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ὅταν γίνεται λόγος περὶ τῶν δημοσιευμάτων τούτων, παρίσταται ἐν τῷ μέσῳ λέγων : « Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι· δύνανται νὰ γράψωσι αἱ ἐφημερίδες ὅ,τι θέλουσι. » Καὶ ὑπάρχει κοινοβουλευτικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον, καθ' ὃν χρόνον ἡ βουλὴ δὲν εἶναι παρούσα, ἡ Κυβέρνησις σιωπᾷ καὶ δὲν δίδει εἰς τὸ κοινὸν πληροφορίας ; Καὶ ὑπάρχει κοινοβουλευτικὸν κράτος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Κυβέρνησις αὐτοῦ δὲν λαμβάνει εὐκαιρίαν διὰ νὰ μορφώσῃ διὰ τῶν ἐφημερίδων τὴν γνῶμην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ διαμορφώσῃ τὸ κοινὸν φρόνημα ; Τοῦτο πράττουσιν αἱ ἐφημερίδες, αἱ ὑποστηρίζουσαι τὸ ὑπουργεῖον. Ἐὰν ὑποστηρίζωσι τὸ ὑπουργεῖον, διότι ὑπάρχει ταυτότης πολιτικῶν φρονημάτων, ἐὰν ὑποστηρίζωσι αἱ ἐφημερίδες αὗται τὸ ὑπουργεῖον, διότι ἀσπάζονται τὴν πολιτείαν αὐτοῦ καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ὑποστηρίξωσι αὐτὸ διὰ νὰ ἐξακολουθῇ κυβερνῶν τὴν χώραν, ὑπάρχει βεβαίως ταυτότης πολιτικῶν φρονημάτων. Δὲν εἶναι δὲ δυνατόν αἱ ἐφημερίδες αὗται νὰ ἐκφέρωσι πολιτικὰς θεωρίας, οἷας ἂν θέλωσι, δὲν εἶναι δυνατόν αἱ ἐφημερίδες αὗται νὰ γράψωσι περὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα φρονεῖ ἡ Κυβέρνησις, οὐδὲ νὰ διαδίδωσιν ἀντίθετα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις πληροφορεῖται διὰ τῶν πρακτόρων αὐτῆς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ καταγγείλῃ τὸ ὑπουργεῖον καὶ νὰ ζητήσῃ ποινικὴν εὐθύνην διὰ τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες τὸ ὑποστηρίζουσιν, ἀλλὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἠθικὴν εὐθύνην. Καὶ τὴν ἠθικὴν εὐθύνην φέρει ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰ δημοσιευόμενα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων αὐτῶν. Καὶ πόθεν ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πόθεν τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῶν γενομένων ἐν Κρήτῃ, εἰμὴ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἵτινες πλησιάζουσι τὸ ὑπουργεῖον, αἵτινες ἐμπνέονται ὑπ' αὐτοῦ ; Ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ἐν Κρήτῃ δὲν ὑπάρχει, γνωρίζετε δὲ πῶς λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Αὐστριακοῦ προξένου ἢ τα-

χυδρομική συγκοινωνία. Ἡ ἔφημερίς λοιπὸν, περὶ ἧς ὁ λόγος, ἦτις ἐκδίδεται καθ' ἐκάστην μετὰ μεσημβρίαν, αὕτη δίδει τὰς εἰδήσεις, τὰς ἐκ Κρήτης προερχομένας, καὶ ταύτας τὸ κοινὸν ἀναγινώσκει ὡς εἰδήσεις ἐχούσας καταγωγὴν ἀναντίρρητον, ἐπίσημον.

Ἄλλὰ μετὰ τῶν εἰδήσεων τούτων ἔδιδε τὸ ὄργανον τοῦτο διαφόρους πολιτικὰς γνώμας. Σὰς ἐζήτησαμεν ποινικὴν εὐθύνην ἡμεῖς διὰ τὰς γνώμας ταύτας; Οὐδέποτε. Ἄλλὰ τὰς γνώμας ταύτας ἐθεωρήσαμεν, — ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν τὸ ἡμῖς ἐπίσημον ὑπουργικὸν ὄργανον νὰ δημοσιεύῃ — ἂν σεῖς δὲν συνηεῖτε. Ἄλλὰ ὡς διὰ τοῦ ὄργανου ἐκείνου ἐπειρᾶσθε ν' ἀποπλανήσῃτε τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐπαρουσιάξῃτε δι' αὐτοῦ ὅτε μὲν καταγγέλλοντες τὴν Ρωσίαν, ὡς ὑποκινήσαν τὸ κίνημα τῆς Κρήτης, τὴν ἐπιούσαν καταγγέλλοντες τὴν Ἄγγλιαν, ὅτι αὕτη ὑπεκίνησεν αὐτὸ, μετὰ τρεῖς ἡμέρας καταγγέλλοντες τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν, διότι δὲν σὰς ὑποστηρίζει, μετὰ πέντε ἡμέρας ἐπαινοῦντες καὶ θαυμάζοντες τὸν λόρδον Σώλσβαρυ πρωθυπουργὸν τῆς Ἄγγλιας, μετὰ τέσσαρας δὲ ἡμέρας ἀποκαλοῦντες αὐτὸν κατάσκοπον τῆς Τουρκίας καὶ ὑβρίζοντες αὐτόν. Ὡς διὰ τοῦ ὄργανου ἐκείνου ἐπειρᾶσθε νὰ συγκρίσῃτε τὸ κοινὸν φρόνημα, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ λαὸς τί τρέχει, ποῦ νὰ ἀποταθῇ, τί νὰ ἐλπίσῃ, τίνος νὰ αἰτιαθῇ διὰ τὰς συμφορὰς τῆς Κρήτης, διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἤλθετε προχθὲς ν' ἀποπλανήσῃτε καὶ τὴν Βουλὴν. Καὶ μοι ἔλεγε προχθὲς «Μὲ ἐρωτᾶτε διὰ τὴν *Παλιγγενεσίαν*; Ἐγὼ δὲν εὐθύνομαι». Ἐνῶ ἐγὼ δὲν Σὰς ἠρώτησα περὶ τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τῆς «Παλιγγενεσίας», σὰς ἠρώτησα περὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐγράψατε Σεῖς, καὶ ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐθήκατε τὴν ὑπογραφήν Σας ὡς πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἢ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν.

Καὶ σὰς ἠρώτησα ὄχι μόνον διότι εἶχον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ διότι τὰ γραφέντα ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἐκείνῳ ἐπηρέασαν ὀλεθρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Καὶ δὲν ἐπηρέασθησαν ὀλεθρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ὅταν ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἀπ-

ευθυνομένη πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, ὁμολογῆσαι ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχει τάξις ἐν Κρήτῃ, τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν νωθρότητα καὶ τὴν ἀδράνειαν τῆς Πύλης, καὶ ὅτι πρέπει νὰ σπεύσῃ τέλος πάντων ἡ Πύλη ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ; Ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀποδεικνύει ὅτι τοιοῦτο διανόημα δὲν ἐπῆλθε μέχρι τοῦδε εἰς οὐδένα τῶν κυβερνησάντων τὴν Ἑλλάδα. Καὶ πῶς ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ τοιοῦτο διανόημα; Πῶς ἦτο δυνατόν Ἑλλῆν κυβερνῶν τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἡ Τουρκία δύναται ν' ἀποκαταστήσῃ τάξιν ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ἀφοῦ ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀποκρυσύσει τοιοῦτο διανόημα; Πότε ἀποκατεστάθη ἐν Κρήτῃ ἡ τάξις; Μόλις εἶχον παρέλθει 5 ἢ 6 ἔτη, ἀφ' ἧς ἔληξεν ὁ ἐθνικὸς ἀγὼν, καὶ ἐσχηματίσθη τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, καὶ ἡ Κρήτη ὀπλίζεται καὶ ἐπαναστατεῖ. Δὲν παρῆλθον 3 ἢ 4 ἔτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου, καὶ ἡ Κρήτη ὀπλίζεται καὶ ἐπαναστατεῖ. Δὲν παρῆλθον 5 ἔτη ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου, καὶ ἡ Κρήτη εἰς νέαν προβαίνει ἐπανάστασιν. Ἐπαναστατεῖ κατὰ τὸ 1840, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1843, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1854, ἐπαναστατεῖ κατὰ τὰ 1858, κατὰ τὰ 1866, κατὰ τὰ 1887. Ἐὰν δὲν ἐπανεστάτησε κατὰ τὰ 1863, αἰτία εἶμαι ἐγὼ, ὑπουργὸς τότε τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀποτρέψας αὐτήν. Ἄν δὲν ἐπανεστάτησε κατὰ τὰ 1886, αἴτιος εἶμαι ἐγὼ, ὢν ἐν τῇ κυβερνήσει, ἀποτρέψας αὐτήν. Καὶ πότε δὲν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη; Τέσσαρες Σουλτάνοι ἀνέβησαν τὸν θρόνον, ὁ Μαχμούτ, ὁ Μετζζήτ, ὁ Ἀζίζ καὶ ὁ Χαμητ, διότι δὲν περιλαβάνω τὸν δυστυχῆ Μουράτ. Ἄλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ παγιώσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Διὰ τί; Διότι δὲν ὑπάρχουσι δεσμοὶ συνδέοντες τὴν ἐπικυρίαρχον δύναμιν μετὰ τῆς κρατουμένης νήσου. Ἐπομένως ἡ ἀνικανότης τῆς Πύλης ἐγκεῖται ἐν τῇ σχέσει, μεθ' ἧς συνδέεται μετὰ τῆς Κρήτης. Αὗται δὲν εἶναι νέαι ἰδέαι. Αὐτὰς ἐπρέσβευον πάντες οἱ κυβερνήσαντες τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1832. Οὐδ' ἀπεκρῦψαμέν ποτε ταῦτα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Αὐτὰ ἐγράφησαν πολλάκις ἐν διακοινώσεσι πρὸς τὴν Εὐρώπην, ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνητῶν. Αὐτὰ

ἐγὼ αὐτὸς ἀπήγγειλα εἰς τὴν Εὐρώπην, συνηγμένην ἐν Βερ-
λίνῳ, ὅτε συνῆλθεν ἐν τῷ συνεδρίῳ ὡς Ἄρειος Πάγος. Καὶ
οὐδέποτε ἠμφισβητήθη ἡ ἀλήθεια αὐτῶν οὐδὲ ὑπὸ τῆς Εὐρώ-
πης οὐδὲ ὑπὸ τῆς Τουρκίας. Καὶ ἐπαρουσιάσθη κυβερνήτης ἐν
Ἑλλάδι παραπονούμενος, ὅτι ἡ Πύλη ἕνεκα νωχελείας καὶ
ἀδρανείας δὲν ἀποκατέστησε τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, καὶ ζητῶν
ἀπὸ τὴν Εὐρώπην νὰ ἐκβιάσῃ τὴν Πύλην ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν
τάξιν ἐν τῇ νήσῳ ! Τοιαῦτα διαβήματα δὲν ἐπιδρῶσιν ὀλε-
θρίῳ; ἐπὶ τῶν συμφερόντων τῆς Ἑλλάδος ; Καὶ δὲν εἶχον δί-
καιον νὰ ἐκπλαγῶ, καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Βουλὴν ζητῶν λόγον,
ἑρωτῶν ἂν ὑπεγράφη τοιαύτη διακοίνωσις, ἂν ἀπεστάλη τοι-
οῦτον ἔγγραφον ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ;

Ἀποκαθιστᾶ τὴν τάξιν ἡ Πύλη, ἀλλ' ἀποκαθιστᾶ τὰς τάξιν
τοιαύτην, ὁποία ἐγείρει τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ βουλευτοῦ ἐκ
Πατρῶν. Τοιαύτην τάξιν ἐζητεῖτε ν' ἀποκαταστήσῃτε ; Καὶ
εἰς ποίαν χώραν εὐρισκομένην ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῆς Πύλης,
ἀποκατέστησεν αὕτη τὴν τάξιν κατ' ἄλλον τρόπον ἢ κατ' αὐ-
τόν : Δὲν γνωρίζετε λοιπὸν ὅτι τοιαύτην τάξιν ἔμελλε ν' ἀπο-
καταστήσῃ ἐν Κρήτῃ ; Καὶ τοιαύτην ἐζητεῖτε ν' ἀποκαταστήσῃ ;

Δὲν θέλω νὰ μνημονεύσω πόσον ὀλεθρίως ἐπέδρασαν ἐπὶ
τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων αἱ ἄλλαι αἰτήσεις καὶ ἐπιδείξεις
τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ὅταν οἱ κυβερνῶντες τοὺς λαοὺς
παρίστανται ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἐπισημότητι προβάλλοντες
ἀδύνατα, ἢ παριστῶντες μὴ οὐσιώδη καὶ σπουδαῖα συμβεβη-
κύτα, ἢ ἐπιδεικνύοντες γελοίως δύναμιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἔχου-
σιν, ὀλεθρίως ἐπιδρῶσι τοιαῦτα διαβήματα ἐπὶ τῶν συμφε-
ρόντων τῶν λαῶν τοὺς ὁποίους κυβερνῶσι. Τίνα νὰ ἐρωτήσω
ἐξ ὑμῶν ; Ἄν μεταβῆτε εἰς τὸ πρῶτον στοιχειῶδες δημοτι-
κὸν σχολεῖον, καὶ ἐρωτήσητε ἓνα μαθητὴν, ἂν εἶναι δυνατὸν
νὰ συνεννοηθῶσιν αἱ μεγάλαι Εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις, καὶ ὁμο-
θύμως νὰ συμφωνήσωσι καὶ ἀποφασίσωσι νὰ καταλάβωσιν ἀπὸ
κοινοῦ ξένην χώραν διὰ στρατῶν κοινῶν, ἢ νὰ ἐμπιστευθῶσιν
εἰς μίαν ἢ δύο ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν τὴν
ξένην, θέλει γελάσει τὸ μειράκιον. Ὁ Πρωθυπουργὸς τοῦτο

ἐζήτει. Ἐκάστη τῶν ἐξ Μεγάλων Δυνάμεων νὰ εἰσφέρει ἀριθμὸν στρατοῦ, ν' ἀποτελεσθῇ οὕτω διεθνὴς στρατιὰ, καὶ αὐτὴ ἢ στρατιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην. Ἐνόμιζεν ὅτι εἴμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πέτρου τοῦ Ἐρημίτου, ἢ ἐνόμιζεν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ Εὐρώπῃ ὁ Λουδοβίκος ὁ Θ'. διὰ νὰ γείνη νέα ἐκδρομὴ σταυροφορίας; Μήπως ἐνόμιζεν, ὅτι ζητῶν παρὰ τῆς Εὐρώπης τὰ δύνατα, ἡδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τελευταίαν πρότασιν αὐτοῦ, ἥτοι τὴν ἀπειλὴν, ὅτι θέλει αὐτὸς καταλάβει τὴν Κρήτην δι' Ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ διὰ πλοίων τοῦ ἐθνικοῦ στόλου;

Δὲν γνωρίζω, ἂν κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἢ πολιτεία αὐτοῦ ἐνεποίησέ ποτε ἀνησυχίαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὥστε αὕτη νὰ καταληφθῇ ὑπὸ δειλείας, καὶ νὰ ἐκβιασθῇ νὰ πράξῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν διανοεῖτο νὰ πράξῃ. Οὐδὲ δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ἂν πρὸ τριῶν ἐτῶν ἡ Εὐρώπη ἤθελε στέρξει ἐπὶ τέλους νὰ ἐφαρμόσῃ ἀπειλὴν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ 1886 εἶχεν ἐνδώσει διὰ νὰ ἐπικηρύξῃ. Περὶ τούτου ἴσως πραγματευθῶ κατόπιν, διότι ἔχω δικαίωμα νὰ μὴ παραλίπω καὶ τὰ περὶ τούτου, διὰ νὰ ἀποστομώσω τὸ στόμα ἐκείνου (δεικνύει τὸν πρωθυπουργόν) τὸ ὁποῖον πολλάκις ἀνεψόχη διὰ νὰ ὑβρίσῃ ὡραίαν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου (*Εὔγε εὔγε ἐκ τῆς ἀριστερᾶς*). Ἄλλ' ἂν ἐξετοξεύθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1886 ἀπειλὴ, τάχα ἠπειλήθημεν διότι ἐνεπνεύσαμεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνησυχίαν; Δὲν δύναμαι ἀκόμη νὰ τὸ βεβαιώσω. Ἀλλὰ, καὶ ἐν ἡ περιπτώσει ἡ Εὐρώπη ἀνησύχησεν ἀπὸ τὴν στάσιν τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε κατὰ τὸ 1885 καὶ κατὰ τὸ 1886, νομίζετε ὅτι ἤθελεν ἀνησυχῆσαι καὶ κατὰ τὸ 1889 ἀπὸ τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν σεῖς ἐλάβατε ἀπέναντι αὐτῆς; Ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη δὲν σᾶς γνωρίζει, ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη μὴ εἶχε πράκτορας, καὶ ἀντιπροσώπους ἐν Ἑλλάδι ἵνα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν βλέπῃ τὰ ἐν Ἑλλάδι γιγνόμενα. Ὡς ἂν ἡ Εὐρώπη μὴ εἶχε πράκτορας ἵνα διὰ τῶν ὄτων αὐτῶν ἀκούῃ τὰ παρ' ὑμῶν καὶ τῶν ἀντιπάλων σας λεγόμενα, καὶ πληροφορῆται τὰ παρ' ἡμῶν διαπραττό-

μενα. Ἀλλά, καὶ ἀνὸς ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἡ αὐτὴ συγκοινωνία, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἐπὶ Φραγκίσκου Α' μεταξὺ τῶν Παρισίων καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἷε παρήρχοντο ἐξ μῆνες διὰ νὰ φθάσωσι τὰ διπλωματικά ἔγγραφα τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπόν της, πάλιν δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ λάβῃ περὶ Ὑμῶν ἄλλας πληροφορίες, διότι ὑμεῖς εἶχετε σπεύσει νὰ τὴν πληροφορήσητε περὶ Ὑμῶν αὐτῶν κατὰ τὸ 1885 καὶ 1886. Σὰς γνωρίζει, διὰ νὰ μὴ φοβεῖται ἀπὸ τὰς ἀπειλάς Σας, διὰ νὰ μὴ ἀνησυχῇ ἀπὸ τὰ κηρύγματα Σας. Νομίζετε ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ἐλησμώνησαν, ὅτι, πρὶν ἢ φθάσει εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ἀπειλὴ, ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γερμανία ἔμειναν σύμφωνοι διὰ νὰ στείλωσι πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ὅπως ἐμποδίσωσι πᾶσαν ναυτικὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν γείτονα χώραν, ὅτι πρὶν ἢ φθάσῃ, λέγω, ἡ ἀπειλὴ αὕτη, εὐρέθησαν ἄνθρωποι κρούσαντες ἐξ Ἀθηνῶν τὰς Πύλας τῆς Εὐρώπης, ἵνα ἀναφέρωσιν εἰς αὐτὴν καὶ προσπαθήσωσι νὰ πείσωσιν αὐτήν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς πατρίδος των δὲν ἐπέιθετο ἀπὸ ἀπλοῦς λόγους, καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπῃ ἔπρεπε νὰ ἀπειλήτῃ βίαν ; Δὲν μετεβιβάζοντο ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ ἐπικλήσεις καὶ αἱ παρακελεύσεις, ὅπως μὴ ἄρκεσθῇ αὕτη εἰς τὴν ἀπειλήν, τὴν ὁποίαν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1886 ἀπηύθυνεν, ἀλλὰ καὶ νὰ προβῇ εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς ; Ἐξ Ἀθηνῶν δὲν κατεβλήθη πᾶσα ἐνέργεια, ἵνα ἀναγκασθῇ ἡ Κυβέρνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ συγκαλέσῃ τὴν Βουλὴν, διὰ νὰ δοθῇ εἰς σὰς εὐκαιρίαν νὰ παρασταθῇτε διαφωνοῦντες δῆθεν πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης ; Καὶ δὲν εἴσθε σεῖς οἱ ἐν Ἀθήναις, οἵτινες ὑπελάθετε ὅτι δὲν ἤρκει νὰ διαφωνήσητε μόνον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε, πρὶν ἢ προσέλθῃτε εἰς τὸ Κοινοβούλιον, νὰ συνεννοηθῆτε καὶ νὰ διαρρυθμίσητε τὰ τῆς διαφωνίας σας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν μετὰ ἀντιπροσώπου μιᾶς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, αἵτινες, ἡ-πεύλουσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ αἵτινες ἔστελλον τοὺς στόλους των ;

Ἐξ Ἀθηνῶν δὲν ἐδίδοντο αἱ πληροφορίες, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἄθροισμα τυχοδιωκτῶν, ἦτο ἀγέλη προβάτων ἀγομένων ἐπὶ σφαγὴν, ὅτι ἦτο ἀνίκανος νὰ σκοτωθῆ διὰ τὴν πατρίδα του ;

Ποιοὶ ἐδίδαν τὰς πληροφορίες ταύτας ; Τὰς ἐδίδετε σεῖς, οἵτινες ἠπειλεῖτε χθὲς ἐπὶ τῆς Κρητικῆς ὑποθέσεως τὴν Εὐρώπην. Λοιπὸν δὲν εἶχε μετρήσει τὸ ἀνάστημά σας ἡ Εὐρώπη ; Δὲν σᾶς εἶχεν ἰδεῖ σπιθαμιαίους πρὸ αὐτῆς ; Πῶς εἰλπίζετε ὅτι ἤθελεν ὑπολάβει ὅτι ἐγένεσθε σήμερον γίγαντες ;

Ἄλλὰ ταῦτα δὲν τὰ ἐγνωρίζετε ; Ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὰ ὑποπτεύητε ; Ἦτο δυνατόν νὰ μὴ λάβητε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐνδεχόμενον ἦτο, ἂν δὲν τὸ ἐθεωρεῖτε πιθανόν, νὰ γελάσωσιν ὅταν ἀναγνώσωσι τὸ ἔγγραφόν σας ; Πῶς ἐτολμήσατε τοιοῦτον ἔγγραφο νὰ ἐπιστείλητε εἰς τὴν Εὐρώπην ; Μήπως τυχὸν ἐπιθυμεῖτε νὰ δώσητε μίαν δικαιολογίαν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἀποταθῆ εἰς τὴν Πύλην καὶ προκαλέσῃ αὐτὴν νὰ λάβῃ τὰ μέτρα τὰ ὅποια ἔλαβε διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ; Ἡ Πύλη ἔμεινε ἀπρακτοῦσα, διότι ἠγγόει ποίαν ἐντύπωσιν ἤθελον ἐμποιῆσαι εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ μέτρα, τὰ ὅποια ἔμελλε νὰ λάβῃ ἐπὶ τῆς Κρήτης. Μήπως διὰ τῆς διακοινώσεώς σας, ἐσκοπεῖτε νὰ ὠθήσητε τὴν Εὐρώπην νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὴν Πύλην τοὺς δισταγμοὺς τούτους, ὅπως προβῆ ἀμέσως νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν διὰ τοῦ Σακῆρ καὶ τοῦ στρατοῦ της ;

Φαντασθῆτε, κύριοι, κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῆς ὁποίας γεννῶνται τοιαῦται ὑπόνοιαι ! Καὶ πῶς νὰ μὴ συλλάβωμεν τοιαύτας ὑπονοίας ; Τί ἀπλούστερον, ἢ νὰ καταθέσητε εἰς τὴν Βουλὴν τὴν αἰτηθεῖσαν διακοίνωσιν ; Τί ἀπλούστερον ἢ νὰ δώσητε πληροφορίες περὶ τῶν ἀπαντήσεων, τὰς ὁποίας ἐκάστη τῶν Δυνάμεων, ἔδωκε περὶ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Τουρκίας ; Δὲν τὸ ἐπράξατε, ἀλλὰ χθὲς ὠμιλεῖτε περὶ πολιτικῆς τοῦ μέλλοντος, ὠμιλεῖτε περὶ τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1885, ὠμιλεῖτε περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους, περὶ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν παρασκευῶν, ὡσανεὶ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν δὲν εἴμεθα εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1882 καὶ δὲν ἠκούομεν αὐτοῦ τοῦ ἀνδρός ;

ὅταν μᾶς ἔλεγεν ὅτι ἐκάστη ἡμέρα παρερχομένη, ἄνευ ναυτι-
κῶν παρασκευῶν εἶναι ἀπώλεια διὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Μέχρι
τῆς 2 ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον μὲ ἐκράτει ἐπὶ τοῦ βήματος
τούτου κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1882, διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ νομοσχέ-
διον περὶ δανείου, ὡς ἂν εἶχον παραγγεληθῇ οἱ στόλοι. Καὶ
ἐξηκολούθει προχθὲς νὰ ὀμιλῇ ἀκόμη περὶ ναυτικῶν παρα-
σκευῶν καὶ περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους ! Καὶ ἐνῶ ἤρνεϊτο νὰ κα-
ταθέσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν διακοίνωσιν, ἐν ἐφημερίδι τῶν Ἀ-
θηνῶν σήμερον ἐδημοσιεύετο τηλεγράφημα ἐκ Λονδίνου, κατὰ
τὸ ὁποῖον κατετέθη εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἀγγλίας ἡ Κυανὴ
Βίβλος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία περιλαμβάνει
καὶ τὴν διακοίνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, καὶ τὰς
ἀπαντήσεις τὰς δοθείσας πρὸς αὐτήν. (Ἀναγινώσκει ἐν τῇ *Πα-
λιγγεσειᾷ* τὸ τηλεγράφημα τοῦτο τῆς ἐταιρίας *Havas.*) « Ἐ-
»δημοσιεύθη ἡ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία ἡ σχετικὴ πρὸς
»τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἡ ἀλληλογραφία ἄρχεται ἀπὸ τῆς
»α' Ἰανουαρίου 1888, καὶ περατοῦται τὴν 20 Αὐγούστου
»1889, περιέχει δὲ τὸ πλεῖστον τῶν διαμειφθέντων τηλε-
»γραφημάτων μεταξὺ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ καὶ τῶν ἀντιπρο-
»σώπων τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Χάνοις.
»Πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα ἔγγραφα εἶναι προσηρητημένα ἐν τῇ
»ἀλληλογραφίᾳ ταύτῃ. Ἑλληνικὴ ἐγκύκλιος τῆς 5 Αὐγούστου
»παραπονεῖται κατὰ τῆς ἐν Κρήτῃ διαγωγῆς τῶν Τούρκων,
»καὶ προσκαλεῖ τὰς Δυνάμεις νὰ ἀποστείλωσιν ἀρκούσαν δύ-
»ναμιν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καὶ ἐξασφάλισιν τῶν
»κατοίκων, ὅπως καταστήσῃ σεβαστὴν τὴν ἰδιοκτησίαν ἐκά-
»στου. Ὅτι, ἂν ἡ ἐπέμβασις αὕτη δὲν ἐπέλθῃ, ἡ Ἑλλὰς θὰ
»στείλῃ στόλον μετὰ στρατοῦ πρὸς ἀποβίβασιν. »

Ἡπεῖλαι λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις, ὅχι ὡς ἠπεῖλαι ὁ κ. Ρικά-
κης πρὸ μικροῦ, ἀλλ' ἠπεῖλαι ὡς Κυβέρνησις, ὅτι θέλει στεί-
λει στόλον καὶ σῶμα ἀποβατικὸν ἐπὶ τὴν Κρήτην.

Ὅταν διετύπωνον τὰς ἐπερωτήσεις, ἅς ἀπηύθυνα πρὸς τὸν
πρωθυπουργόν, ἠναγκάσθη νὰ μνημονεύσω ἐκείνου, ὅστις ἐξε-
πλήρου τὰ ἔργα τοῦ Γεν. Πρσξένου ἐν Κρήτῃ, ὁ δὲ πρωθυ-

πουργός υπέλαβεν ὅτι ἐμνημόνευσα ἴσως αὐτοῦ, διότι ἀπέδι-
δον εἰς αὐτὸν ἀξίαν ἄλλην καὶ οὐχὶ ἐκείνην μόνον τὴν ὁποίαν
ἢ ἀποστολὴ του ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔχει. Μή-
πως ἐγὼ ἄγνοῶ, ὅτι ἡ ἐνεστῶσα Κυβέρνησις δὲν ἀφῆκε ποτὲ
ἐλευθερίαν εἰς ὑπάλληλόν τινα αὐτῆς, ὅπως φωτίζη αὐτὴν περὶ
τῆς ἀληθείας; Οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς εἶναι ὄργανα, τὰ ὁποῖα
τυφλῶς ὀφείλουσι νὰ ἐκτελῶσιν ὅ,τι ἂν αὐτοῖς παραγγέλλε-
ται. Ὅθεν ἐμνημόνευσα τοῦ Γρυπάρη οὐχὶ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ
διὰ νὰ ἐλέγξω τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀλλὰ τί πταίει
ὁ ἄνθρωπος; Ἐσφαλα. Ἐμνημόνευσα αὐτοῦ ἀλλὰ διὰ νὰ
ἐλέγξω τὸν πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὅστις ὑπέ-
χει ὅλην τὴν εὐθύνην διὰ πάντας τοὺς κλάδους, καὶ διὰ πά-
σας τὰς πράξεις τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Ἀφοῦ ἔρχεται εἰς
τὴν Βουλὴν καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἠπατήθη, ἀφοῦ δὲν δισταζει ν'
ἀναγνωρίσῃ ὅτι περιέπεσεν εἰς τὸ μέγιστον τῶν σφαλμάτων,
εἰς τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ περιπέσωσιν αἱ Κυβερνήσεις, ἐνῶ εἰς
τὸ σφάλμα αὐτοῦ πρωτίστην εἶχεν ἐνοχὴν αὐτὸς ὁ ἐν Κρήτῃ
Γενικὸς Πρόξενος, δὲν ἐδίστασεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς νὰ προ-
καλέσῃ Β. Διάταγμα καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτὸν εἰς μεγαλειτέ-
ρον ἀξίωμα! Ἀλλὰ μήπως ὁ οὕτως ἀμειβόμενος πρόξενος εἶχε
κἀν προνοήσῃ νὰ σᾶς ἐνδείξῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσῃτε ἐγγυή-
σεις, ὅταν ἔτρεχεν ὀμιλῶν, ἀγορευῶν, παρακαλῶν, ἰκετεῦν,
γράφων καὶ προσλιπαρῶν τοὺς Κρητὰς νὰ μὴ ἀντιστῶσιν εἰς
τὴν στρατιωτικὴν κατάληψιν τῶν ἐπαρχικῶν τῆς Κρήτης; Ἄν
σεῖς, ὡς συνειθίζετε πάντοτε νὰ προσφέρησθε πάντοτε πρὸς
τοὺς ξένους, ἐνομιζέτε ὅτι ἠθέλετε πράξει ἔγκλημα ἂν ἐζη-
τεῖτε ἐγγυήσεις, διότι ἐφοβείσθε μὴ ἐγείρητε τὴν ὄργην ἢ
τὴν δυσπιστίαν τῶν ξένων, δὲν ἔσπευδε κἀν αὐτὸς νὰ σᾶς φω-
τίσῃ περὶ τῶν πραγμάτων, ὅπως μὴ παραδοθῆτε τυφλοῖς ὀμ-
μασιν εἰς τοὺς Τούρκους; Καὶ μήπως τοῦτο μόνον τὸ σφάλμα
ἔχω νὰ ἐλέγξω τοῦ ὑπαλλήλου τούτου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐ-
ξωτερικῶν; Αὐτὸς ἔδιδε τάχα τὰς πληροφορίες εἰς τὴν Κυ-
βέρνησιν, πότε μὲν ὅτι ὁ πρόξενος τῆς Ρωσσίας, πότε δ' ὅτι ὁ
πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἦτο ὁ ὑποκινῶν τὴν παρουσιασθεῖσαν

ἐν Κρήτῃ κατάστασιν; Αὐτὸς τάχα ἦτο ἐν Κρήτῃ, ὅταν κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα ἐν Κρήτῃ τὰ ἐν τῇ Βουλῇ ἀνταγωνιζόμενα κόμματα περιῆλθον εἰς τοσοῦτον διαστάσεως, ὥστε τὸ ἕτερον νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν νὰ ἐκτραπῇ ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ κρατοῦντος ἐν Κρήτῃ πολιτεύματος; Ποῖον μέρος ἔλαβεν αὐτός; Ἐφρόντισε νὰ ἀποτρέψῃ τὸ κόμμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ διαθήματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ παραγάγῃ ὅσας παρήγαγε συνεπείας; Ἐφρόντισε ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Κρήτας, ὅτι δὲν ἦτο σύμφωνον μὲ τὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὅτι ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ κινδύνους ἀπροβλέπτους πᾶν ὅ, τι ἤθελον πράξει ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα τὸ πολίτευμα εἶχε δώσει εἰς αὐτούς; Καὶ ὑμεῖς ἐλέγετε προχθὲς κομπάζων, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ γένηται ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις ἄνευ τῆς θελήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Λοιπὸν τῇ θελήσει, τῇ ἐπινεύσει ὑμῶν ἐγένοντο ὅσα ἐγένοντο ἐν Κρήτῃ; Νὰ πιστεύσω ὅτι σὰς ἐπράξατε ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὅπως προλάβητε τὰ γενόμενα; Ἀλλὰ τότε σὰς ἐρωτῶ πῶς συνέβη ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ὁ Ἑλληνικώτερος τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν, ὁ τοσαύτις δοκιμάσας τὴν στοργὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, πῶς συνέβη νὰ μὴ ἀκούσῃ τὰς συμβουλὰς σας; Λοιπὸν δὲν εἶχον εἰς σὰς ἐμπιστοσύνην; Κυβέρνησις Ἑλληνικὴ, τὴν ὁποίαν ἐν μέγα τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, δὲν τὴν πιστεύει καὶ δὲν ἀκούει τὰς συμβουλὰς της, τί Κυβέρνησις εἶναι; Ἡ συνεβουλεύσατε σεῖς τοὺς Κρήτας νὰ πράξωσι ταῦτα; Ἄν ἐστέρξατε σεῖς κατ' ἀρχὰς νὰ λάβῃ χώραν ἢ συμβᾶσα ἐκτροπὴ ἀπὸ τῆς τοκτικῆς λειτουργίας τῶν ἐν Κρήτῃ κρατοῦντων θεσμῶν, ἐὰν ἐστέρξατε σεῖς νὰ προβληθῶσι τὰ κινήματα, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἀνὴρουν τοὺς θεσμοὺς τούτους, καὶ δὲν προσίδετε ποῖα ἦσαν ἐνδεχόμενον νὰ συμβῶσιν, ἐὰν δὲν προεβλέψατε τὰ συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα ἐπόμενον ἦτο νὰ ἐπακολουθήσωσιν, ἐὰν ἐπολιτεύθητε οὕτως ὡς ἐπολιτεύθητε, τῇ ἀληθείᾳ δὲν εὐρίσκω ὄνομα νὰ χαρακτηρίσω τὴν πολιτείαν σας, οὐδὲ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον σκέπτεσθε ἢ κατὰ τὸν ὁποῖον κυβερνᾶτε.

Ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς μέχρι τῆς παρελθούσης δευτέρας, ἡ Βουλὴ ἦτο κεκλεισμένη, οὐδεμίαν δ' οὐδαμόθεν ἠδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν εἰδήσιν περὶ τῶν γενομένων. Μόνοι αἱ ἐφημερίδες τοῦ Ὑπουργείου ἐδίδοσαν ἀτελεῖς τινὰς εἰδήσεις, καὶ ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ μεταμεσημβρινῷ ὄργάνῳ τοῦ Ὑπουργείου ὅτε μὲν ὅτι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος αἰτήματα τῶν Κρητῶν ἐξεδήλουν τὸν ὑπατοῦ πατριωτισμὸν, καὶ ὅτι τῆς Κρήτης τοὺς πόθους διηρημῆνευον μόνον οἱ τὰ αἰτήματα ταῦτα προβαλόντες, ὅτε δὲ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχῃσι τὰ αἰτήματα ταῦτα. Ἀλλὰ μετὰ 15 ἡμέρας ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ δημοσιογραφικῷ ὄργάνῳ, ὅτι τὰ αἰτήματα ταῦτα τῶν Κρητῶν ἦσαν ἡ ἀληθὴς καταστροφὴ τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Κρήτης. Καὶ πάλιν μετὰ τινὰς ἡμέρας ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ μεταμεσημβρινῷ φύλλῳ, ὅτι ὅπως ἐπιτευχθῆ νὰ γένωνται δεκτὰ τὰ αἰτήματα ταῦτα, ἔδει νὰ συμφωνήσωσιν οἱ Κρητες ἵνα ὑποστηρίξωσιν αὐτὰ ἐνώπιον τοῦ Ριζᾶ πασσαῦ. Καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον ἀνεγινώσκομεν ἐν τῷ αὐτῷ δημοσιογραφικῷ ὄργάνῳ, ὅτι οἱ Κρητες δὲν ἔχουσι πατριωτισμὸν, διότι δὲν ἔδωκαν ἐγκαίρως τὰς χεῖρας πρὸς ἀλλήλους διὰ νὰ παρασταθῶσιν ὁμοουόντες, διὰ τοῦτο δ' ὁ Ριζᾶ πασσαῦ δὲν συνήνεσε νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ὅσα ἦτο διατεθειμένος νὰ παράσχῃ. Ἐκ τῶν ἐφημερίδων λοιπὸν τοῦ ὑπουργείου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν εἰμὴ σύγχισιν, ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην, ἣν διὰ τῶν λόγων τοῦ ἐζήτησε νὰ μεταδώσῃ προχθὲς εἰς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, ἣ τὴν ὁποῖαν ζητεῖ νὰ μεταδώσῃ ὁσάκις ἀνερχόμενος ἐπὶ τὸ βῆμα ὁμιλεῖ περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ἔθνους.

Ἄλλ' ὑπῆρξε καὶ χρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ Κυβέρνησις ἐπίστευεν, ὅτι εἶχε καθῆκον νὰ μετάσχῃ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ ἐν Κρήτῃ συντελουμένου, μεταξὺ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, καὶ ἐνῶ ἐν Κρήτῃ εἶχεν ἀρχίσει νὰ μὴ λειτουργῇ πλέον ἐρρυθμῶς τὸ πολίτευμα τὸ ὁποῖον εἶχε παραχωρηθῆ εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας, ἐνῶ τὰ πνεύματα ἦσαν ἐν ἐρεθισμῷ, ἐνῶ ἐν τῇ συνελύσει τὰ δύο

κόμματα ἀντηγωνίζοντο μετὰ σφοδρότητος, ἐνῶ εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἐρεθισμὸς νὰ μεταδίδηται εἰς τὸν λαόν, ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδευσεως ἐφρόντιζε νὰ κανονίσῃ τὰ τῶν γυμνασίων τῆς Κρήτης. Διὰ μιᾶς ἐγκυκλίου ἐδήλωσεν ὅτι τοῦ λοιποῦ δὲν θέλουσιν ἀναγκωρίζεσθαι τὰ ἀπολυτήρια, τὰ ὁποῖα ἐκδίδουσι τὰ γυμνάσια τῆς Κρήτης, οὐδὲ οἱ κομισταὶ αὐτῶν θέλουσι πλέον γίνεσθαι δεκτοὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἐὰν δὲν παυθῶσιν οἱ ἐν τοῖς γυμνασίοις τῆς Κρήτης καθηγηταί, ὅσοι συνέβη νὰ εἶναι βουλευταί. Τὸ πρᾶγμα εἶχε παραληφθῆ ἀπὸ τὴν ὀργανωτικὴν ἀναμόρφωσιν, καὶ ὁ ὑπουργὸς ἔσπευσε νὰ τὸ ὀργανώσῃ, Σημειώσατε δὲ ὅτι πέντε βουλευταὶ ἦσαν καθηγηταὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐκεῖνοις καὶ οἱ πέντε ἀνήκοντες εἰς τὸ αὐτὸ κόμμα. Εἴσθε κυβέρνησις τῶν Ἑλλήνων ἢ κυβέρνησις τῶν κομμάτων; Κυβέρνησις τοιαύτη εἶχε πλέον τὸ ἠθικὸν κύρος νὰ συμβουλεύῃ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὑπὸ τὴν τυραννίαν εὐρισκομένους, καὶ ἠδύναντο ἐκεῖνοι νὰ τείνωσι πλέον τὸ οὖς εἰς τὰς συμβουλάς σας; Εἴσθε μήτηρ, ἢ εἴσθε μητριὰ, ἢ ὁποῖα θέλει νὰ ἐμβάλλῃ τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν νὰ ἀλληλοφαγωθῶσιν; (Εὕγε ἐξ ἀριστερῶν).

Καὶ εἰς ἀξιώτιμος φίλος μου, ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει τὴν ὀφειλομένην τιμὴν ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ πολιτικοῦ κόμματος, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐργάζεται καὶ λειτουργεῖ, ἀπησυχολήθη τοσοῦτον πρὸ μικροῦ διὰ νὰ πείσῃ τὸν πρωθυπουργὸν ὅτι ἡ πολιτικὴ, τὴν ὁποίαν προχθὲς ἔλεγεν ὅτι θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον, δὲν εἶναι ἡ προσήκουσα, ὅπως δὲν ἦτο προσήκουσα καὶ ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν μετέρχεται μέχρι τοῦδε.

Καὶ δὲν ἠρώτησεν ὁ ἐντιμὸς φίλος μου οὐχὶ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ, τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν του, διὰ νὰ μάθῃ, ποῖα εἶναι ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποίαν μετέλλθεν ὁ πρωθυπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων διὰ νὰ κρίνῃ ποῖα θέλει εἶσθαι καὶ ἐκεῖνη τὴν ὁποίαν θέλει μετέλθει εἰς τὸ μέλλον; Καὶ δίδει προσοχὴν εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποῖους λέγουσιν ἐντεῦθεν ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν πολιτικὴν θεωροῦσιν

ὡς νόμισμα, διὰ νὰ ἀγοράζωσι τὴν διατήρησίν των ἐν τῇ ἐξουσίᾳ ; (Εὖγε ἐξ ἀριστερῶν). Δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ ὡς μέσον πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἀναρριχθῶσιν εἰς τὴν ἀρχήν ; Δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς μέσον, διὰ νὰ ἀνατρέψωσι τοὺς ἀντιπάλους των, καὶ ἔλθωσιν αὐθις εἰς τὴν ἀρχήν ; Ὅταν ἡμεῖς συνεκαλοῦμεν τὴν ἐπιστρατεῖαν, διερωνοῦμεν πρὸς αὐτοὺς ; Δὲν ἦσαν αὐτοὶ σύμφωνοι ; Δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἵτινες ἔλεγον, οὐχὶ ἐν Λονδίῳ πρὸς ἐμπόρους τινάς μετὰ τῶν ὁποίων συνέτριγον, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου τούτου, ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρυνθῶμεν, ἐὰν ἠττηθῶμεν καὶ ἅπαξ καὶ δις, ἀλλὰ πρέπει νὰ προβῶμεν διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν οἱ ἀτρόμητοι ἀπέκτησαν διὰ τῆς ἐπιμονῆς των ; Καὶ ποῦ εὐρέθησαν αὐτοὶ κατὰ τὸν Ἰανουάριον μῆνα καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1886 ; Ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διὰ ν' ἀρπάσωσι τὴν ἐξουσίαν. Ἐνῶ δ' αὐτὴν οὗτοι μετέρχονται τὴν πολιτικὴν, ὑμεῖς ἀσχολεῖσθε, φίλε κ. Βουλευτὰ ἐκ Κεφαλληνίας, νὰ διδάξητε αὐτοὺς ἵνα σπεύσωσι νὰ μετέλθωσιν ἄλλην πολιτικὴν !

Κύριοι, βεβαιωθῆτε ὅτι πολλὰ εἶχον νὰ εἶπω προσέτι πρὸς τὴν βουλὴν, ἐπὶ πολλὰς δ' ὥρας ἠδυνάμην νὰ κρατήσω ὑμᾶς, ἀλλὰ ὀφείλω νὰ μὴ καταχρασθῶ τῆς ἀγαθότητος ὑμῶν, ἀφοῦ μάλιστα μὲ ἀξιοῦτε τῆς προσοχῆς σας, εἶναι δὲ καὶ ἡ ὥρα παρεληλυθυῖα. Ἄλλως, ἀξιότιμοι συνάδελφοι, τρεῖς ἤδη ἡμέρας ἀνέταμον καὶ ἠρεῦνησαν καὶ ἀνέλευσαν τά τε ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ λεχθέντα, καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, ἣτις ἐδημιουργήθη ἐν Κρήτῃ μετὰ τοσαύτης τελειότητος, ὥστε οὐδὲν ἀφῆκαν καὶ ἐμὲ νὰ προσθέσω. Ὅφείλω ὅμως, πρὶν ἢ φθάσω εἰς τὸ πόρισμα τῶν λόγων μου, νὰ μὴ παραλείπω νὰ μνημονεύσω ἐπιχειρήματός τινος, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Πρωθυπουργὸς προέβαλε, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ μὴ κατατιθεῖς τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἐζητήθησαν παρ' αὐτοῦ. Ὑπάρχει κανὼν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀποκαλύπτωνται αἱ γιγνόμεναι συνεννοήσεις, ἐνόσω αἱ ὑποθέσεις περὶ ὧν αὗται ἐγένοντό εἰσιν ἔτι ἐκχρεμεῖς. Διὰ τοῦτο, ἐνόσω τὰ ζητήματα τὰ ὑπὸ συζήτησιν ὑπάρχουσιν ἐκ-

κρεμῆ, ἀπαλλάσσονται αἱ κυβερνήσεις τῆς ὑποχρέωσης νὰ καταθέτωσι τὰ περὶ τούτων ἔγγραφα. Ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπέλαβεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, ὅπως ἀποφύγη νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα, ὡς ἂν ἦτο πλέον ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὁ πρωθυπουργὸς συμμερίζεται τὰς γνώμας, τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἐξέφερεν ὁ ἐκ Πατρῶν κ. βουλευτὴς περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἄν συμμερίζεται τὰς γνώμας τοῦ ἀξιολόγου κ. Ρικάκη, βεβαίως τὸ ζήτημα εἶναι ἐκκρεμὲς, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὄφειλε νὰ παρακαλέσῃ τὸν κ. Ρικάκην, ἐν ὀνόματι τῆς πατριδος, νὰ μὴ θελήσῃ ν' ἀποκαλύψῃ τὰ μυστήρια ταῦτα πρὸ μικροῦ ἐντὸς τοῦ κοινοβουλίου, ὅπως μὴ ταῦτα περιέλθωσιν εἰς γνώσιν τοῦ κοινοῦ. Ἄν ὅμως ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἔχη ἢ ὁ κ. Ρικάκης ἐξήνεγκε γνώμην, ἐγὼ δὲν βλέπω οὐδὲν χωρίον, οὐδὲν στάδιον τῆς Κρητικῆς ταύτης ὑποθέσεως πλέον ἐκκρεμὲς. Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων; Γίνονται διαπραγματεύσεις πρὸς ἀποδοχὴν αὐτῶν εἴτε τοῦ ὄλου εἴτε μέρους; Τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων ἐλύθη. Ἄλλ' εἶναι τάχα ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῆς τάξεως; Ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἡ Πύλη ἐφρόντισαν νὰ ἀποκαταστήσωσιν αὐτήν. Ἡ Κυβέρνησις ἢ Ἑλληνικὴ προεκάλεσε τὴν Κυβέρνησιν τὴν Τουρκικὴν, ὁ δὲ πρόξενος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Σακῆρ ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν. Τί ἔμεινεν ἐκκρεμὲς; Ἐμεινεν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα ἐὰν θὰ μείνωσιν ἢ ἂν δὲν θὰ μείνωσιν οἱ θεσμοί, οἱ κρατοῦντες ἐν Κρήτῃ; Ἐμεινεν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα ἐὰν θὰ βατανίζωνται ἢ δὲν θὰ βασανίζωνται ἐν ταῖς φυλακαῖς τῶν Χανίων, ἢ ἐὰν θὰ κρατῶνται εἰς τὰς φυλάκας τοῦ Φεζάν καὶ τὰς τῆς Βαγδάτης οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἡγέται τῆς Κρήτης διὰ νὰ ἀποθάνωσιν ἐκεῖ; Ποίαν ἀνάγκην ἔχει πλέον τῆς συνδρομῆς ὑμῶν, τῆς ἐπιρροῆς ἡμῶν ἢ Πύλης; Ὅσον καὶ ἂν ἡδύνασθε νὰ παράσχητε αὐτῇ συνδρομὴν, ὅσῃν καὶ ἂν εἴχετε ἐπιρροὴν ἢ δύναμιν ἐν τῇ Κρήτῃ, τὴν κατηναλώσατε. Ἐὰν ἡ σύνεσις τοῦ Σουλτάνου, καὶ εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἔχει ἀρκοῦσαν σύνεσιν, δὲν ὀμιλῶ περὶ μεγάλῳφρονος ἐπιεικειᾶς, διότι δὲν ἀρμόζει εἰς

τούς ἡγεμόνας τοῦ κράτους ἐκείνου ἢ μεγαλόφρων ἐπιείκεια, εἰάν λέγω ἢ σύνεσις τοῦ Σουλτάνου διέδῃ ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τὴν Τουρκικὴν δυναστείαν νὰ εἶναι ἀνοικτὴ καὶ χαίνουσα ἢ πληγὴ αὕτη ἐν Κρήτῃ, καὶ ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ ἀμνηστία, διότι δὲν εἶναι καλὸν νὰ διατελῶσιν ὑπὸ καταδίωξιν πέντε ἢ δέκα χιλιάδες Κρητῶν, τὴν ἀμνηστείαν ἐστὲ βέβαιοι ὅτι θέλει τὴν δώσει, ἐνδιδούς οὐχὶ εἰς τὰς ἐνεργείας ὑμῶν, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον. Λέγω δὲ ὅτι ἔχω πεποίθησιν εἰς τὴν σύνεσιν τοῦ Σουλτάνου, διότι πολλαὶ περὶ αὐτῆς πληροφορίαι μοι ἐμποιοῦσι τὴν πεποίθησιν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἕως προσεχῶς θέλει δοθῇ ἀμνηστία εἰς τοὺς καταδιωκομένους Κρητὰς. Ἄλλ' ἢ ἀμνηστία θὰ εἶναι γενικὴ; Θὰ δοθῇ εἰς ὅλους ἢ θέλοσιν ἐξαίρεθῇ οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἡγέται; Σὰς γνωρίζω ἤδη, καὶ γνωρίζω κατὰ τίνα τρόπον ἠγωνίσθητε διὰ νὰ σώσητε τὸν Πασχίδην καὶ τὸν Φιλιππίδην ἀπὸ τῶν βασάνων τῆς φυλακῆς, καὶ εἰκάζω πῶς θέλετε ἀγωνισθῆ διὰ νὰ ἐπιτύχητε τὴν ἀμνηστείαν καὶ διὰ τοὺς πολιτικούς καὶ στρατιωτικούς ἡγέτας τῆς Κρήτης.

ΡΑΛΛΗΣ. Μία ποινὴ ἀρμόζει εἰς αὐτοὺς (τοὺς ὑπουργοὺς), νὰ προσαχθῶσιν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως καὶ νὰ μαστιγωθῶσιν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Τί μένει λοιπὸν ἐκκρεμές, τὸ ὁποῖον σὰς ἀναγκάζει νὰ ἀποκρύπτετε ὅσα ἢ Ἄγγλία, ἢ ὁποία δὲν ἔχει πρῶτιστον συμφέρον, ἀποκαλύπτει εἰς τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου; Καὶ ἐμὲ καὶ τοὺς συναδέλφους μου δὲν λανθάνει ἡ κατάστασις τοῦ Κοινοβουλίου. Εἶναι δυστυχὴς περίοδος τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος! Ἄλλὰ ἄς μὴ πλανώμεθα. Γνωρίζομεν καλῶς, ὅτι τὴν διανύομεν, καὶ προσπαθοῦμεν νὰ τὴν διέλθωμεν μετὰ σωφροσύνης, τὴν ὁποίαν σπανίως ἀνέγραψαν αἱ ἱστορίαι τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Καὶ ἀγωνίζομεθα νὰ τὴν διέλθωμεν μεθ' ὑπομονῆς, τὴν ὁποίαν μόνος ὁ πόνος πρὸς τὴν πατρίδα μᾶς διδάσκει νὰ ἔχωμεν.

Θλιβόμεθα διότι οὐδεὶς ὑπάρχει ἐπισκοπῶν τοῦ πολιτεύματος τὴν τοιαύτην λειτουργίαν. Θλιβόμεθα διότι ἄλλαι μέ-

ριμναι και ἄλλαι φροντίδες περισπῶσιν ἐκείνους, οἵτινες ὤφρ-
 λον τέλος πάντων νὰ σταματήσωσι τὸ οὕτω βαῖνον κακόν. Ἄλ-
 λά μέχρι τῆς ὥρας ταύτης μένομεν πιστοὶ εἰς τὸ πολίτευμα,
 ἀκούοντες τὰς οἰμωγὰς οὐχὶ μόνον τῶν φίλων μας, ἀλλὰ σύμ-
 παντος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅταν πιέζωσιν αὐτὸν νὰ ὀργανά-
 σας, ὅταν καταθλίβωσιν αὐτὸν νὰ ὑποταχθῆ εἰς σᾶς. Σιγῶ-
 μεν, καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν ποῖαν αἰσθανόμεθα θλίψιν ὅταν
 βλέπωμεν τὰς ἀσεβεῖς ἐπιδρομὰς σας ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης
 τῆς πατρίδος, τὴν ὁποῖαν περιεκάλυπτεν ἀληθῆς δόξα ὅταν
 κατεδήλου τὴν ἀνεξαρτησίαν της ὑπερηφάνως, ἀπέναντι μο-
 ναρχίας ἀπολύτου κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας
 τοῦ ἀειμνήστου Ὁθωνος. Δυπούμεθα βλέποντες ἐμπαιζόμε-
 μενον τὸ στρατιαιτικὸν φρόνημα τῆς χώρας, περιυβριζόμενον τὸ
 αἶσθημα τὸ ὁποῖον κατέχει τὴν καρδίαν παντός Ἑλληνοῦ ὅταν
 ἀτενίζῃ πρὸς τὸν στρατὸν τῆς πατρίδος, καὶ ἀναλογίζηται
 ποῖαν οὗτος ἔχει ἀποστολήν. Καὶ πάντα ταῦτα διότι πεποί-
 θαμεν εἰσέτι ἐπὶ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ
 προσδοκῶμεν ὅτι ἐγγίξει ἡ ὥρα καθ' ἣν θέλει δυνηθῆ νὰ ἀπο-
 φανθῆ τέλος πάντων. Ἐπομένως ποῖαν νομίζετε ὅτι εἶχομεν
 ἐλπίδα, ὅταν ἐφέραμεν ἐνώπιον ὑμῶν τοιαύτην ἐπερώτησιν,
 καὶ προσεκαλοῦμεν τοιαύτην συζήτησιν; Γνωρίζομεν τὸ συμ-
 παγὲς τῆς πτέρυγος ταύτης, οὐδὲ μὰς θαρρύνει ἡ ἐλπίς ὅτι
 θέλομεν δυνηθῆ τέλος πάντων νὰ πείσωμεν αὐτὴν νὰ ἴδῃ τὸ
 φῶς, νὰ βλέψῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ ἀναμνησθῆ τοῦ
 ὄρκου μετὰ τοῦ ὁποίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην.
 Ἄλλὰ καὶ τὰς ἐπερωτήσεις ἀπευθύνομεν καὶ τὰς συζητήσεις
 προκαλοῦμεν, διὰ νὰ φωτίσωμεν τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διὰ νὰ
 μάθῃ ποῖαν μεγάλην ἐπιρροὴν θέλει ἔχει ἐπὶ τῆς τύχης του
 ἡ ψῆφος τὴν ὁποῖαν μετ' ὀλίγον ἐκόντες ἄκοντες θέλετε ἀνα-
 γκασθῆ νὰ προσκαλέσητε αὐτὸν νὰ δώσει. Διότι τοιοῦτοτρό-
 πως θέλει δυνηθῆ ν' ἀποφύγῃ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐνεστῶσα
 περίοδος παρασκευάζει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν τόπον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ γενομένη ἀνάλυσις τῆς ὑποθέσεως ἦν ἔχο-
 μεν ἐνώπιον ἡμῶν δὲν μὰς πείθει, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀφροσύνη,

ὡς εἶπον, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀμέλεια ἢ ἀγυρτεία, ὅτι ὑπῆρξε μόνον ἀβελτηρία τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἤγαγεν εἰς τὴν περιήχθη ἢ Κρητικὴ ὑπόθεσις ἀξιοθρήνητον σημεῖον· ἂν δ' ἡ ὑπόνοια ἡμῶν αὕτη εἶναι ἀληθής, δὲν ἐκπληροῦμεν τὸ καθήκον μας πιστῶς προβάλλοντες ἀπλὴν πρότασιν ἀποδοκιμασίας τοῦ ὑπουργείου, ἢ ἐπικρίσεως ἢ κατακρίσεως αὐτοῦ, πρέπει, ἀφοῦ ἡ κυβέρνησις δυστρόπως ἀρνεῖται νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν βουλὴν τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα ἐζητήσαμεν, νὰ ἀναμείνωσιν ἵνα λάβωμεν καὶ τὰ κατατεθέντα εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Κοινοβούλιον, διότι μᾶς παρέχεται ἡ ἐλπίς, ὅτι δυνάμεθα μετ' ὀλίγον ἐν αὐτοῖς νὰ ἴδωμεν ἂν εἶναι εὐλογος ἢ ὑπόνοια τὴν ὁποίαν ἔχομεν, ἢ ἂν δὲν εἶναι εὐλογος, ἂν οἱ ὑπουργοὶ παρέλειψαν νὰ πράξωσι τὸ καθήκον των ἢ ἔπραξαν ὅσα κακῶς ἔπραξαν ἐκ μόνης ἀφροσύνης καὶ ἀβελτηρίας, ἢ καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ μετὰ σκοποῦ. Ὅθεν ἀναγκαῖον ἀποβαίνει νὰ ἀναμείνωμεν τὴν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Ἀγγλίας κατατεθεῖσαν Κυανὴν βίβλον. Διὰ τοῦτο διερμηνεύων τὸ φρόνημα τῶν συναδέλφων μου δηλοποιῶ εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ παύσωμεν προσωρινῶς τὴν συζήτησιν ταύτην, νὰ μὴ προβῶμεν εἰς οὐδεμίαν τὴν ἐσπέραν ταύτην πρότασιν· ἐπιφυλασσόμεθα δὲ μετὰ 5 ἢ 6 ἡμέρας, ὅτε θέλουσι σταλῆ ἐκ Λονδίνου ἀντίτυπα τῆς Κυανῆς Βίβλου νὰ μελετήσωμεν τὰ δημοσιευθέντα ἔγγραφα, καὶ νὰ κρίνωμεν ἂν πρέπει νὰ προβῶμεν μόνον εἰς πρότασιν ἀποδοκιμασίας καὶ ἐπικρίσεως, ἢ ἂν πρέπει νὰ ἐνασκήσωμεν σοβαρώτερον καθήκον τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπιβάλλει τὸ σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι περὶ ποινικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν

(Ἐπευφημῖαι καὶ χειροκροτήματα παρατεταμένα.)

ΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΔ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 4ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

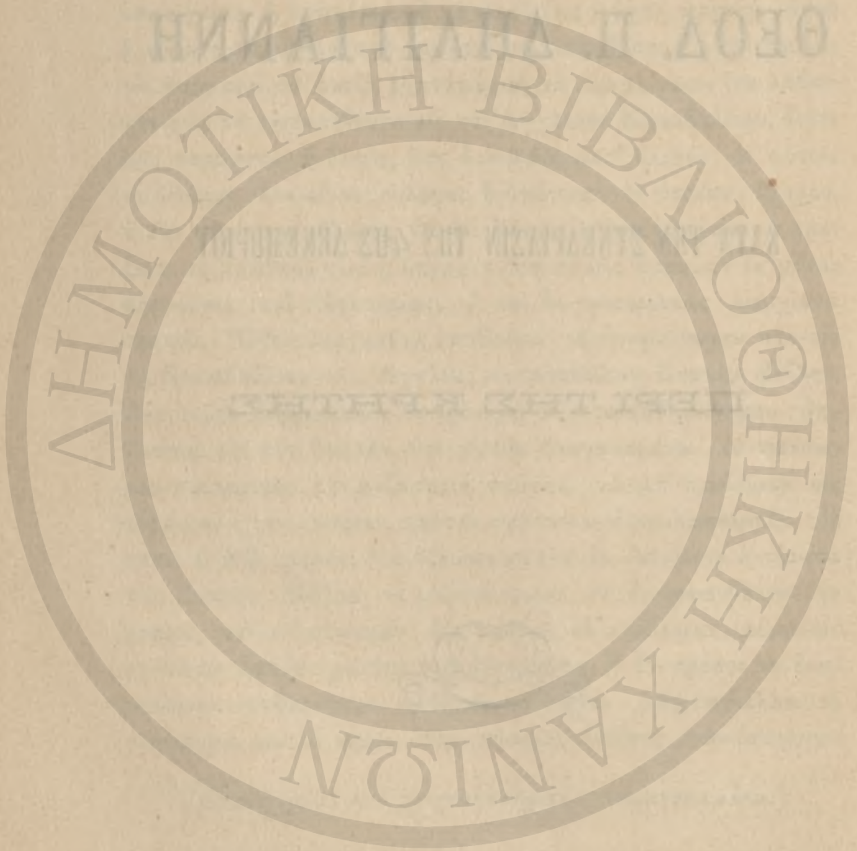
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ν. ΤΡΙΜΗ

—
1889

ΛΟΓΟΣ

ΘΕΟΔ. Π. ΑΥΛΙΑΝΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΝ ΤΩ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΪΩ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΛΟΓΟΣ ΕΝ Τῇ ΒΟΥΛῃ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΝ ΤΗΣ 4ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος ἐζήτησα παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὰ ἀνταλλαγέντα ἔγγραφα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν παρὰ ταῖς μεγάλαις Δυναμέσιν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰς ὀδηγίας τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιστείλει πρὸς τε τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὴν πρεσβείαν καὶ πρὸς τὸν ἐν Κρήτῃ γενικὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, ὁ πρωθυπουργὸς ἠρνήθη νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, προβαλὼν πρὸς δικαιολογίαν τοῦ δύο λόγους. Ὁ πρῶτος λόγος ἦτον, ὅτι «τῶν ἐγγράφων τούτων ἡ κατάθεσις δὲν συντελεῖ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους», κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς «ᾠρας» δημοσιευθέντα λόγον αὐτοῦ. Ὁ δὲ δεῦτερος λόγος αὐτοῦ εἶναι, ὅτι «τὰ ζητήματα τῆς Κρήτης εἶναι ἐκκρεμῆ».

Ἡ ἀρνήσις αὕτη τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα ἄφινε τὴν βουλὴν ἐν πλήρει σκότει, ἐὰν δὲν εἶχεν ἐκδοθῆ ἡ Κυανὴ βίβλος τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ἄνευ τῆς Κυανῆς βίβλου ἦτο ἀδύνατον νὰ γνωρίζωμεν, ποίας συνεννοήσεις ἐποιήσατο ἡ κυβέρνησις περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Κρήτης, οὐδὲ ποίας ἀνακοινώσεις πρὸς τὰς μεγάλας Δυναμείας, οὐδὲ τί οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν τε τῇ Κων. πόλει καὶ ἐν τῇ Κρήτῃ ἔπραττον κατ'ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως. Θὰ εἶχομεν μόνον μίαν πληροφορίαν, ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐδύναμεθα νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῆς γνωστῆς μεταμεσημβρινῆς ἐφη-

μερίδος τοῦ ὑπουργείου, διὰ τῆς ὁποίας ὁ κ. πρωθυπουργός, εἴτε αὐτὸς οὗτος γράφων, εἴτε ὑπαγορεύων τὰ γραφόμενα, συνειθίζει νὰ διαφωτίζῃ ἢ νὰ ἀποπλανᾷ τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκ τῆς Κυανῆς βίβλου δὲν δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν πάσας τὰς πληροφορίας, τῶν ὁποίων ἔχομεν ἀνάγκην, διότι ἐξ αὐτῆς δὲν θέλομεν λάβει πληροφορίας περὶ τῶν συνεννοήσεων τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως μετὰ τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων. Εὐρίσκομεν ὅμως πάσας τὰς συνεννοήσεις μετὰ μιᾶς τῶν μεγάλων Δυνάμεων, τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας, καὶ αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας θέλομεν πορισθῆ ἔξ αὐτῆς, ἂν καὶ ἀτελεῖς, θέλουσι διαφωτίσει ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον διεχειρίσθη τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ἢ Ἑλληνικὴ κυβερνήσις.

Ἐπισημασθέντες ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργός μετὰ φιλαρσεκειᾶς, τὴν ὁποίαν δὲν ἐδικαιολόγει ἡ πολιτεία αὐτοῦ, ἔγραψεν ἐν τῇ διακοινώσει τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ διαχειρίζονται τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἄλλ' ἐνῶ ἡξίου νὰ χαρακτηρίσῃ ἑαυτὸν καὶ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ ὡς ἐπιμελητὰς τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ἀρνεῖται τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ βουλή νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην αὐτοῦ. Εἶναι εἶδος κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἐνεκαινίσθη ἰδίως κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην παρ' ἡμῖν. Ἡμεῖς ὅμως, οἵτινες ἀνθιστάμεθα κατὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοιοῦτου πολιτεύματος, ὀφείλομεν νὰ ἐπικρίνωμεν τὴν ἄρνησιν ταύτην τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἀναγκαζόμενοι νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ ὀλίγα φῶτα, τὰ ὁποῖα πορίζομεθα ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων περὶ τῆς Κρήτης.

Λοιπὸν κατὰ τὸν κ. πρωθυπουργὸν ἡ ἀνακοίνωσις τῶν ἐγγράφων, τῶν ἀνταλλαγέντων περὶ Κρήτης, δὲν συντελεῖ εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα. Ὁ πρωθυπουργός δὲν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἀνακοίνωσις τῶν περὶ ᾧ ὁ λόγος ἐγγράφων ζημιοῖ τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα. Ἄλλ' αἱ πράξεις τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦσαν συντελεστικαὶ ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων.

των, καὶ μόνον ἡ ἀνακοίνωσις τῶν πράξεων αὐτῆς ἢ τῶν διανοημάτων αὐτῆς, μόνον αὐτὴ δὲν συντελεῖ εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα; Ἄπορῶ τῇ ἀληθείᾳ, ἔχων ἐν χερσὶ τὴν Κυανὴν βίβλον, πῶς ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐπρότεινε τοιαύτην δικαιολογίαν τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ ἵνα καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, διότι, ἀφ' ἧς ἐπεφάνησαν ἐν τῇ Κρήτῃ αἱ περιπλοκαὶ αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀπαισίαν ἔκθασιν, τὴν ὁποίαν κατεδήλωσε τὸ ἐκδοθὲν Σουλτανικὸν φερμάνιον, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μέχρι τοῦδε οὐδεμία πρᾶξις τῆς κυβερνήσεως συνετέλεσεν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Καὶ ἐνῶ ἠξιοῦμεν νὰ κατατεθῶσι τὰ ἔγγραφα, ἵνα ζητήσωμεν λόγον, διότι αἱ πράξεις τῆς κυβερνήσεως δὲν συνετέλεσαν εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ὁ πρωθυπουργὸς ἀρνείται νὰ υποβληθῇ εἰς τὴν λογοδοσίαν, προτείνων, ὅτι, ἐὰν ᾔθελε δώσει λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ, τοῦτο δὲν συνετέλει εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα.

Συντελεῖ εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ὁ πρωθυπουργὸς, ὅταν παρεπονείτο καὶ ἐμεμφιμοίρει, διότι αἱ ἐν Κρήτῃ ἀρχαὶ δὲν ἐξετέλεσαν τὸ καθήκον των, ὅπως ἀποκαταστήσωσι τὴν ἐκεῖ κλονισθεῖσαν τάξιν; Κατὰ τὴν 25 Μαΐου π. ἔ. ἦτοι τὴν 6 Ἰουνίου ἔ. ν. ὁ κ. Μόνσων, πρέσβυς τῆς Α. Μ. τῆς βασιλείσεως τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις, ἀνέφερεν εἰς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς ἔλεγεν αὐτῷ, ὅτι «φοβεῖται μὴ ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων ἀγνοῖται «ἢ παρανοῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὀφείλει νὰ εἴπῃ, «ὅτι αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν πράττουσι τὰ ἐπ' αὐταῖς πρὸς «διατήρησιν τῆς τάξεως».

Τί τάχα ἠξίου ὁ πρωθυπουργὸς νὰ πράξωσιν αἱ ἐν Κρήτῃ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ; Αἱ ἐπόμεναι ἐξηγήσεις αὐτοῦ καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, θέλουσιν ἐξηγήσει τί ἡννόει λέγων ταῦτα ὁ πρωθυπουργός. Ὁ Κύριος Μόνσων ἀνέφερεν εἰς τὴν κυβέρνησίν του κατὰ τὴν 30ην Μαΐου π. ἔ. ἢ τὴν 12 Ἰουνίου νέου ἔτους, ὅτι ἔλεγε πρὸς τὸν κύριον Δραγούμην, ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν, «ὅτι ὁ «Κύριος Βυλιώτης, ἐν Κρήτῃ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὰς

»πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις Πρεσβείαν ἀνακινώσεις μεγάλως ἐπή-
»νει τὸν Ἑλληνα Πρόξενον ἐπὶ συνέσει καὶ εὐμηχανίᾳ. Καί
»εἶτα ἠρώτησε τὸν κ. Δραγούμην τί φρονεῖ περὶ τῆς ἀγγελ-
»λομένης ἀποστολῆς Τουρκικῶν Στρατευμάτων ἐκ Συρίας πρὸς
»ἐπίσχεσιν τῆς ἐν Κρήτῃ φρουρᾶς. Ἀπήντησεν ὅτι θεωρεῖ τὸ
»διάθημα τοῦτο τῆς Πύλης ὡς δεδικοιολογημένον καὶ προσ-
»δοκώμενον. Πέποιθε δὲ, ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς διατήρη-
»σιν τῆς ἡσυχίας Δύναμαι ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ βασισθῶ-
»ναι τοῦτο, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐμ-
»μένονσα εἰς τὴν ἐνεστώσαν πολιτικὴν τῆς, τοῦ νὰ ἐξασκῇ διὰ
»παντὸς μέσου ὅλην τὴν ἐπιρροὴν τῆς πρὸς πρόληψιν σοβαρᾶς
»ἐκκρήξεως. Παράλογον θὰ ἦτο νὰ κλείσῃ τις τοὺς ὀφθαλμοὺς
»εἰς τὰ στοιχεῖα τοῦ κινδύνου, τὰ συσσωρευθέντα ἐν Κρήτῃ,
»καὶ μωρὰ θὰ ἦτο νὰ λέγῃ τις, ὅτι ὀλίγοι σπινθῆρες δὲν δύ-
»νανται νὰ ἀνάψωσι τὴν πυρκαϊάν. Ἄλλ' ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐπιχύνη
»ψυχρὸν ὕδωρ, καὶ ὁ κ. Δραγούμης εὐελπιστεῖ ὅτι δὲν ὑπάρ-
»χει ἄμεσος κίνδυνος ἀναφλέξεως».

Ἄλλὰ τί ἡνίοει ὁ κ. Δραγούμης, χαρακτηρίζων τὸ μέτρον
τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἐκ Συρίας εἰς Κρήτην ὡς **δε-
δικαιοιολογημένον καὶ προσδοκώμενον**; Ἐν ἄλλῃ
ἐκθέσει τοῦ κ. πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, φερομένη ἡμερομηνίαν
τῆς 8 Ἰουνίου π. ἔ. ἤτοι τῆς 20 Ἰουνίου ν. ἔ., εὐρίσκομεν τὰ
διανοήματα τοῦ κ. Δραγούμης. «Ὁ κύριος Δραγούμης, ἀναφέ-
»ρει ὁ κύριος Μόνσων, εἶπεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ καὶ ἐλπίζει, ὅτι ὁ
»εἰδικὸς ἐπίτροπος, ὁ ἀποστελλόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης, θὰ ἐ-
»πιτύχῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ, ἔστω καὶ ἂν,
»ὡς λίαν πιθανὸν ἀύστηρότης τις χρειασθῇ πρὸς
»ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.» Διὰ τοῦτο ἐθεώρει δεδικοιολο-
γημένον τὸ μέτρον τῆς ἀποστολῆς Στρατοῦ εἰς Κρήτην; Διὰ
τοῦτο προσεδόκα νὰ ἀποβιβάσθῃ ὁ Στρατὸς εἰς Κρήτην, ἐλπί-
ζων ὅτι ἤθελεν ἀποκατασταθῆ ἡ τάξις, «ἔστω καὶ ἂν, ὡς ἦτον
«λίαν πιθανόν, ἐγένετο χρῆσις ἀύστηρότητος τινος πρὸς τοῦτο;»

Τοῦ πρωθυπουργοῦ ἡ γλῶσσα πρὸς τὸν πρέσβυν τῆς Ἀγ-
γλίας ἦτο εὐκρινεστέρᾳ ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ὁ πρωθυπουρ-

γός ἐτύγγανεν ὁ ἀρχηγός τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐφήρμο-
ζεν ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν. Ἴδου ἐν συνεντεύξει μετὰ τοῦ
ἐν Ἀθήναις πρέσβους τῆς Ἀγγλίας τί ἔλεγεν ὁ πρωθυπουρ-
γός πρὸς αὐτόν. Εὐρίσκομεν τὰ λεχθέντα τότε ὑπὸ τοῦ πρωθυ-
πουργοῦ ἐν τῇ ἀπὸ 10]22 Ἰουλίου ἐκθέσει τοῦ κυρίου Μόν-
σὼν πρὸς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρου. «Δὲν ἐννοεῖ, ἔλεγεν ὁ
«κ. Τρικούπης, τί συμβαίνει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Φαίνεται
«ὅτι δὲν εἶναι ἀμφίβολον, ὅτι ἡ Πύλη προτίθεται νὰ ἀπο-
«στείλῃ 4,500 πλείονας ἄνδρας εἰς Κρήτην. Ἄλλ' ἡ Τουρ-
«κικὴ κυβέρνησις πρέπει νὰ γνωρίζῃ κάλλιστα, ὅτι δύναμις
«10 ἢ 11 χιλιάδων ἀνεπαρκῆς θὰ ἦτον νὰ ἀντιμετωπίσῃ
«γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι
«στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ 40 ἢ 50 χιλιάδων θὰ ἐχρειάζετο
«δύω ἐτῶν κοπιώδη ἐκστρατείαν, ὅπως καταβάλλῃ γενικὴν
«ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν. Ἡ πράξις τῆς Πύλης, **πεμπού-**
«**σης στρατιώτας κατὰ μικρὰς δόσεις**, εἶναι ἀνεξή-
«γητος, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι σκοπεῖ νὰ αὐξήσῃ τὴν
«ἐξέαψιν, καὶ κορυφώσῃ αὐτήν.»

Ὁ πρωθυπουργός συνεβούλευσε τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν
μετήρχοντο οἱ ἱατροί, οἱ καλούμενοι νὰ θεραπεύσωσι κακοήθεις
πυρεττούς. Πρέπει μεγάλη δόσις κινήσεως νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἀσθε-
νῆ, διότι αἱ μικραὶ δόσεις δὲν δύνανται νὰ καταπαύσωσι τὸν
πυρεττόν. Ἀπεδοκίμαζε καὶ ὁ πρωθυπουργός τὰς εἰς μικρὰς
δόσεις ἀποστολὰς Τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Κρήτῃ, ὡς τεινούσας
εἰς ἐξέαψιν καὶ οὐχὶ εἰς καταστολὴν τῆς Κρητικῆς νόσου. Πῶς
θέλει ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις ἐν Κρήτῃ, ἔλεγεν ὁ πρωθυπουρ-
γός, ἐὰν ἡ Τουρκία στέλλῃ 4,000 ἢ 4,500 ἄνδρας μόνον, ἀφ' οὗ
εἰς τετρακισχιλίους ἀνέρχεται πᾶσα ἡ ἐν Κρήτῃ φρουρά; Εἰς
οὐδὲν ὠφελεῖ ἂν στέλλῃ 5,000 σήμερον, καὶ 6,000 αὔριον,
διότι πρέπει πολυάριθμον καὶ ἐπιβλητικὴν νὰ ἀποστείλῃ δύ-
ναμιν ἵνα καταβάλλῃ τὴν Κρήτην.

Κατὰ τὴν 15]27 Ἰουλίου, ὁ ἐν Ἀθήναις κύριος πρέσβυς
τῆς Ἀγγλίας ἐπεφόρτισε τὸν Γραμματέα τῆς Πρεσβείας κ.
Ρῶδ νὰ λάβῃ συνέντευξιν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ περὶ τῶν ὑ-

ποθέσεων τῆς Κρήτης. Ὁ κύριος Ρῶδ μετέβη εἰς τὸ ὑπουργεῖον, συνωμίλησε μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ, καὶ ὑπέβαλεν ἔκθεσιν περὶ τούτου πρὸς τὸν προϊστάμενόν του κ. Μόνσων, ὅστις ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ ταύτην πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ὁμιλῶν πρὸς τὸν κ. Ρῶδ, ἐξέθηκε **τὰς ὑπερανθρώπους προσπάθειαις**, τὰς ὁποίας ὁ κ. Γρυπάρης κατέβαλλεν ἐν Κρήτῃ ἵνα πείσῃ τοὺς Κρήτας νὰ **ἡσυχάσωσι**, καθ' ἣν φρασιν ἐξέθηκε ταῦτα ὁ κ. Ρῶδ. Ἄλλ' ἔλεγεν ὁ κ. Τρικούπης πρὸς τὸν κ. Ρῶδ, ὡσεὶ παραπονούμενος διότι δὲν ἠδύνατο νὰ μετέλθῃ πρὸς τοὺς Κρήτας ἰσχυρότερα μέσα, εἰ μὴ μόνον τὴν πειθῶ « Ἄλλὰ μόνον τὴν πειθῶ δυνάμεθα νὰ μετέλθωμεν » « Καὶ ἡ Α. ἐξοχότης, ἀναφέρει ὁ κ. Ρῶδ, ἐφαίνετο » μικρὰ ἐλπίζουσα εἰς τὴν πειθῶ ταύτην πρὸς θεραπείαν τῆς » κρισίμου καταστάσεως ». Ἐλυπεῖτο ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, διότι δὲν τῷ ἐπετρέπετο νὰ μεταχειρισθῇ δύναμιν ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν, δὲν ἦσαν δὲ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ εἰ μὴ μέσα ἀσθενῆ, οὐδὲ ἠδύνατο δι' αὐτῶν νὰ προσδοκᾷ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν. « Τοῦτο ἤγαγεν αὐτὸν, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Ρῶδ » ἀφηγούμενος ἐν τῇ ἐκθέσει του, νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ τινος θερμότητος περὶ τῆς φαινομένης ἀπαθείας τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπρεπε νὰ ἦναι ἀρίδην εἰς » πάντα τὸν ἐνοοῦντα τὴν κατάστασιν ταύτην, ὅτι ἡ ἀποστο- » λὴ μικρῶν σωμάτων στρατοῦ εἰς Κρήτην δὲν ἠδύνατο νὰ » ἦναι χρήσιμος, καὶ μόνον θὰ ἠρέθιζε τὰ πράγματα, ἐν ᾧ ἡ » ἀνάκλησις τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου ἐν στιγμῇ, καθ' ἣν » ἐφαίνετο ἔτοιμος νὰ παραχωρήσῃ τὰ αἰτήματα τῶν Κρητῶν, » εἶναι ἀνεξήγητος δι' αὐτόν ».

Δὲν γνωρίζω ἂν ὁ πρωθυπουργὸς θὰ τηρήσῃ σιωπὴν εἰς ἐρώτησιν, ἣν θέλω προτείνει αὐτῷ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δὲν συντελεῖ εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα. Ἐρωτῶ ὅμως αὐτόν πῶς κατὰ τὴν 10)22 Ἰουλίου, ὅτε συνωμίλει μετὰ τοῦ κ. Μόνσων, ἔλεγεν, ὅτι 40 ἢ 50 χιλιάδες στρατοῦ Τουρκικοῦ ἐν Κρήτῃ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν, καὶ ὅτι **θὰ ἐχρειάζετο δύο ἐτῶν κοπιώδη ἐκστρατεία** ὅπως

καταβάλλη γενικὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασιν, ἀφ' οὗ αὐτὸς εἶχεν ἐν χερσὶ τὴν δύναμιν νὰ καταπαύσῃ πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ πᾶσαν ἐν Κρήτῃ ταραχὴν διὰ τῆς πολιτείας τὴν ὀποίαν μετέλλθε, καὶ δι' ἧς ἐπειθανάγκασε τοὺς Κρήτας οὐχὶ νὰ καταθέσωσι τὰ ὄπλα ἀλλὰ νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τῶν Τουρκικῶν ὀρδῶν τὰς αὐθαιρεσίας καὶ τὰς βιαιοπραγίας; Ὅταν ἔλεγεν ὅτι 50,000 στρατοῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν τάξιν ἢ μετὰ διετῆ κοπιώδη ἐκστρατείαν, δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι αὐτὸς ἠδύνατο νὰ πειθαναγκάσῃ τοὺς Κρήτας νὰ περπατήσωσι φιλίως τὰς Τουρκικὰς ταύτας ὀρδὰς, νὰ ὀδηγήσωσιν αὐτὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ εἰς τὰ χωρία των, νὰ ἐγκαταστήσωσιν αὐτὰς ἐκεῖ, καὶ ὅτι ἤρουν μόνον πέντε ἡμέραι, διὰ νὰ κύψωσιν οἱ Κρήτες ὑπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τοῦ στρατοῦ τούτου, τοῦ ἐκ Συρίας, ἢ ἐξ Ἀλβανίας καταπλεύσαντος ἐπὶ τὴν νῆσον; Λέγων πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἀπῆρτετο δύο ἐτῶν κοπιώδης ἐκστρατεία, ἐσκόπει τάχα νὰ καταστήσῃ καταφανῆ πόσον πολυτίμος ἦτον ἡ συνδρομὴ, ἣν αὐτὸς ἐχορήγησε, διότι ἀπῆλλαξε τὸν Τουρκικὸν στρατὸν καὶ τὴν ὑψηλὴν Πύλην τῶν δοκιμασιῶν, τὰς ὁποίας ἐπὶ διάρκειαν δύο ἐτῶν ἔμελλε νὰ διέλθῃ, ὅπως ἀποκτήσῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπέκτησεν ἐν πέντε μόνον ἡμέραις;

Ἄλλὰ πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους συνετέλεσεν ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἣτις εἶχε τὴν τόλμην νὰ χαρακτηρήσῃ ἑαυτὴν ὡς ἐπιμελήτριαν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, ὅταν ἐπεμπε πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις τὴν διακοίνωσιν τῆς 24ης Ἰουλίου (5 Αὐγούστου); Διὰ τῆς διακοινώσεως ἐκείνης ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἐζήτηε νὰ ἐλκύσῃ ἐπὶ τὴν πολυπαθῆ μεγαλόνησον τὴν εὐμένειαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἀλλ' ἐσκόπει νὰ εὐκολύνῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ λύσῃ τὰς χεῖρας αὐτῆς, ἐσκόπει νὰ παράσῃ εἰς τὰς Δυνάμεις εὐλογον καὶ δεδικαιολογημένην ἀφορμὴν ἵνα προτρέψωσι καὶ παρακελεύσωσι τὴν Πύλην νὰ λύσῃ τὰς χεῖρας, καὶ νὰ προβῇ θοραλαίως μετερχομένη πᾶσαν ἀυστηρότητα κατὰ τῆς Κρήτης;

Τούτο βεβαιούται ἐκ τῆς Κυανῆς Βίβλου, ἐν ᾗ ὑπάρχει ἔγγραφον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν κ. Βωκλέρ, ἀπὸ 1)13 Αὐγούστου, ἧτοι 8 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Δραγούμη, πληροφοροῦντος αὐτὸν, ὅτι «ὁ κόμης Χάτζφελδ (πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας ἐν Λονδίῳ), ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὴν 10 Αὐγούστου τὸν Μαρ-κίωνα Σώλσβαρν, ἀνέγνω αὐτῷ ἀποσπάσματα τηλεγραφή-ματος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβευος τῆς Γερμανίας, καθ' ἃ αἱ τελευταῖαι ἐκ Κρήτης εἰδήσεις εἰσὶν εὐνοϊκώτεραι, καὶ ὅτι οἱ πρεσβευταὶ τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, τῆς Αὐστρίας, καὶ τῆς Γερμανίας συνεβούλευσαν τὴν Πύλην νὰ ἐνεργήσῃ σθεναρῶς».

Οἱ ἰσχυροὶ, ὅσων καὶ ἂν διαχειρίζονται μεγάλην ἰσχὺν, ὑπερτέραν ἐκείνης, ἣν διαχειρίζονται οἱ ἀσθενεῖς, δύνανται μὲν διὰ τῆς ἰσχύος αὐτῶν νὰ πράττωσιν ὅ,τι ἂν θέλωσιν ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν, δὲν τὸ πράττουσιν ὅμως, διότι ἔχουσιν ἀνάγκην καὶ οἱ ἰσχυροὶ νὰ σέβωνται τὸ δίκαιον. Ἐκεῖνο τὸ ὅ-ποῖον πράττουσι πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται ὑπὸ τοῦ δικαίου, ἢ τοῦλάχιστον νὰ δικαιολογηται ὑπὸ εὐγενοῦς τινος σκοποῦ, ὑπὸ σκοποῦ ἀγαθοεργοῦ, ἐκπολιτιστικοῦ, φιλανθρωπικοῦ. Ὄ-ταν ἡ Ἑλλάς εἶχε παρατάξει ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ 90,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα, ἡ δὲ Ὑψηλὴ Πύλη προτέρευ-γεν εἰς τὰς Δυνάμεις ζητοῦσα ἀρωγὴν καὶ ἐπικουρίαν, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα ἡ ἀπειλουμένη προσεχῶς σύγ-κρουσις ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ, νομίζετε ὅτι αἱ μεγάλαι Δυ-νάμεις, ὅσων καὶ ἂν εἶχον προθυμίαν νὰ παράσχωσι τὴν ζη-τουμένην ἐπικουρίαν εἰς τὴν Τουρκίαν, νομίζετε ὅτι ἤθελον σπεύσει νὰ ἐκπέμψωσι τοὺς στόλους των εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θα-λάσσας ἵν' ἀποκλείσωσι τὰ παράλια καὶ τοὺς λιμένας μας; Στόλοι πέντε μεγάλων δυνάμεων ἀποτελοῦσι δύναμιν κατα-πληκτικὴν, τοσαύτης δὲ δυνάμεως ἐπίθεσις κατὰ μικροῦ κρα-τιδίου, ὁποῖον ἡ Ἑλλάς, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴν ἐπισύρῃ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ κοινοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἀναγκαῖον λοιπὸν ἦτον νὰ εὐρεθῇ αἰτιολογία, καὶ ἡ αἰτιολογία εὐρέθη. Ὁ στρατὸς τῆς

Ἑλλάδος παρεστάθη ἐν τῇ Ἑλληνικῇ βουλῇ, ὅτι ἦτον ἀγέλη, οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ὅτι ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰς Τουρκικὰς στρατίας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὠδηγεῖτο εἰς τὸ σφαγεῖον, κατὰ τὴν πρώτην δὲ συμπλοκὴν, ἥτις ἤθελε γίνεαι κατὰ τὰ Ἑλληνικὰ ὅρια, αἱ στρατιαὶ τοῦ Ἐγιοῦ π ἤθελον κατατροπώσῃ τὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος, ἤθελον εἰσβάλεαι εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, ἤθελον καταλάβῃ τὴν Λάρισσαν.

Ποία ζημίαι εἰς τὸν Ἑλληνισμόν; Ἡ Ἑλλὰς ἤθελον ὑποκύψῃ εἰς μεγάλην συμφορὰν, διότι ἤθελον ἀτιμασθῆ τὸ ἔδαφος αὐτῆς, ἀφ' οὗ τουρκικὸς στρατὸς ἤθελον εἰσβάλεαι ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἤθελον ὑποκύψῃ εἰς συμφοράς, ἀφ' οὗ ὁ Ἐγιοῦ π ἤθελε καταλάβῃ τὴν Λάρισσαν, καὶ μετὰ πόλεμον κατακτήσῃ αὐτὴν ὡς νικητῆς, διότι ἡ Τουρκία ἤθελε ζητήσῃ ν' ἀποκόψῃ τοὺς δύο νομοὺς τῆς Θεσσαλίας, οἵτινες εἶχον παραχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀνακτήσῃ αὐτοὺς καὶ μετασχηματίσῃ ἀπὸ νομῶν Ἑλληνικῶν εἰς Βιλαέτια Τουρκικά. Ἀλλὰ καὶ οἰκονομικαὶ συμφοραὶ ἤθελον ἀπειλήσῃ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ Τουρκία ἤθελε ζητήσῃ πολεμικὰς ἀποζημιώσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἤθελε δυνηθῆ νὰ ἀποτίσῃ ἡ Ἑλλὰς. Δὲν καθορᾶτε, ὅτι ἡ φιλανθρωπία τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ συγκινηθῆ εἰς τοιαύτας παραστάσεις, τὰς ὁποίας Ἕλληνας καὶ οὐχὶ ξένοι, ἐξ Ἑλλάδος ἀπηύθυναν πρὸς τὴν Εὐρώπην; Ἐὰν ἡ Εὐρώπη δὲν ἐτήρησε τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἀποστείλασα στόλους καὶ στρατοὺς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐν ᾧ ἦτον ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀποκλείσασα δι' αὐτῶν τοὺς λιμένας καὶ τὰ παράλια μας, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν κρατίδιον νὰ ἐπιδοθῆ εἰς πολεμικὰς πράξεις ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ, τὸ ἔπραξεν ἵνα σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοσούτων συμφορῶν, ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἥτις ἔδωκε τὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ ἔπραξεν ἐκ συμπαθείας πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ὅποιον ἡ Εὐρώπη διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν εἶχε δημιουργήσῃ καὶ συντάξῃ. Οὕτω παρεσκευάσθη δικαιολογία, ἵνα οἱ ἰσχυροὶ ποιήσωνται χρῆσιν τῆς μεγάλης αὐτῶν δυνάμεως. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῆς Κρήτης.

“Όταν ἐπεφάνησαν αἱ περιπλοκαὶ τῆς Κρήτης, ἡ Τουρκία ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας, ὅπως εἶχε σταυρώσει αὐτὰς καὶ ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ διέπραξε τὸ πραξικόπημα τῆς Φιλίππουπόλεως. Ἡ Τουρκία ἐπερίμενε νὰ μάθῃ τί ἡ Εὐρώπη σκέπτεται περὶ τούτου. Εἶναι γνωστὴ ἡμεγάλῃ σύνεσις τοῦ Ἡγεμόνος τῆς γείτονος χώρας, οὐδ’ ἦτο δυνατόν νὰ διακινδυνεύσῃ ἐκτιθέμενος εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, πρὶν ἢ μάθῃ ὅτι ἐκτιθέμενος εἰς ταύτας δὲν ἤθελε περιπέσει εἰς περιπλοκὰς δυσαρέστους. Ἀλλὰ πῶς ἡ Εὐρώπη νὰ ἐνθαρρύνῃ αὐτόν, ἵνα πράξῃ ὅ, τι ἐμελλε νὰπραχθῇ; Ὁ Σουλτάνος νὰ στείλῃ στρατεύματα ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ; Ἡ πράξις δὲν ἐδικαιολογεῖτο ὑπὸ τῆς φιλανθρωπίας, δὲν ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴν τὴν Κρήτην πρὸ 22 ἐτῶν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Σουλτάνον νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν του. Δὲν ἔχω τὸ κείμενον τῆς περὶ τούτου διακοινώσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Ναπολεόντος Γ'. ἐπέστειλε τότε πρὸς τὰς μεγάλας τῆς Εὐρώπης Δυνάμεις, προκαλῶν συνεννόησιν μετ’ αὐτῶν, ἵνα πᾶσαι ὁμοῦ καὶ ἐκ συμφώνου προτείνωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ν’ ἀποχωρισθῇ ἡ Κρήτη ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, νὰ προκληθῇ δὲ ὁ Κρητικὸς λαὸς νὰ ἀποφανθῇ διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας ἐὰν στέργῃ νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐχω ὅμως τὴν Κυανὴν Βίβλον τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, τὴν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ 1867, ἐν σελ. 37 τῆς ὁποίας εὐρίσκω ἔγγραφον ἀπὸ 13 Μαρτίου 1867 τοῦ Λόρδου Στάνλεϋ πρὸς τὸν Λόρδον Cowley, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε πρέσβυς τὴν Ἀγγλίαν ἐν Παρισίοις, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι ὁ πρίγκηψ La Tour d’ Auvergne, πρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Λονδίνῳ, ἀνέγνω αὐτῷ τοιαύτην διακοίνωσιν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως. Ἐγραφεν ὁ λόρδος Στάνλεϋ πρὸς τὸν λόρδον Cowley, «The separation of Crete is, in the judgement of the French Government, inevitable (ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Κρήτης, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως, εἶναι ἀναπόφευκτος).

Iassured him, that, if the Porte were willing to agree to the cession, Her Majesty's Government would not oppose it (ἐβεβαίωσα τὸν πρέσβυν τῆς Γαλλίας, ὅτι, ἐὰν ἡ Πύλη ἤθελεν ἐγκρίνει τὴν παραχώρησιν, ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος οὐδόλως ἤθελεν ἀντιτείνει εἰς ταύτην). Δὲν συνήνει ὅμως ἡ Ἀγγλία νὰ συνεννοηθῆ μετὰ τῶν ἄλλων δυνάμεων ὅπως συμβουλευσῶσι τὸν Σουλτάνον νὰ τὸ πράξῃ.

Περὶ αὐτῆς τῆς νήσου, περὶ τῆς ὁποίας αἱ δύο μεγάλαι Δυναμίεις, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἀντήλλαξαν τότε τοιαύτας ἰδέας περὶ ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πῶς ἦτο δυνατόν αὐται νὰ συμβουλευσῶσι νῦν τὸν Σουλτάνον νὰ στείλῃ στρατεύματα 40 ἢ 50 χιλιάδων, ὡς συνεβούλευσεν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, ὅπως καταστείλωσι τὰ ἐκεῖ συμβαίνοντα; Μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τίνα τρόπον ἡ Τουρκία ἀποκαθιστᾷ τὴν τάξιν διὰ τῶν στρατῶν της; Μήπως ἐν Ἀγγλίᾳ ἐλησημονήθη, ἢ δὲν ἐνθυμοῦντο ἐν τῇ ἄλλῃ Εὐρώπῃ, τὸ 1876, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ στρατιαὶ τῆς Τουρκίας ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν ἐν Βουλγαρίᾳ; Ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἀνάγκην δικαιολογίας, ἵνα προτρέψῃ τὸν Σουλτάνον νὰ μετέλθῃ αὐστηρότητα κατὰ τῆς Κρήτης, τὴν δικαιολογίαν δὲ ταύτην παρέσχεν ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς ὅστις ὠνόμασεν ἐζυτὸν ἐπιμελητὴν τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ πρωθυπουργὸς διὰ τῆς διακοινώσεώς του εἶπε πρὸς τὴν Εὐρώπης, σπεύσατε νὰ στείλητε τοὺς στόλους σας ἵνα καταλάβητε τὴν Κρήτην, καὶ ἀποκαταστήσητε τὴν τάξιν, διότι, ἂν δὲν τὸ πράξῃτε ὑμεῖς, ἐσμέν ἡμεῖς ἠναγκασμένοι ν' ἀποστείλωμεν ἡμεῖς τὸν στόλον καὶ τὸν στρατὸν ἵν' ἀποκαταστήσωμεν τὴν τάξιν.

Πρὸς ἀνταποκριτὴν μάλιστα τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης ἔλεγε περισσότερα. Ἴδου τί ἐτηλεγράφησεν οὗτος εἰς τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης. Κατὰ τὸν εἰρημένον ἀνταποκριτὴν, καὶ ὁ κ. Τρικούπης καὶ ὁ κ. Δραγούμης παρεκάλεσαν αὐτὸν νὰ μὴ δημοσιεύτῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν λεχθέντα κατὰ τὰς μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεις των, καὶ ἐχαρα-

κτήριζον τὴν συνέντευξιν τῶν *essentiellement privée*. Ἄλλ' ὁ εἰρημένος ἀνταποκριτὴς ἐδημοσίευσε διὰ τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος, ὅτι ὁ κ. Τρικούπης εἶπεν αὐτῷ τὰ ἐξῆς «ἢ ἐν Κρήτῃ ἀκατάστασις, εἶπεν αὐτῷ ὁ κ. Τρικούπης, εἶναι πολλῶν χειρῶν ἀῖ ὅσον τὸ κοινὸν νομίζει. Τὰ περὶ ταύτης δημοσιευθέντα κείσιν ἐλάχιστα ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ μὴ δημοσιευθέντα ἀκαὶ ἐκτιθέμενα ἐν τοῖς ἐγγράφοις τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν προξενείων τῶν ἄλλων Δυναμῶν. Οἱ φόνοι καὶ αἱ ὕβρεις κατὰ Κρησῶν ἐπεβεβαιώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐν Χανίοις Προξένου τῆς Ἑλλάδος, ἀνδρὸς, «τοῦ ὁποίου τὰ λεγόμενα ἔχουσιν ὑπέρτατον κύρος. Μετὰ αὐτὴν ἀποτυχίαν τῶν προσφάτων παρσιτάσεων τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὰς μεγάλας Δυνάμεις, ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέφασκε νὰ ἀναμείνη κατὰλληλον χρόνον διὰ νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὰς νέας παραστάσεις. Σήμερον τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα εἶναι πρὸ τῶν Σφακίων. Ἄν κατελάμβανον τὰς θέσεις τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἐπηκολούθει μία σφαγὴ, ἤθελλον ἐπισπευσθῆ τὰ συμβεβηκότα, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος, «ὅστις εἶναι ἰσχυρότερος τοῦ Ὀθωμανικοῦ, ἤθελεν εὐκόλως ἀκαταλάβει Τουρκικὰς τινὰς νήσους κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἡδυνάμεθα μάλιστα νὰ καταλάβωμεν καὶ αὐτὴν Κρήτην, καὶ ἂν ὑπάρχωσιν ἐκεῖ αἱ 40 χιλιάδες τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι συγκεντρωθῆ εἰεῖ, ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ διαταράξωμεν τὴν εἰρήνην κτλ.»

Ὁ πρωθυπουργὸς δὲν προσδιώριζε τινὰς νήσους κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου ἐμελέτα νὰ καταλάβῃ, τὴν Ἰμβρον ἢ τὴν Σαμοθράκην. Φοβοῦμαι δὲ μήπως περιπέσῃ εἰς τὸ λάθος, καὶ καταλάβῃ καὶ τὴν Θάσον, διότι θέλουσιν ἐγερθῆ παράποννα, ἀφ' οὗ ἀμφισβητεῖται ἡ ἐπ' αὐτῆς Τουρκικὴ κυριαρχία. Καὶ ὁ κ. Μόνσων ἐν ἐκθέσει του ἀπὸ 24 Ἰουλίου (5 Αὐγούστου), ἦν ἐπέστειλε πρὸς τὸν Μαρκίωνα Σώλσβαρυ, ἤτοι κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεως τῆς περιφήμου ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἀναφέρει, ὅτι ὁ κ. Τρικούπης ἔλεγεν αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην

(ἀναγινώσκει) «ἐὰν ληφθῶσιν ἀμέσως διαθήματα» εἶναι ἡ μετὰφρασις ἴσως πλημμελής, «ὑπάρχει ἀκόμη ἐλπίς, ὅτι» μείζων καταστροφή δὲν θὰ ἐπέλθῃ. Ἄλλ' ἐν ἑλλείψει τοιαύτης ἐνεργείας ἀδύνατον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ λάβῃ μέτρα αὐτῇ, **καὶ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς στόλος** » **έτοιμάζεται** νῦν ἵνα πλεύσῃ εἰς Κρήτην, μεθ' ἱκανοῦ στρατοῦ πρὸς ἀποβίβασιν, διὰ τοὺς προμνημονευθέντας σκοπούς. » Ὁ τρόπος καὶ ἡ γλῶσσσα τοῦ κ. Τρικούπη, ἐπέφερον ὁ κ. Μόνσων, ἦτο **ἤσυχος καὶ ἀποφασιστικὴ**. Τῷ εἶπον ὅτι «τόσφ σπουδαῖα ἦσαν τὰ λεχθέντα, ὥστε δὲν θὰ χάσω καιρὸν νὰ τὰ τηλεγραφήσω εἰς τὴν ὑμετέραν αὐθεντίαν, καὶ ἀπήντησεν ὅτι πολὺ ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ κάμω.»

Ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκω, δὲν ἀναγινώσκω ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Παλιγγενεσίας, διὰ νὰ ἐγερθῇ ὁ πρωθυπουργὸς νὰ διαμαρτυρηθῇ καὶ νῦν, ὅτι δὲν εὐθύνεται δι' ὅσα γράφουσιν αἱ ἡμερίδες. Ἀναγινώσκω αὐτὰ ἐξ ἐκθέσεως περιεχομένης ἐν τῇ Κυανῇ Βίβλῳ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἐκθέσεως ἡ ὁποία φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἀξιοτίμου πρεσβευτοῦ τῆς Μεγάλης Βρετανίας ἐν Ἀθήναις. Ἐνδέχεται ὁ πρωθυπουργὸς νὰ μὲ διακόψῃ, ὡς μὲ διέκοψεν, ὅταν πέρυσιν ἀνεγίνωσκον ἐκθεσιν τοῦ κυρίου Χάγγαρτ, γραμματέως ἄλλοτε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς πρεσβείας πρὸς τὸν Σιρ Ὁράτιον Ρόμπωλδ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκθέσεως ὁ κ. Χάγγαρτ ἔλεγεν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς ἐβεβαίω αὐτὸν ὅτι περὶ τῆς ὑποθέσεως Σπάρταλη ἀπήρειτο μυστικὴ συνεδρίασις τῆς Βουλῆς. Ὁ πρωθυπουργὸς ἠγέρθη τότε, καὶ ἐβεβαίω ὅτι ἔλεγε ψεύματα ὁ κ. Χάγγαρτ. Ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζω τὸν κ. Μόνσων προσωπικῶς, ἀλλ' ἔχω τοσαύτην πεποιθήσιν περὶ τῆς ἐντιμότητος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διπλωματικοῦ λειτουργοῦ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὥστε ἤθελον διαψεύσει πᾶσαν ἀντίρρησιν, τὴν ὁποίαν ὁ πρωθυπουργὸς ἤθελε προβάλει περὶ τῆς ἀκριθείας τῶν γραφομένων ὑπὸ τοῦ κ. Μόνσων.

Ἦτο λοιπὸν δυνατόν, ἡ εἶδησις, ὅτι οἱ ναύαρχοι τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου παρεσκευά-

ζοντο νὰ καταπλεύσωσιν εἰς Κρήτην μετὰ στρατοῦ ἀποβά-
σεως καὶ νὰ καταλάβωσι τὴν νῆσον, διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν
τάξιν, ἧτο δυνατὸν νὰ μὴ συνταράξῃ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην, νὰ
μὴ ἐξεγείρῃ πάσας τὰς μεγάλας Δυνάμεις νὰ σπεύσωσι νὰ
τηλεγραφήσωσι πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώ-
πους των νὰ μεταβῶσι πάραυτα εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Γιλδιζ,
καὶ νὰ συστήσωσι, νὰ συμβουλευώσωσι, νὰ προτρέψωσι τὴν ὀ-
θωμανικὴν κυβέρνησιν νὰ σπεύσῃ νὰ στείλῃ ὅσῳ εἶναι δυνα-
τὸν πολυαριθμοτέρας στρατιάς, διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τά-
ξιν, καὶ οὕτω προληφθῇ σύγκρουσις διεθνῆς μεταξὺ δύο ὁμό-
ρων κρατῶν, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας ; Ὁ πόλεμος ἦτο
ἐπικείμενος, πόλεμος δὲ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἦτο
συμβεβηκός, τὸ ὅποῖον ἔμελλε νὰ ταράξῃ πᾶσαν τὴν Εὐρώ-
πην, διότι ἐξέθετεν εἰς προφανῆ κίνδυνον τὴν Εὐρωπαϊκὴν εἰ-
ρήνην.

Καὶ αἱ δυνάμεις ἐσύστησαν μετὰ σπουδῆς καὶ πρόετρεψαν
τὸν Σουλτάνον, ἡ δὲ Α. Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Τουρκίας ἔ-
πεμψε στρατιάς εἰς τὴν Κρήτην διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν
τάξιν.

Ὡς λοιπὸν αἱ πέντε Μεγάλαι Δυνάμεις ἐκ φιλανθρωπίας
πρὸς τὴν μικρότητα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξ εὐγενοῦς σκοποῦ πρὸς
τοὺς ἀπογόνους τῆς ἐκπολιτισίας τὸν κόσμον ἀρχαίας Ἑλ-
λάδος, ἐξηνάγκασαν αὐτὴν νὰ ἀφοπλισθῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ εἰς
τὰ βουλευόμενα τῆς Εὐρώπης, νὰ βλέπωμεν δὲ μακρόθεν κατα-
πεπληγμένοι τὴν διὰ παραβάσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου
συντελεσθεῖσαν συγχώνευσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ
τῆς Βουλγαρίας, οὕτω χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς παγκοσμίου
εἰρήνης, τὴν ὁποίαν ἠπεύλει ὁ πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος, αἱ
μεγάλαι Δυνάμεις συνεβούλευσαν τὸν Σουλτάνον νὰ λύσῃ τὰς
χεῖρας, καὶ νὰ μετέλθῃ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, διὰ νὰ
καταποντίσῃ τὴν δυστυχή ἡρωίδα, τῆς ὁποίας ἐπέπρωτο τὸ
μέτωπον, τὸ ὅποῖον οὐδέποτε εἶχε κηλιδωθῇ, νὰ κηλιδωθῇ νῦν,
συμπραττούσης τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, συμπραττούσης
τῆς μητρὸς αὐτῆς. (Ἐπευφημίαι ἐξ ἰριστερῶν).

«Όταν ἡ διακοίνωσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἐνεποίησεν ἀληθῆ συγκίνησιν. Ὁ ἀξιότιμος κ. Μόντων ἀναφέρει πρὸς τὸν λόρδον Σῶλσβαρου κατὰ τὴν 7 Αὐγούστου ν. ἔ., ἥτοι δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἐγκυκλίου τοῦ κ. Δραγούμη, (ἀναγινώσκει) «ὅτι ἀέπεσκέφθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν κ. Δραγούμη, καὶ ἔμαθε »παρ' αὐτοῦ, ὅτι εἶχε λάβει τηλεγράφημα τὴν παρελθούσαν νύκτα ἐκ Βιέννης, ἀγγέλλον, ὅτι ὁ ἀδελφός του, πρέσβυς τῆς »Ἑλλάδος ἐκεῖ, ἔλαθε συνέντευξιν μετὰ τοῦ κόμητος Καλνό- »κου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἀνακοινώσῃ τὴν προχθὲς σταλεῖσαν »ἐξ Ἀθηνῶν τηλεγραφικὴν ἐγκύκλιον. Ὁ κόμης Καλνόκου εἶπε, »κατὰ τὸ τηλεγράφημα τοῦτο, «ὅτι ἐκτιμᾷ τὰ αἷτια ἐξ ὧν »ὠρμήθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ ἀπευθύνῃ τὴν ἔκκλησιν »ταύτην πρὸς τὴν Εὐρώπην· ὅτι ἡ Αὐстро-Οὐγγαρία ἐν τού- »τοις κατὰ δεύτερον λόγον μόνον (en seconde ligne) ἐνδια- »φέρεται εἰς τὰ ἐν Κρήτῃ· ὅτι ἡ Αὐстро Οὐγγαρικὴ κυβέρνη- »σις μετὰ χαρᾶς θὰ συνδράμῃ εἰς πᾶσαν προσπάθειαν, κατα- »βληθησομένην πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ νήσῳ, »ἄλλ' ὅτι αὐτὸς δὲν δύναται ἢ νὰ φρονῇ, ὅτι πᾶσα ἔνοπλος »ἐπέμβασις, οἷα ἡ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερ- »νήσεως εἰσηγουμένη, θὰ ἐπέφερον ἐναντίον τοῦ πο- »θουμένου ἀποτελέσματος, καὶ ἡδύνατο νὰ προ- »καλέσῃ πόλεμον, ὃν ἡ Εὐρώπη γενικὸν συμφέ- »ρον ἔχει νὰ προλάβῃ.»

Ἐν ᾧ δὲ καὶ ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ὁ πρωθυπουργός συνίστων μετ' ἐπιμονῆς πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἵνα διατάξῃ τὰς ἐν Κρήτῃ ἀρχὰς νὰ ἐνεργήσωσιν σθεναρῶς καὶ ἐνάναγκη μετὰ τινος αὐστηρότητος. «Ἐν «ᾧ τοιαύτην σύστασιν περὶ αὐστηρότητος καὶ σθεναρᾶς ἐνεργείας ἀπηύθυναν ἐκεῖνοι, οἵτινες ὠνόμαζον ἐν τῇ διακοινώσει ἐαυτοὺς ἐπιμελητὰς τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ὁ κ. Γκίρς, ὁ ὁποῖος δὲν ἀξιοῖ ὅτι εἶναι ἐπιμελητὴς τῶν ἡμετέρων ἐθني-

κῶν συμφερόντων, ὡς ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ρωσίας, ἔλεγε πρὸς τὸν ἐν Πιερουπόλει ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν ἀπὸ 30 Ἰουλίου (11 Αὐγούστου) ἔλθεσιν τοῦ κ. Μόνσων πρὸς τὸν Μαρκίωνα Σώλοβαρου, ὅτι (ἀναγινώσκει), «ἀπὸ τῆς ἀυστηρᾶς ἀπαραστάσεως ἐν Ἀθήναις κατὰ τῆς προσπάτου ἀνακεφαλαιῶς (Coup de tête) τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις, «εἶπεν, εἶναι τοιαύτη, ὥστε οὐδεμία τῶν Δυνάμεων εἶναι ἐλπίς νὰ τὴν παραδεχθῆ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Πύλην, ἐπεμψε «τηλεγραφικὰς ὁδηγίας πρὸς τὸν Ρῶσον ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν, κατὰ πολλὰ ταυτιζομένας τὴν ἔννοιαν μὲ «τὰς τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. Ἀνεγνώρισε πληρέστατα «τὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἐπέμεινε ὅπως αὕτη «ἐκτελέσῃ καὶ τὰ καθήκοντα, τὰ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰ «δικαιώματα ταῦτα, ἐπανορθοῦσα μὲν ἀμέσως τὴν τάξιν, **ἀλλὰ πράττουσα τοῦτο μετὰ φιλανθρωπίας, καὶ «ἔξσης πρὸς πάντας τοὺς κατοίκους δικαιοσύνης».**

Πρὸς τὰ συμφέροντα λοιπὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν αἱ ἐνέργειαι αὗται τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἣ διηκούλουν τὴν πλήρωσιν τῶν πόθων τῆς Τουρκίας, νὰ δυνηθῆ νὰ μεταβάλλῃ τὴν πολυπαθῆ νῆσον εἰς Τουρκικὸν βιλαέτιον, ὅπερ διὰ τοῦ τελευταίου φερμανίου ἐπειράθη νὰ κατορθώσῃ; Ἡ πολιτεία τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως δὲν συνετέλει πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ· δύνεται μάλιστα νὰ παραβληθῆ πρὸς ὑπόνομον, τὴν ὁποίαν ἀνέσκαψαν αἱ χεῖρες τῶν ὑπουργῶν, διὰ νὰ ἀναπετάσωσιν εἰς τὸ ἀχάρες τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἡ πολυπιθῆς μεγαλόνησος διὰ τοσοῦτων θυσιῶν καὶ αἱμάτων εἶχε δυνηθῆ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικυρίαρχον Δύναμιν. Καὶ ἀφοῦ οὕτως ἐπολιτεύθητε, ἀπόντος τοῦ κοινοβουλίου, νῦν ὅτε συνῆλθε, καθ' ἣν στιγμὴν σᾶς ζητοῦμεν νὰ καταθέσητε τὰ ἔγγραφα, σᾶς ζητοῦμεν νὰ δώσητε λόγον τῆς τοιαύτης πολιτείας σας, μᾶς προβάλλετε, ὅτι, ἂν δώσητε λόγον, δὲν συντελεῖτε εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, καὶ μᾶς

ἀφίνετε εἰς τὸ σκότος, διὰ νὰ καλύψητε τὴν τοιαύτην πολιτείαν σας!

Αὐστηροτέρας ἐπικρίσεως ἄξιος τυγχάνει ὁ δεύτερος λόγος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πρωθυπουργὸς ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἀρνησίαν του, νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ἐζητήσαμεν παρ' αὐτοῦ. Ἄν ἀναγνώσω ὑμῖν τὴν περὶ τούτου περίοδον τοῦ ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 28 Νοεμβρίου λόγου του, ὡς ἐξετέθησαν ταῦτα ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ὁρα», θέλω σὰς ἀναμνήσῃ ὅσα ἠκούσατε αὐτοῖς ὡσὶ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, καὶ ἴσως θέλω ἐγείρει αὐθις ἐν ὑμῖν τὴν ἐκπληξιν, τὴν ὁποίαν δὲν ὀμφισβάλλω ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠσθάνεσθε, ὅταν ἠκούετε τοῦ πρωθυπουργοῦ τοιαῦτα προσβάλλοντος (ἀναγινώσκει) «Ἄλλὰ προσέτι ἡ κυβέρνησις θεωρεῖ, ἔλεγε τότε ὁ πρωθυπουργός, ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ τὰ «τῆς Κρήτης, καὶ δὲν δύναται ἢ νὰ θεωρῆ ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ, «ἐφ' ὅσον ὑφίστανται ἐκεῖ τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ Φιρμανίου, αὐτινος προσφάτως ἐλάβομεν γνῶσιν, καθορίζεται ἡ ἀνάκλησις προνομίων τῆς Κρήτης. Ἐφ' ὅσον τοιαύτη ὑφίσταται κατάστασις ἐν Κρήτῃ, δὲν δύναμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν ἐκεῖ κατάστασιν παγίαν, ἢ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ θεωρήσῃ τὴν κατάστασιν παγίαν, ἢ ἑλληνικὴ κυβέρνησις εἶναι ὑπόχρεως νὰ θεωρῆ, ὅτι ἡ κατάστασις ἢ ἐν Κρήτῃ, ὡς ἔχει ἰδίως ἐκ τοῦ Φιρμανίου, «εἶναι κατάστασις πρόσκαιρος, εἶναι κατάστασις ἐπιβάλλουσα «εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἐνέργειαν.»

Ἄλλὰ κατὰ τίνα τρόπον ὁ πρωθυπουργὸς νομίζει, ὅτι θέλει κατορθωθῆ νὰ μὴ ὑφίστανται πλέον τὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια ἐν Κρήτῃ, καὶ νὰ μὴ διατηρηθῆ ἐν ἰσχύϊ τὸ ἀρτιέκδοθὲν Σουλτανικὸν Φιρμάνιον; Ὁ πρωθυπουργός οὐδὲν εἶπεν, οὐδὲ ἀνέφερε. Μέχρι τίνος λοιπὸν χρόνου θέλει παραταθῆ ἡ ἐκκρεμότης αὕτη, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ μάρθωμεν πότε θέλομεν ἐξελέγξῃ τὴν πολιτείαν τῶν κυβερνώντων ἡμᾶς; Ἡμεῖς ὅμως δὲν ζητοῦμεν νὰ μᾶς ποιήσῃτε ἀνακοινώσεις περὶ τῶν συνεν-

νοήσεω, εἰς τὰς ὁποίας προέβητε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Φιρμανίου, ἢ περὶ τῶν ἐνεργειῶν, τὰς ὁποίας ἐποιήσατε ὅπως πείσητε τὴν Εὐρώπην νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Ὑψ. Πύλης τὴν ἀνάκλησιν ἢ τὴν μεταβολὴν τοῦ Φιρμανίου, ἡμεῖς σὰς ζητοῦμεν νὰ μᾶς δώσητε πληροφορίας περὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι πλέον ἐκκρεμῆ.

Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῶν αἰτημάτων, τὰ ὁποῖα ἡ μειοψηφία τῆς ἐν Κρήτῃ γενικῆς συνελεύσεως προέτεινεν; Εἶναι ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα περὶ τῶν μέτων, τὰ ὁποῖα μετέηλθετε, διὰ νὰ ἐμποδίσητε τὴν μειοψηφίαν ἀπὸ τοῦ νὰ προβῆ εἰς τὰ αἰτήματα ἐκεῖνα, ἰδίως δὲ νὰ ἐμποδίσητε αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν νόμιμον ἐν τῇ συνελύσει ἀνταγωνισμόν, καὶ νὰ ἐκτραπῆ εἰς πράξεις ἐπαγούσας περιπλοκάς ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Κρητικοῦ πολιτεύματος; Εἶναι ἐκκρεμῆ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὴν συνδρομὴν καὶ χειραγώγησιν, τὴν ὁποίαν ἐδώκατε εἰς τὸν Σακὴρ πασᾶν διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ τὰς Τουρκικὰς στρατιάς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης; Παντάπασιν. Οὐδὲν τούτων εἶναι ἐκκρεμὲς. Πάντα ταῦτα τὰ ζητήματα ἐλύθησαν διὰ τοῦ Φιρμανίου. Τί συγγέετε τὰς ἐνεργείας, εἰς τὰς ὁποίας τυχὸν προέβητε περὶ ἀνακλήσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ Φιρμανίου, μὲ τὰς ἐνεργείας πρὸς ἀποκατάστασιν δῆθεν τῆς τάξεως ἐν Κρήτῃ; Εἴχετε καιρὸν νὰ ἐνεργήσητε διὰ νὰ μὴ ἐκδοθῆ τοιοῦτον Φιρμάνιον. Εἴχετε καιρὸν τὰ ἐνεργήσητε διὰ νὰ σωθῆ ἡ τιμὴ τῆς Κρήτης, διὰ νὰ μὴ ἀπολέσῃ τοὺς θεσμούς της, διὰ νὰ μὲνῃ πάντοτε ὑπερήφανος καὶ ὑψαύχην, ὡς διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν παρελθούσαν εἰκοσαετίαν, ὅταν μόνη δὲν ὤκει νὰ σπεύδῃ καὶ ἐμφανίζηται πανταχοῦ, ὅπου ἔβλεπε τὸν Ἑλληνισμόν κινδυνεύοντα, διὰ νὰ ἐκβιάζῃ τὴν αἰσίαν τῶν προκυπτόντων ἐκάστοτε ζητημάτων λύσιν. Διατί δὲν τὸ ἐπράξατε; Διατί, ὅταν ἐδίδετε ὁδηγίας εἰς τὸν κ. Γρυπάρην, **τοῦ ὁποίου ἡ γλῶσσα ἔχει ὑπέτατον κύρος**, ὡς ἐλέγετε εἰς τὸν κ. πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας, νὰ χειραγωγήσῃ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης, καὶ ἐγκα-

ταστήσῃ αὐτά, διατι, ὅταν συεβουλευέτε τὸν Κρητικὸν λαόν, καὶ παρεκελεύετε αὐτὸν πρὸς Θεοῦ νὰ μὴ ποιήσῃ ἀντίστασιν εἰς τὰ ἐπερχόμενα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Τουρκικῶν στρατεύματα, διατι τὴν συνδρομὴν σας ταύτην παρεχωρεῖτε, χωρὶς νὰ ζητήσητε ἐγγυήσεις, ὅτι δὲν θέλει χειροτερεύσει ἡ κατάστασις τῆς Κρήτης, ἢ ὅτι αἰτήματά τινα αὐτῆς, ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτονομίαν της, ἤθελον ληφθῆ ὑπ' ὄψει ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ λυθῆ ἐπ' ἀγαθῶ τῆς νήσου καὶ τῆς εἰρήνης;

Ἐνθυμοῦμαι ὑπόθεσιν πρᾶπλησίαν, καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀναφέρω, διὰ νὰ προσφέρω ὀφειλόμενον φόρον εὐλαθείας πρὸς τὴν μνήμην ὑπερόχου πολιτικοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἐτύγχανε πρωθυπουργὸς κατὰ τὰ ἐτὴ 1878 καὶ 1879. Ἡ Θεσσαλία ἦτο ἐν ἐπαναστάσει, ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις παρεστίνετο, ἔνεκα δὲ τούτου ὀθθησαλικὸς λαὸς ἀπέκαμνε, καὶ οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ποίαν τὸ στρατιωτικὸν ἐκεῖνο κίνημα ἐν Θεσσαλίᾳ ἤθελε λάθει ἐκβασιν. Αἱ πληροφορίες, αἵτινες ἐδόθησαν τότε ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ, ὁ ὁποῖος καὶ τότε ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρεττανίας, ἐπεισαν τὸν εὐγενῆ λόρδον, ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν, ἵνα πείσῃ τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν νὰ συναινέσῃ ὅπως ἡ Θεσσαλία εἰρηνοποιηθῆ. Τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως στερεῶσῃς εἰς τοῦτο, ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν κ. Μπλόντ, γενικὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ εἰς τὸν ἀξιότιμον κ. Μέρλεν, ὁ ὁποῖος τοσοῦτον εὐχαρίστους κατέλιπεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναμνήσεις, πρόξενον τότε τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις, νὰ μεταβῶσι πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, νὰ συνεννοηθῶσι μετ' αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπιχειρήσωσι νὰ πείσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ὄρη, καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐστίας των. Οἱ εἰρημένοι πρόξενοι τῆς Ἀγγλίας ὑπεσχέθησαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἀμνηστειάν, ἀλλ' οἱ ἐπαναστᾶται ἠρώτων, ποίας θέλουσιν ἔχει ἐγγυήσεις, ἀφοῦ τὴν ἀμνηστειάν μέλλει νὰ ἐκτε-

λέση ἡ Τουρκία, μὴ ἐμπιστευόμενοι αὐτὴν, διότι, ἔλεγον, ὅτι ἡ Τουρκία δύναται νὰ ἀπονεύει αὐτοῖς ἀμνηστειάν, καὶ νὰ ἀθετήσῃ εἴτα αὐτὴν, ὅταν καταθέσῃ τὰ ὄπλα, καὶ νὰ καταδιώξῃ αὐτούς. Ἄλλ' ἐνῶ ταῦτα ἐγίνοντο ἐν Θεσσαλίᾳ, τῆς Ἑλλάδος ἐξήρχοντο ἔνοπλοι ὀμάδες, σπεύδουσιν εἰς Θεσσαλίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπαναστατῶν ἀδελφῶν των. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ κράτους ἔξοδον τῶν ἐνόπλων ὀμάδων, διότι, ἐν ὅσῳ ἐξ Ἑλλάδος ἐξήρχοντο ἔνοπλοι ὀμάδες, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἰρηνοποιηθῇ ἡ Θεσσαλία.

Ἀναγινώσκω ἐν τῇ Λευκῇ Βίβλῳ, τὴν ὁποίαν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1878 ἐξέδωκεν τὸ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον τῆς Ἑλλάδος, ἐν σελ. 100, ἐν ἐγγράφῳ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ πρὸς τὸν τότε ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγγλίᾳ κ. Γω. Γεννάδιον, φέροντι χρονολογίαν τῆς 12)24 Ἀπριλίου 1878, καὶ κατεταγμένῳ ὑπ' ἀριθ. 120, ὅτι ὁ τότε ἐπιτετραμμένος τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις κ. Wyndham ἐπέστειλε πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρν, ὑπουργὸν τότε τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας, τὸ ἐπόμενον τηλεγράφημα, ὅτι «ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέγγων τὸ τηλεγράφημα τῶν προξένων, ἐπιθυμεῖ, ὡς πρὸς τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ζητούμενας ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἢ ἢ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις νὰ εἴπῃ εὐμρινῶς, ὅτι, ἐὰν παύσῃ ἡ ἐπανάστασις, θέλει ἐπιμεληθῇ ἐν Συνεδρίῳ συγκροτηθησομένῳ τυγχόν ἐν Κων) πόλει ἢ ἄλλαχοῦ, τῆς τύχης τῶν Θεσσαλικῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἂν ἐξηκολούθουν νὰ τυγχάνωσιν ἔτι ἐπανάστασει, καὶ νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι δὲν θέλει χειροτερεύσει ἡ θέσις αὐτῶν, διότι ἤκουσαν τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας. Ὁ κ. Wyndham προσέθετεν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς νομίζει, ὅτι οἱ ἐπαναστάται, ὀμιλοῦντες περὶ τῆς τύχης τῶν Θεσσαλικῶν ἐπαρχιῶν, ἐννοοῦσι νὰ προτείνῃ ἡ Ἀγγλία καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν αἰτησίν των περὶ ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.»

Ἐν ἐγγράφῳ δὲ μεταγενεστέρῳ τοῦ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτε-

ρικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν κ. Γεννάδιον, ὡσαύτως φέροντι χρονολογίαν τῆς 20 ἀπριλίου 1878 καὶ κατατεταγμένῳ ἐν τῇ βίβλῳ ὑπ' ἀριθ. 122 εἰσὶ δύο τηλεγραφήματα, τὸ ἐν τῶν ὁποίων ἀπεστέλετο κατὰ τὴν 13]25 ἀπριλίου παρὰ τοῦ λόρδου Σῶλσβαρου πρὸς τὸν τότε πρέσβυν τῆς Ἀγγλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει κ. **Layard**, καὶ ἐκοινοποιεῖτο καὶ εἰς τὸν κ. **Wyndham**, τὸ ἕτερον δὲ τῶν ὁποίων ὁ κ. **Wyndham** εἶχε πέμψει πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τὴν 15]27 Ἀπριλίου. Διὰ τοῦ πρώτου τούτων ὁ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας ἐτηλεγράφη πρὸς τὸν κ. **Layard** ταῦτα. « Δύνασθε νὰ ἐξουσιοδοτήσητε τὸν κ. **Blunt** νὰ βεβαιώσῃ » τοὺς ἀοχηγούς τῶν ἐπαναστατῶν, ὅτι, συμμορφούμενοι μὲ » τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, δὲν θέλουσι ζημιώσῃ τὴν ὑπό- » θεσιν τῆς Ἑλλάδος (*La cause Héllénique*), καὶ ὅτι ἡ Ἀγ- » γλία θέλει προσπαθήσῃ νὰ ἐπιτύχῃ, ἵνα ἡ Ἑλλὰς ἀκουσθῇ » **πλήρως καὶ εὐνοϊκῶς** ἐν τῷ Συνεδρίῳ » Διὰ τοῦ ἑτέρου δὲ τούτων ὁ κ. **Wyndham** ἀνέφερε πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτε- » ρικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας, ὅτι « ὁ κ. Θεόδωρος Δηλιγιάν- » νης (ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν) μοι εἶπε σήμερον, » ὅτι ἐκοινοποίησεν εἰς τοὺς συναδέλφους του τὸ περιεχόμενον » τοῦ τηλεγραφήματος τῆς Α. ἐξοχότητος τοῦ κ. ἐπὶ τῶν » ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν κ. **Layard** » ἀπὸ 13]25 Ἀπριλίου, καὶ μοι ἀνέγνω προσέτι τηλεγρά- » φημα πρὸς αὐτόν τοῦ κ. Γενναδίου ἀπὸ 14]26 Ἀπριλίου, » ἠδιὰ τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος οὗτος τῷ ἐκοινοποίησεν ἐκεῖνα » τὰ ὁποῖα ὁ Μαρκίων Σῶλσβαρου εἶχεν εὐαρεστηθῆ νὰ τῷ » εἶπῃ. Ὁ κ. Θ. Δηλιγιάννης μοι προσέθηκεν, ὅτι τὸ ὑπουρ- » γικὸν Συμβούλιον ἐξουσιοδότησεν αὐτόν νὰ μοι εἶπῃ, ὅτι ἡ » κκυβέρνησις θέλει ἀσκήσῃ πᾶσαν τὴν ἠθικὴν ἐπιρροήν της ἵνα » κατορθώσῃ, ἔχει δὲ λόγους νὰ πιστεῦῃ ὅτι θέλει ἐπιτύ- » χῃ, ἵνα μὴ ἐξέλθῃ πλέον τοῦ κράτους οὐδεμίᾳ ὁμὰς ἐθε- » ρλοντῶν ».

Προσενεγκῶν λοιπὸν τὴν συνδρομὴν τοῦ ὁ ἀείμνηστος Κου-

μουνδούρος εἰς εἰρηνοποίησιν τῆς Θεσσαλίας, διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως πάσης ἐξόδου τοῦ λοιποῦ ἐνόπλων ὀπλῶν εἰς Θεσσαλίαν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀντάλλαγμα τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἵνα, ὅταν συγκροτηθῇ τὸ συνέδριον ὅπως κανονίσῃ τὰς συνεπείας τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, ἡ Ἀγγλία ἤθελε παραστήσῃ εἰς τὸ Συνέδριον ὅτι ἡ Θεσσαλία, καίτοι τυγχάνουσα ἐν εἰρήνῃ, ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐν ἐπαναστάσει, καὶ ὅτι ἤθελε καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα ἡ Ἑλλάς ἀκουσθῇ ἐν τῷ Συνεδρίῳ **πλήρως καὶ εὐμενῶς**. Τὸ ἀπόλημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Θεσσαλίας, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιτευχθείσης κατὰ τὸ 1881 ἀπελευθερώσεως τῶν Θεσσαλικῶν νομῶν καὶ τοῦ νομοῦ τῆς Ἄρτης. Ὁ Κουμουνδούρος δὲν ἔσπευσε νὰ πρᾶξῃ, ὡς ἔπραξαν οἱ κυβερνῶντες τῶν Ἑλλάδων. Οἱ κυβερνῶντες τῶν Ἑλλάδων ἠδύνατο νὰ ἀτενίσωσι μετὰ πεποιθήσεως εἰς τὴν φιλανθρωπίαν καὶ εἰς τὴν εὐμένειαν τῶν μεγάλων Δυνάμεων, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης Βρετανίας, εἶναι δὲ ἄπορον πῶς κατώρθωσαν νὰ περιέλθωσιν ἐν τοιαύτῃ ἀπομονώσει, ὥστε οὐδεμίαν τῶν Δυνάμεων νὰ τείνῃ τὸ οὖς πρὸς αὐτούς.

Ἐκστηγόρου ἡμᾶς κατὰ τὸ 1886 οἱ νῦν κυβερνῶντες, ὅτι εἶχομεν ἀπομονωθῆ, καὶ ὅτι αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν συμπαθεῖς τότε πρὸς ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡμεῖς, οἵτινες ἐκυβερνώμεθα κατὰ τὸ 1885 καὶ 1886, περιφέροντες τότε τὰ βλέμματα ἡμῶν πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, ἐβλέπομεν αὐτὰς συνωφρυνόμενας καὶ ἐκδηλοῦσας δυσαρέσκειαν πρὸς ἡμᾶς. Ἄλλ' αἱ μεγάλας Δυνάμεις εἶχον ἀφορμὴν νὰ δεικνύωσι τότε τοιαύτας διαθέσεις πρὸς ἡμᾶς, διότι ἡμεῖς δὲν συνεμορφώθημεν πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, δὲν ἐξετελέσαμεν τὰς συμβουλὰς αὐτῶν. Ἄλλ' οἱ νῦν κυβερνῶντες πῶς ἀπεμονώθησαν, ἀφ' οὗ, ἵνα γένωνται ἀρεστοὶ εἰς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις, ἐλησμόνησαν οὐ μόνον ὅτι ἦσαν κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἦσαν Ἕλληνες; Ἡμεῖς τότε πε-

ποιθότες, ὅτι ἡ Συνθήκη τοῦ Βερολίνου δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ παραβῆται τῇ συναινέσει τῶν Δυνάμεων, βλέποντες δ' αὐτὴν παραβιαζομένην ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, τὴν δὲ κυρίαρχον Δύναμιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε ταχθῆ ἡ ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἀδιαφοροῦσαν, ἐζητήσαμεν νὰ εἰσφέρωμεν ἵνα ἀποκατασταθῆ τὸ κύρος τῆς παραβιασθείσης Συνθήκης, ὅπως διατηρηθῆ ἡ ἰσορροπία τῶν κατοικουστῶν ἐπὶ τοῦ Αἴμου φυλῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου. Ὅταν προεβαίνομεν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐνεθυμούμεθα ὅτι ὁ εὐγενὴς λόρδος, ὅστις πλέον δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν, ὁ κατὰ τὸ 1878 πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας, θεώρει ὅτι μέγιστον ἀπόκτημα ἐγένετο ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἢ σύστασις τῆς ἐπαρχίας, ἧτις ὠνομάσθη τότε Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, διότι ἐν αὐτῇ ἤθελον ἐξασφαλίσαι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Σουλτάνου τὴν διατήρησιν τοῦλάχιστον τῆς ἐθνικότητός των αἱ χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων, αἵτινες κατέκουν ἐν αὐτῇ. Προσεδοκῶμεν λοιπὸν, ὅτι οἱ σκοποὶ ἡμῶν, αἱ αἰτήσεις ἡμῶν ἤθελον θεωρηθῆ σύμφωνοι πρὸς τὸ κρατοῦν ἐν Εὐρώπῃ διεθνὲς δίκαιον. Ἄλλ' ἐὰν τὰ πολιτικὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἐπέβαλλον εἰς αὐτὰς νὰ μετέλθωσιν ἐχθρικὴν πρὸς ἡμᾶς πολιτείαν, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀφορμὴν νὰ παραπονεθῶμεν, ἀφ' οὗ δὲν ἠκούσαμεν τὰς συμβουλὰς αὐτῶν, νὰ μείνωμεν ἀποθεῖς θεαταὶ τῆς ἀπορροφήσεως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων 50 χιλιάδων Ἑλλήνων. Ἄλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἀλλ' οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοί, ἀφ' ἧς ἀνέβησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1886, ἀπηλλοτριώθησαν τῆς γνώμης των, ἐλησμόνησαν τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα καὶ ἔτρεχον ὀπισθεν τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καταπίνοντες ὅλας τὰς προσβολὰς καὶ ὅλας τὰς περιφρονήσεις τῶν ὁποίων ἐν ταῖς μετ' αὐτῆς σχέσεσιν αὐτῶν ἐτύγχανον. Οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοί, οἵτινες ἐπέκρινον κατὰ τὸ 1881 τὸν Κουμουνοῦρον, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη λύσει αἰσίως τὸ ταχυδρομικὸν ζήτημα, καὶ οἵτινες κυβερνοῦσιν

ἑπτὰ ἤδη ἔτη, ἔλυσαν ἤδη αὐτό; Εἰς ποίαν εὐρίσκεται κα-
τάστασιν τὸ ζήτημα τοῦτο; Ὑπάρχει ἀκόμη ἢ ἀπωλέσθη τὸ
ζήτημα; Ποίαν ὑπόθεσιν μετὰ τῆς Τουρκίας ἐπέραναν; Ἐπέ-
ραναν τὴν ὑπόθεσιν περὶ Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας; Ἐπέραναν
τὴν ὑπόθεσιν περὶ πολιτῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ὑπεβλήθησαν
εἰς ἀπηνεῖς καταδιώξεις καὶ εἰς βάρβαρον καταδιωγμὸν; Ἐ-
σωσαν ἀπὸ τοῦ Φεζᾶν τὸν Φιλιππίδην; Ἐπέραναν τὴν ὑπόθε-
σιν τοῦ φόρου τῶν ἐπιτηδευμάτων; Ἐλαβον τὴν ἱκανο-
ποίησιν διὰ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν οἱ στρατάρχαι τῆς Τουρ-
κίας ἐζήτησαν νὰ ἐγκολάψωσιν ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Ἑλλη-
νικοῦ στρατοῦ, ὅτι νὺν διεπόμενον τοῦς ἀτυχεῖς τῆς Κούτρας
στρατιώτας; Οἱ ἐνεστῶτες ὑπουργοὶ δὲν ἐτόλμων νὰ μνη-
μονεύσωσι καὶ τῶν κατὰ Μάϊον τοῦ 1886 συμπλοκῶν, ἵνα
μὴ παραξηγηθῶσιν, ἵνα μὴ δυσαρεστήσωσι τινὰ τῶν με-
γάλων Δυνάμεων. Αὐτοὶ δὲν ἐτόλμων τελευταῖον, ὅταν
προσῆνεγκον μετὰ τοσοῦτον τυρλῆς καὶ ἀσυνειδήτου προ-
θυμίας τὰς ὑπηρεσίας των πρὸς εἰρήνην τῆς Κρήτης,
δὲν ἐτόλμησαν νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ τὰς μεγάλας Δυνάμεις τὴν
βεβαίωσιν τοῦλάχιστον, ὅτι θέλουσι φροντίσει ἵνα μὴ χειρο-
τερεύσῃ ἢ πολιτικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης, ὅτι θέλουσι
φροντίσει νὰ σώσωσι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν
Κρητῶν καὶ τῶν Κρησῶν ἀπὸ τῶν ὕβρεων καὶ τῶν ὀμοτή-
των καὶ τῶν διαρπαγῶν! Καὶ μᾶς λέγουσιν ὅτι εἶναι ἐκκρεμῆ
δι' αὐτοὺς τὰ ζητήματα, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ
καταθέσωσι τὰ ἔγγραφα!

Πρέπει νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον ὁ πρω-
θυπουργὸς ἀπήγγειλε κατὰ τὴν πρό τιμων ἐβδομάδων γενομέ-
νην συζήτησιν περὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, διὰ νὰ πληρο-
φορηθῇ τί ἐννοεῖ ὁ πρωθυπουργὸς ὅταν προτείνῃ τὴν ἐκκρεμό-
τητα τῶν ζητημάτων, καὶ ποῖον χρόνον οὕτως ἐνδεικνύει εἰς
τὴν Βουλὴν, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλομεν ἐλπίζει νὰ ἴδωμεν τὴν
λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν τούτων ζητημάτων. Λοιπὸν τότε ἐπεφυ-
λάττεσθε νὰ δώσητε λόγον τῆς πολιτείας σας; Τότε μᾶς

παραπέμπετε νὰ ἐξελέγξωμεν τὰς πράξεις σας καὶ τὴν δια-
 γωγὴν σας ; « Ἐν τῷ Κρητικῷ ζήτηματι, ἔλεγε τότε ὁ πρω-
 »θυπουργὸς πρὸς τὴν βουλὴν, ὀλόκληρον τὸ ζήτημα τοῦ Ἑλλη-
 »νισμοῦ παρίσταται ἐνώπιον ἡμῶν. Ὁμιλήσεν ὁ προαγορεύσας
 »περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Κρήτης, ὡσάνει ἦτον μεμονωμένον
 »ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὡσάνει ἦτον μεμονωμένον τὸ ζήτημα ἐν
 »τῷ Ἑλληνισμῷ, καὶ ὡσάνει ἐπρόκειτο, συζητοῦντες τὰ κατ'
 αὐτὸ, νὰ μελετήσωμεν μόνον τὰ θέματα, τὰ ὅποια ἐκεῖ γεννῶν-
 »ται. » Καὶ κατωτέρω « διετρανώσαμεν, ὅτι ἡ Ἑλλάς οὐδένα ἔχει
 »δεσμον, περιορίζοντα τὴν ἐλευθέραν αὐτῆς ἐνέργειαν, ὅτι
 »θεωροῦμεν τὰ τελοῦμενα ἐν Κρήτῃ, ὡς προκαλοῦντα τὴν
 »ἐνάσκησιν τῆς ἐλευθέρας ἡμῶν ἐνεργείας, ὅτι ἡ ἐνέργεια
 »ἡμῶν ἀπαρέσκει βεβαίως εἰς πάντας τοὺς ποθοῦντας τὴν
 »εἰρήνην, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ὑπὲρ πάν-
 »τας ἡ Ἑλλάς ποθεῖ τὴν εἰρήνην. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡμεῖς φρονοῦμεν,
 »ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπόσχωμεν ἀπὸ τῶν ἐνεργειῶν,
 »τῶν ἐκ διεθνoῦς καθήκοντος καὶ τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν ὑποχρεώ-
 »σεων ἐπιβαλλομένων, θὰ ἐξακολουθῶμεν ἐργαζόμενοι πρὸς
 »τὴν σύνταξιν τῆς χώρας, ὅπως, ὅταν νομίσωμεν τὴν ὥραν
 »ἐπιστάσαν, διαθέσωμεν πᾶσαν τὴν ἰσχύν, ἐφ' ἣν δύναται
 »νὰ ὑπολογίζη ὁ Ἑλληνισμὸς, πρὸς διεκδίκησιν δικαιωμάτων,
 »ἀναμφηρίστως ἀπορροόντων ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ τῶν Συνθηκῶν καὶ
 »ἐκ τῶν ἀγράφων νόμων τῆς ἀνθρωπότητος. »

Καὶ μήπως ἡμεῖς ἐζητήσαμεν παρ' ἡμῶν νὰ παρασκευά-
 σετε τὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς πόθους
 τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἢ κατὰ τὰς εὐχὰς τοῦ Ἑλληνισμοῦ; Ἡμεῖς
 ἐζητήσαμεν νὰ μὴ συντελέσητε εἰς τὴν χειροτέρευσιν τῆς κα-
 ταστάσεως τῆς Κρήτης. Ἡμεῖς ἐζητήσαμεν νὰ συντελέσητε
 μὲν εἰς τὴν εἰρηνοποίησιν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ νὰ λάβητε ὅλας
 τὰς ἐγγυήσεις, αἵτινες ἤθελον ἐξασφαλίσαι τὸν Κρητικὸν λαὸν ἀ-
 ποδεχόμενον τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς
 Κρήτης καὶ ὑποτασσόμενον εἰς αὐτὰ, ἤθελον ἐξασφαλίσαι αὐ-
 τὸν κατατιθέμενον τὸ ὄπλον καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ, δὲν ἤθελον δὲ λήσῃ

αὐτὸν νὰ γείνη θῦμα τῆς ὀμότητος τῶν Τούρκων, νὰ ὑβρισθῇ κατὰ τὰ δικαιώματά του καὶ ὡς Κρῆς καὶ ἄνθρωπος. Ἐνῶ ἐζητοῦμεν πρὸ παντὸς νὰ λάβητε ἐγγυήσεις, ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάσταση τῆς Κρήτης δὲν ἤθελε χειροτερεύσῃ, σεῖς μᾶς εἶπετε ὅτι παρασκευάζεσθε ἤδη εἰς ἐνέργειαν ὑπὲρ τῆς Κρήτης. Ποία εἶναι ἡ ἐνέργεια εἰς ἣν παρασκευάζεσθε; Ἀσχολεῖσθε νὰ τακτοποιήσητε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Παρασκευάζετε τὸ οἰκονομικὸν ἔδαρος; Ἀσχολεῖσθε νὰ συντάξῃτε τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Ἐξωπλίζετε τοὺς στόλους, ἵνα προβῆτε εἰς ἐνέργειαν, νὰ λύσητε σεῖς τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα!

Εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν ἡμέραν μᾶς παραπέμπετε νὰ ζητήσωμεν λόγον τῶν πράξεών σας, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κοινοβουλίου, τοῦ ἐξελέγγειν τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως, πρέπει νὰ μένη ἄργον, πρέπει νὰ ἀνασταλῇ ἕως ἂν λιθῇ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα;

Ἴσως δὲν πρέπει νὰ ἀξιῶσω μνεῖς τῆς τακτικῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ πρωθυπουργὸς μετῆλθε καὶ κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς Κρήτης, τὴν γενομένην πρὸ τινῶν ἐβδομάδων ἐν τῇ βουλῇ καθ' ἣν ἔχει ἔξιν. νὰ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀντιλεγόντων αὐτῶν, καὶ ν' ἀποδίδῃ εἰς αὐτοὺς πάντοτε πονηρὰς προθέσεις, ἐπιληψίμους σκοποὺς, ἠτιάθη καὶ ἐμοῦ, ὅτι ἐπρόβαλον τὴν ἐπερώτησιν εἰς τὴν βουλήν, καὶ ἀνέπιυξα αὐτὴν ἐκ πείσματος κομματικοῦ καὶ ἐκ συμφέροντος φατριαστικοῦ. Δὲν γνωρίζω ἐὰν ἔκρινεν ἐκ τῶν ἰδίων. Κατὰ τὸν βίον μου οὐδέποτε μετεχειρίσθην τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ὡς ἐμπόρευμα, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐζήτησα νὰ κερδοσκοπήσω. Ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκερδοσκοποῦν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, οἵτινες, ὅταν συνεκαλοῦντο αἱ ἡλικίαι τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος εἰς τὰ ὄπλα, ἀντέπραπτον καὶ παρέπειθον τινὰς ὑποχρέους ἵνα μὴ ἐκτελέσωσι τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντά των, ὅταν ἐζητεῖτο τὸ ἀργύριον τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἐπίκουρον πρὸς θεραπείαν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος ἔγραφον ἐγκυκλίους καὶ ἐραδιούργουν ἐν

Ἀλεξανδρεία καὶ ἐν Καίρῳ, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βλαχίᾳ, ἵνα οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες μὴ δώσωσι τὸ χρῆμά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἀποτύχη τὸ πατριωτικὸν δάνειον. Ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες παρέπειθον μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, νὰ λησμονήσωσιν ὅτι εἶναι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ προσεπάθουν νὰ παραπεισῶσιν αὐτοὺς νὰ μὴ ἐκπληρώσωσι τὰ καθήκοντά των, τὰ ὁποῖα εἶχον ὡς μέλη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπῆλθον τὰ δυστυχήματα τῆς Κούτρας. Ἄλλοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐζήτησαν διὰ τῆς δίκης τῶν αἰχμαλώτων τῆς **Κούτρας** καὶ τῶν πρωταιτίων τῆς πτώσεως αὐτῆς, νὰ δυσφημήσωσι τὸν Στρατὸν κατὰ τὰς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων συζητήσεις, καὶ οἱ ὁποῖοι ὕστερον εἰργάσθησαν διὰ νὰ ἀθωώσωσι τοὺς καταδίκους τῆς Κούτρας.

Λυπηραὶ, κύριοι, ἀναμνήσεις, τῶν ὁποίων νῦν ἰσχυρὸν νὰ μὴ περιηρόμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ποιήσωμαι μνεῖαν. Ἄλλ' ἢ ἕξις τοῦ πρωθυπουργοῦ, τοῦ αἰτιᾶσθαι τῶν ἀντιλεγόντων, μὲ δικαιολογεῖ ἀμυνόμενον, διὰ νὰ ἀναμνήσω εἰς ὑμᾶς τὰ λυπηρὰ ἐκεῖνα συμβεβηκότα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μετὰ πράξεων πολιτικῶν ἀνδρῶν, τὰς ὁποίας δὲν θέλω σήμερον νὰ χαρακτηρίσω.

Ποῖα λσιπόν εἰσι τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα τὸ συμφέρον τοῦ κράτους ἀπαιτεῖ νὰ μείνωσιν ἀκόμη μυστικά, καὶ ἕνεκα τούτου ὁ πρωθυπουργὸς ἀρνεῖται νὰ καταθέσῃ τὰ ζητηθέντα ἔγγραφα; Πάντα τὰ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ φερμανίου προκύψαντα ζητήματα, πάντα ἐλύθησαν ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Καὶ πρὶν ἢ λυθῶσιν ὑπὸ ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχον λυθῆ ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς, τοῦ Σακῆ πασσᾶ ἐν Κρήτῃ. «Ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Τρικούπη» ἀναφέρει ὁ ἀξιότιμος ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρν κατὰ τὴν 4)16 αὐγούστου, «εἶναι ἢ αὐτὴ πάντοτε, ἤτοι ὅτι τοιαύτη παρὰ χῶρησις πρέπει ἀνά γεινή, κατὰ τύπους, ὡς πρᾶξις κυριαρχικῆς εὐμενείας

«τοῦ Σουλτάνου οἰκοθεν, καὶ ὄχι ὡς ἀποτέλεσμα διαπραγματεύσεως μεταξὺ τοῦ Βαλῆ καὶ τῶν δυσηρεστημένων, καὶ «ὅτι συγχρόνως ὁ Βαλῆς πρέπει νὰ μεταχειρισθῆ τὴν στρατιωτικὴν παρ' αὐτῷ δύναμιν μετ' εὐσταθείας καὶ αὐστηρότητος πρὸς παῦσιν τῶν κακουργιῶν καὶ ἐπανόρθωσιν τῆς ἀτάξεως. Ἄλλὰ τρέφει πλήρη πεποίθησιν, ὅτι μόνιμος εἰρήνευσις δὲν θὰ ἐπιτευχθῆ διὰ κατασταλτικῶν μόνον μέτρων.»

Ὁ κ. πρωθυπουργός, συνηγορῶν ὑπὲρ τινῶν αἰτημάτων τῆς μειοψηφίας τῆς γενικῆς συνελεύσεως, διὰ νὰ μὴ ὑποληφθῆ ὅτι ἡ παραχώρησις τῶν ζητημάτων τούτων ἠδύνατο νὰ παραβλάψῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Σουλτάνου, συνεβούλευε νὰ προβῆ ὁ Σουλτάνος οἰκοθεν εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην ἐκ βασιλικῆς μεγαλοδωρίας, καὶ συγχρόνως νὰ μετέλθῃ πᾶσαν αὐστηρότητα ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Ὅταν δὲ ἔλαβεν εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Κρήτην, ὅτι οἱ λόγοι καὶ αἱ προκινύξεις τοῦ Σακῆρ πασσαῖ ἐνεδείκνυον, ὅτι ἡ Πύλη δὲν σκοπεῖ νὰ ἀποδεχθῆ οὐδὲν τῶν ζητημάτων τῆς μειοψηφίας τῆς συνελεύσεως, ὁ πρωθυπουργός εὔρε μέσον διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Κρήτης καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀξιοπρέπειαν. Τὸ μέσον μὴ σὰς φανῆ παράδοξον, τὸ ἀναφέρει ὁ κ. Μόνσων εἰς ἐκθεσίν του ἀπὸ 13)ἔ5 Αὐγούστου πρὸς τὸν Μαρκήσιον Σώλσβαρυ. «Ἐν συνδιαλέξει, ἣν σήμερον ἔλαβον μετὰ τοῦ κ. Τρικούπη, ἡ Α. Ἐξοχότης μοι ἔδωκε νὰ ἐννοήσω, ὅτι, »ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος μὴ ἡ »πρὸς τῶν πραγμάτων ἐν Κρήτῃ, ἔστω καὶ ἂν ὑποτεθῆ ὅτι θὰ »λάθῃ χαρακτῆρα συντεταγμένης ἐπαναστάσεως, ὡς προβλέ »πει, καὶ πειθαναγκάσῃ τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἐπιτη »ρητικῆς στάσεώς της. Ὁ Ἕλλην πρεσβυς ἐν Κωνσταντινου »πόλει διετάχθη νὰ ἀπόσχῃ πάσης μινείας τοῦ Κρητικοῦ ζη »τήματος παρὰ τῆ Πύλῃ, καὶ νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς συζήτησιν »τινα περὶ αὐτοῦ. Ὁ κ. Τρικούπης εἶπε προσέτι, ὅτι, ἐὰν ἡ »Πύλη ἐπιμείνῃ ἀρνούμενη πᾶσαν παραχώρησιν εἰς τοὺς Κρη »τας, αἱ μεταξὺ τῶν δύο κυβερνήσεων σχέσεις θὰ περιέλθω-

»σιν εἰς βαθμὸν ἀπολύτου ψυχρότητος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα. Οὐδεμία ἀπόπειρα θὰ γείνη εἰς τὸ μέλλον πρὸς συμ-
 »φιλίωσιν μετὰ τῆς Τουρκίας. Οὐδεμιᾶς ἀβρότητας ἢ ἐγ-
 »καρδιότητος θὰ ἀξιούται ὁ Τοῦρκος πρέσβυς· τούναντίον
 »πᾶσα ἐγκόσμιος ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς κυβερνήσεως
 »καὶ τῆς Τουρκικῆς πρεσβείας θὰ παύσῃ, καθ' ὅσον αὐτὸς ἔ-
 »χει ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀντεπισκέπτηται τὸν ἀντιπρόσωπον κυ-
 »βερνήσεως κατὰ τῆς πρὸς ὀμαίμονα ἑλληνικὸν λαὸν συμπερι-
 »φορᾶς τῆς ὁποίας ἠναγκάσθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐπίσημον παν-
 »δοκίμασίαν του.»

Ὅτε ὁ πρίγκηψ Γόρτσακωφ, μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ
 1856, ἀπειχε ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ ζητήματα τῆς Εὐρώ-
 πης, ἐλέγετο, ὅτι ἡ Ρωσσία boude· ὁ δὲ πρίγκηψ Γόρτσακωφ
 ἔλεγε ne boude pas mais elle recueille. Δὲν εἰζεύρω, ἂν
 ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἤθελε νὰ βουδάρῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν,
 ἀπαγορεύων εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυν αὐτοῦ νὰ
 μὴ μνημονεύσῃ τῆς Κρήτης, ἀλλὰ τὸ μέτρον αὐτοῦ τοῦτο βε-
 βαίως ἔθηκεν εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος,
 μὴ ἐνοχλούμενος οὐδὲ κἂν ὑπὸ τῶν παραστάσεων τοῦ πρέ-
 σβευς τῆς Ἑλλάδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἠδύνατο ἀκωλύ-
 τως καὶ ἀνενοχλήτως νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν
 εἶχε προσχεδιαγραφῆσαι ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ.

Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς νὰ καταλάβῃ διὰ
 τοῦ στόλου τὴν Κρήτην, ἢ νὰ ἀποκλείσῃ τὸ στόμιον τοῦ Ἑλ-
 λησπόντου, καταλαμβάνων τὴν Ἰμβρον ἢ τὴν Σαρκοθράκην,
 μετέστη εἰς ἄλλην ἀπειλὴν, ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς δὲν θὰ ἐπε-
 σκέπτετο πλέον τὸν πρέσβυν τῆς Τουρκίας, καὶ θὰ παύσῃ
 πᾶσα ἐγκαρδιότης καὶ ἀβρότης πρὸς αὐτόν.

Καὶ ὅταν ὁ κ. πρωθυπουργὸς παρέλιπε νὰ ζητήσῃ παρὰ
 τῶν μεγάλων δυνάμεων ἀντάλλαγμα τῆς ὑπηρεσίας, τὴν ὁ-
 ποίαν προσέφερε πρὸς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν πρὸς εἰρηνο-
 ποιήσιν τῆς Κρήτης, νομίζετε ὅτι δὲν προέβλεπε ποία ἤθελεν
 εἶσθαι ἢ ἐκβάσις τῆς ὑποθέσεως τῶν παραχωρήσεων τῆς

Τουρκίας πρὸς τὴν Κρήτην ; Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ ἀξιοτίμου κ. Μόνσων πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας, βλέπω ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργὸς προέβλεπε τὴν ἐκβασιν ταύτην. Τὸ ἔγγραφο τοῦ κ. πρέσβευος τῆς Ἀγγλίας φέρει ἡμερομηνίαν τῆς 3]15 Αὐγούστου, ἀναφέρει δὲ δι' αὐτοῦ, ὅτι «ὁ Ἑλλήν Γεν. Πρόξενος ἐτηλεγράφη χθὲς ἑσπέρας, ὅτι τὸ κοινὸν καθόλου ἐρμηνεύει τὴν προκήρυξιν τοῦ Σακὴρ Πασσᾶ, ὡς ἀπόρριψιν τῶν Κρητικῶν αἰτημάτων.» Ἐν ἐτέρῳ δ' ἐγγράφῳ αὐτοῦ ἀπὸ 9]21 αὐγούστου ὁ ἐν Ἀθήναις κ. Πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας ἀναφέρει ὅτι «ὁ κ. Τρικούπης δὲν νομίζει καθησυχαστικὰς τὰς εἰδήσεις. Φαίνεται αὐτῷ, ὅτι ἡ Πύλη ἀπεφάσισε τὰ κατασταλτικὰ μέτρα, καὶ οὐχὶ παραχωρήσεις».

Ἐν γινώσκει λοιπὸν, ὅτι τὰ πολυθρύλλητα αἰτήματα τῆς μειονοφηρίας δὲν θέλουσι γίνεαι ἀποδεκτὰν ὑπὸ τῆς Πύλης, ὅτι ἡ Πύλη δὲν σκοπεῖ νὰ προβῆ εἰς οὐδεμίαν παραχώρησιν, ἐν γινώσκει τούτων, ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐνόμισεν, ὅτι δὲν εἶχε καθῆκον νὰ ζητήσῃ οὐδεμίαν ἐγγύησιν περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ ὅτι καθῆκον εἶχε νὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα τὸν Σακὴρ Πασσᾶν καὶ ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Κρήτης. Καὶ ἐνῶ, διὰ τῆς διακοινώσεως τὴν ὁποίαν ἐπέστειλε τὴν 5 Αὐγούστου ν. ε. πρὸς τὰς Δυνάμεις, ἠπέιλησε τὴν Εὐρώπην, ἐνῶ ἐγνώριζεν, ὅτι ἡ Εὐρώπη εἶχε γνωρίσει αὐτὸν ἐφ' ἱκανὸν διὰ νὰ μὴ πιστεῦῃ τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, δὲν ἐνόμισε πρόσφορον νὰ ἐκτοξεύσῃ κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἄλλην νεωτέρα ἀπειλήν, ἢ τὴν ἄρνησιν νὰ ἐπισκέπτηται τοῦ λοιποῦ τὸν ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωπον αὐτῆς. Εἶχε δίκαιον ὁ κόμης Καλνόκυ, κατὰ τὴν ἀπὸ 14)26 Αὐγούστου π. ἔ. ἔλθεσιν τοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβευος τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν λόρδον Σώλσβαρυ, νὰ λέγῃ, ὅτι «ἐν παρόδῳ μόνον ἐμνήσθη τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, ὅπερ θεωρεῖ ὡς μὴ παρέχον πλέον πρὸς τὸ παρὸν κινδύνους, ἀν κρίνῃ ἐκ τῶν Ἀθήνηθεν πληροφοριῶν.» Ὡς ἔγραφεν ὁ ἐν Βιέννῃ πρέσβυς τῆς Ἀγγλίας πρὸς τὸν

ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας, κατὰ τὰς πληροφορίες τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ἐξ Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Βαρόνον Κότζεκ, ὅστις ἐλάμβανε ταύτας βεβαίως παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, ἔπρεπε νὰ μὲνῃ ἐντελῶς ἡσυχος ἡ Εὐρώπη, διότι οὐδεὶς πλέον ὑφίστατο κίνδυνος. Καὶ αἱ πληροφορίες, τὰς ὁποίας ἐλάμβανεν ὁ κόμης Καλνόκυ ἐξ Ἀθηνῶν, ἦσαν σύγχρονοι μὲ τὴν ἐγκύκλιον, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Δραγούμης ἐξέδιδε, διότι ἡ μὲν ἐγκύκλιος εἶχεν ἡμερομηνίαν 5 Αὐγούστου ν. ε. ἐν ᾧ εἶχεν ἡμερομηνίαν τῆς 30 Αὐγούστου ν. ε., δηλ. 15 ἡμερῶν μεταγενεστέρα, ἢ ἔκθεσις τοῦ κ. Φιξ πρὸς τὸν κόμητα Καλνόκυ.

Μετὰ τοιαύτην πολιτείαν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐσκέφθη καὶ ἐξέδωκε τὸ φερμάνιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ φερμανίου ὁ λόγος, πρέπει νὰ μὴ παραλείπω νὰ κάμω γνωστὸν εἰς τὴν βουλὴν κατὰ τι διὰ τοῦ φερμανίου μεταβάλλονται οἱ μέχρι τοῦ χρόνου τούτου λειτουργοῦντες ἐν Κρήτῃ πολιτικοὶ θεσμοί. Μετὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον, τὸν κανονίσαντα τὰ τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1868, μετὰ δέκα ἔτη, κατὰ τὸ 1878, συνωμολογήθη ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, ἣτις ἀποτελεῖ τοὺς θεσμοὺς, τοὺς ἐν Κρήτῃ λειτουργοῦντας. Κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην, ἡ Κρήτη ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι Τουρκικὸν βιλαέτιον, ἡ Κρήτη ἔλαβε διοικητικὴν αὐτονομίαν, καὶ συνεκρατεῖτο μετὰ τῆς ἐπικυριάρχου δυνάμεως διὰ δεσμῶν τὰ μάλιστα χαλαρῶν. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα, τὰ παραχωρηθέντα εἰς τὴν Κρήτην, δὲν παρεχωρήθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς αὐθορμητοῦ γενναιοδωρίας τῆς ἐπικυριάρχου δυνάμεως, παρεχωρήθησαν μετ' ἀγῶνας πολυχρονίους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Κρητῆς ὑπεβλήθησαν εἰς ἀνηκούστους θυσίας, ἔχυσαν ποταμοὺς αἱμάτων, κατέστρεψαν τὰς περιουσίας αὐτῶν, καὶ περιήλθον εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν τῆς πολιτικῆς καὶ ἀτομικῆς δοκιμασίας.

Οἱ θεσμοί, οἵτινες κατὰ τὸ 1878 παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Κρήτην, ἦσαν θεσμοί, συνωμολογηθέντες διὰ συνθήκης, τὴν ὁ-

ποίαν δύο σχεδόν ἐμπόλεμα μέρη συνωμολόγησαν, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Κρήτη. Τοῦς θεσμούς δὲ τούτους ἀφῆρπασε δι' ἀνατροπῆς τὸ φερμάνιον. Διατί; Μήπως ἡ Κρήτη ἐπανεστάτησε καὶ ἡ ὑψηλὴ Πύλη, νικήσασα καὶ κατατροπώσασα αὐτήν, ὑπέταξεν αὐτήν ὡς κατακτηθεῖσαν; Παντάπασιν. Ἄταξίαι, μηδαμινὴν σημασίαν ἔχουσαι, αἵτινες ἠδύναντο νὰ μὴ λάβωσι χώραν, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξεπλήρου τὸ καθήκόν της, ἐνταθεῖσαι ἐπὶ τῆς νήσου, ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφορμὴ ἵνα ληφθῶσι τὰ αὐστηρὰ μέτρα, τῶν ὁποίων ἐμνήσθη, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καὶ ὅταν διὰ τῶν αὐστηρῶν ἐκείνων μέτρων, τῇ συμπτύξει τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἡ Τουρκία ἐγένετο κάτοχος τῆς νήσου, ἀφῆρπασε παρὰ τῶν νησιωτῶν τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι εἶχον ἀρπάσει παρὰ τῆς Τουρκίας διὰ τοῦ ὄπλουτων καὶ τοῦ ξίφους των.

Καὶ ποία εἶναι ἡ διὰ τοῦ Φερμανίου γενομένη μεταβολὴ τῶν θεσμῶν; Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, διορίζετο ἐν Κρήτῃ γενικὸς διοικητὴς, ὅστις ἦτο ἀνώτατος πολιτικὸς ὑπάλληλος, πλὴν δὲ αὐτοῦ διορίζετο καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἐν Κρήτῃ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἐπειδὴ ὁμοῦ εἶχε πάντοτε βαθμὸν κατώτερον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὑπέκειτο εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Κατὰ τὸ φερμάνιον, τὰ ἔργα τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ δύνανται νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, καὶ ἀνατεθῆ ἡ γενικὴ διοίκησις τῆς νήσου εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν, ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ μόνην τὴν θέλησιν τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ ἐγκαθιστᾶ οὕτω στρατιωτικὸν διοικητὴν ἐν τῇ νήσῳ, ὅπερ πρότερον δὲν ἠδύνατο ἡ Τουρκία νὰ πράξῃ.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ σύμβουλος τῆς γενικῆς διοικήσεως, ὅστις κατεῖχε θέσιν ἀναπληρωτοῦ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, καὶ διεξεπεραίῳ συγχρόνως τὰς κατωτέρας ὑπηρεσίας, ὅσας τῷ ἀνέθετεν ὁ γενικὸς διοικητὴς ἤδη, ὁ σύμβουλος οὗτος καθίσταται ἰσότιμος πρὸς τὸν γενικὸν

διοικητὴν, καὶ ἔχει ψῆφον ἐν τῇ διεξαγωγῇ καὶ διεκπεραιώσει τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων τῆς νήσου.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὁ γενικὸς διοικητὴς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παυθῇ, ἀλλ' εἶχεν ὠρισμένην διάρκειαν πενταετῆ, τοῦτο δὲ ἐξησφάλιζε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐθαιρέτου ἀποφάσεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνώντων· διὰ τοῦ φερμανίου δὲ καταργεῖται ἡ πενταετής ὑπηρεσία τοῦ διοικητοῦ, ὅστις κατὰ πᾶσαν στιγμὴν δύναται νὰ ἀνακαλῆται ἢ παύηται ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας ἐξεφράσθη εὐχὴ, ἵνα, ὁ διοριζόμενος διοικητὴς ἢ Χριστιανός, εἶχε δὲ δώσει βεβαίωσιν ὁ τότε ἐν Χανίοις πρόξενος τῆς Ἀγγλίας κ. Σαιντουήθ, ὅτι ἡ εὐχὴ αὕτη ἔμελλε νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄρθρον τῆς συμβάσεως.

Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἔπρεπε νὰ εἶναι κάτοχοι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τοῦ φερμανίου τὸ ὅποσον ἐξεδόθη ἔριζεται, ὅτι εἰς τὸν διορισμὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων θὰ προτιμῶνται οἱ κάτοχοι τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. Ἐπομένως ἔπεται, ὅτι θέλουσιν ἀντικατασταθῇ πάντες οἱ ἐν Κρήτῃ δημόσιοι ὑπάλληλοι.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ φερμανίου, ἡ ὑπάρχουσα Βουλὴ διαλύεται, ἐνῶ, κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς δὲν ἐδίδετο εἰς οὐδένα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐλαττοῦται κατὰ τὸ Φερμάνιον ἀπὸ 80 εἰς 57. Εἶναι δὲ περίεργος ἡ ἀναλογία, ἡ ὁποία προσδιωρίσθη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μουσουλμάνων βουλευτῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χριστιανῶν βουλευτῶν. Κατὰ τὸ φερμάνιον πρέπει νὰ ἦναι 32 χριστιανοὶ βουλευταὶ καὶ 25 μουσουλμάνοι. Καὶ ἐὰν ποιήσῃται τις ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 57 βουλευτῶν πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης, θέλει εὐρεῖ, ὅτι κατὰ πᾶσαν ἐξάδα χιλιάδων ψυχῶν ἐκλέγεται εἰς βουλευτὴν. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ πᾶσαν ἐξάδα χιλιάδων ψυχῶν χριστιανικῶν ἐκλεχθῇ εἰς βουλευτὴν χριστιανός, θέλουσιν ἐκλέγεσθαι ἐπὶ 270,000 χριστιανῶν 46 χριστιανοὶ βουλευταὶ,

καί ἐπὶ 60,000 ψυχῶν Μουσουλμανικῶν 11 μόνον Μουσουλμάνοι βουλευταὶ θέλουσιν ἐκλέγεσθαι. Δὲν ἐτήρησαν τὴν ἀναλογίαν ταύτην, ἀντὶ 44 χριστιανῶν προσδιώρισαν 32 μόνον, καὶ ἀντὶ 11 Μουσουλμάνων 25. Οὕτω τὸ μέτρον τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, τὸ μέτρον τῆς ἀποκαταστάσεως ἀναλογίας ἀναιτιολογήτου μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων, ἐξασφαλίζει τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτησιν ἀπὸ τῶν ἐνδεχομένων ἐκτροπῶν τῆς Βουλῆς τῆς Κρήτης.

Δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὁ μέγας βεζύρης ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔλαβε διδασκαλίαν τινὰ ἀπὸ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔλαβε κατὰ τὸ 1886, περιορίσασα τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν ἀπὸ 230 εἰς 150. Ὁ περιορισμὸς τῶν βουλευτῶν ἐφάνη ὅμως καὶ εἰς τὸν μέγαν βεζύρην ὡς ἀποχρῶστα ἐγγύησις τῆς εὐπειθοῦς διαχειρίσεως τῆς βουλευτικῆς ἐντολῆς, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Βουλῆς τῆς Κρήτης, ὡς εἶχε φανῆ καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, ὡς ἐγγύησις, ὅτι τοῦ λοιποῦ τὸ κοινοβούλιον θέλει εἶσθαι πρόθυμον ἵνα μὴ ὁμιλῇ, ἀλλὰ νὰ ἀποφαινῆται πάντοτε γνώμην οἷαν ἔχει ἡ κυβέρνησις.

Διὰ τοῦ φερμανίου κατηργήθη ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ἣτις ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ θεσμοθετημένη, καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐξελέγοντο μέχρι τοῦδε οἱ βουλευταὶ· ἐπεναῆθη μάλιστα ἐν Κωνσταντινουπόλει τρόπος ἐκλογῆς, τὸν ὁποῖον συνιστῶ εἰς τοὺς ὑπουργοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου. Νομίζω μάλιστα, ὅτι δὲν θέλει κριθῆ ἀντισυνταγματικός, ἐὰν δι' ἐνὸς νόμου ἐρμηνευθῇ, ὅτι καθολικὴ ψηφοφορία σημαίνει, πέντε ἐκλογεῖς ἐξ ἐκάστου δήμου.

Οὕτως ἡ ὑψηλὴ Πύλη ἐκανόνισε τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς ἐν Κρήτῃ. Ἐνῶ δὲ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ἔρχει πρὸς ἐπιλήφισιν τῶν νόμων ἡ συνθήκη πλειονοψηφία, δὲν ἀπῆρτετο δὲ πλειονοψηφία τῶν δύο τρίτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰμὴ, ὅταν ἔπροκειτο νὰ τροπο-

ποιηθῶσι νόμοι ὑπάρχοντες, διὰ τοῦ φερμανίου διετάχθη, ὅτι, διὰ πᾶσαν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως, ἀπαιτοῦνται τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρόντων. Οὕτω δὲ οἱ 25 βουλευταὶ Τοῦρκοι θέλουσιν ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν ἐν τῇ βουλῇ, καὶ εἰς τὴν δύναμιν ταύτην θέλουσιν ὑποτάσσεσθαι οἱ χριστιανοί.

Ἄλλ' ἐλήφθη καὶ ἄλλο τι μέτρον, τὸ ὅποῖον ἀφαιρεῖ πᾶσαν σημασίαν ἀπὸ τὴν Βουλὴν. Δὲν γνωρίζω, ἐὰν δύναμαι τὸ μέτρον τοῦτο νὰ συστήσω εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ φερμανιον, ὁ πρόεδρος τῆς συνελεύσεως τῆς Κρήτης λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ εἰσάγῃ εἰς τὴν Βουλὴν, εἰμὴ μόνον ἐκείνας τὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας ἐγκρίνει. Βεβαίως, ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ ὁ θεσμὸς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, δικαιουμαι νὰ ἐλπίζω, ὅτι τὰ ἔργα τῆς Βουλῆς ἤθελον διεξάγεσθαι ὀμαλώτερα καὶ τελειώνει ἐντὸς ἐβδομάδος. Δὲν ἠθέλομεν τότε ἀκούει τὸν κ. πρωθυπουργόν, ἐπιτιμῶντα ἡμᾶς, ὡς ἐπετίμα τὴν ἐσπέραν ταύτην τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν ἐκ Κεφαλληνίας, ὅτι ἐγένετο αἷτιος νὰ χάσῃ ἡ Βουλὴ μίαν ὥραν, ἐμποδισθεῖσα ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς, διότι ἐτόλμησε νὰ δυσπιστήσῃ, ἐὰν καὶ ἐν Ζακύνθῳ ἐφηρμόσθη τὸ περὶ τελωνισμοῦ τῆς σταφίδος διαταχθῆν διὰ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν μέτρον, ἀφοῦ κατὰ ἐπισημείωσιν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνω τότε ὁ κ. πρωθυπουργός, δὲν ἀπερρίπτετο ἡ αἵτησις τοῦ Ζακυνθίου, ἀλλ' ἀπεστάλη αὕτη εἰς τὸν νομικὸν σύμβουλον, ἵνα δώσῃ τὴν γνώμην του, ἐὰν ἔπρεπε νὰ ἐκτελεσθῇ ἢ ὄχι. Καὶ ὅταν ὁ κ. πρωθυπουργός ἀνέγνω τὴν ἐπισημείωσιν ταύτην, μετ' ὀλίγον ἀπέφυγε νὰ ἀναγνώσῃ αὐτῆς καὶ τὴν τελευταίαν περίοδον αὐτῆς. Μετὰ τοιαύτην δ' ἐνδειξιν εὐλόγου δυσπιστίας τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐκ Κεφαλληνίας, ὡργίσθη ὁ κ. πρωθυπουργός, καὶ ἐπετίμησε τὸν κ. βουλευτὴν. Τοιοῦτον ἄτοπον βεβαίως δὲν θέλει συμβῆ πλέον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Βουλῇ, ἐὰν ὁ κύριος πρόεδρος προεξετάζῃ τὰς ὑποθέσεις, καὶ εἰσάγῃ εἰς αὐτὴν, μόνον ἐκείνας τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐγκρίνει.

Καὶ τὸ φερμανιον τὸ σουλτανικὸν δὲν ἐφείσθη οὔτε τῆς

δικαστικῆς ἐξουσίας. Ἀφῆκε μὲν νὰ ἐκλέγωνται οἱ δικασταὶ ὡς καὶ μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ προσέθηκεν ἀπλῆν τινα διάταξιν, καθ' ἣν ἡ ἐκλογή αὐτῶν δὲν ἴσχυει, εἰμὴ ἐὰν κυρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ τῆς Τουρκίας.

Ἐνῷ δὲ κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς χωροφυλακῆς εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προτιμῶνται οἱ ἐντόπιοι, διὰ τοῦ φερμάνιου διετάχθη, ὅτι μόνον ὡς χωροφύλακες δύνανται νὰ εἶναι τοῦ λοιποῦ δεκτοί. Ἐπομένως ἡ διοικήσεις τῆς χωροφυλακῆς ἀφῆρέθη ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς, διὰ νὰ ἀνατεθῆ εἰς τοὺς ξένους, τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι θέλουσιν ἀποστέλλεσθαι εἰς Κρήτην.

Καὶ αὐτὰς μὲν τὰς μεταβολὰς διέταξε τὸ Σουλτανικὸν φερμάνιον ἐπὶ τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῆς Κρήτης. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς νήσου φέρει ἀληθῆ ἀνατροπὴν, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ πᾶσαν ἀνεξαρτησίαν, πᾶσαν γνώμην, πᾶσαν ἀντιλογίαν, καὶ τὰ οἰκονομικὰ τῆς νήσου ὑποτάσσει εἰς τὴν θέλησιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὡς τυγχάνουσιν ὑποτεταγμένα πάντα τὰ βιλαέτια, τὰ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν εὐρισκόμενα. Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὅτε τὸ πρῶτον ἐχωρίσθησαν τὰ οἰκονομικὰ τῆς Κρήτης ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἄλλης αὐτοκρατορίας, παρεχωρήθησαν εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον ἐκ τῶν προσόδων τῆς νήσου πᾶσαι αἱ λοιπαὶ πρόσοδοι, πλὴν τῶν ἐμμέσων φόρων τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἄλατος καὶ τῶν τελωνειακῶν ἐσόδων. Ὡρίζετο δὲ, ὅτι, ὁσάκις ὁ Κρητικὸς προϋπολογισμὸς εἶχε περίσσευμα, τοῦ περισσεύματος τούτου τὸ μὲν ἥμισυ θὰ ἐλάμβανεν ἡ Πύλη, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ θὰ διετίθετο ἐν τῷ τόπῳ ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἔργων. Ἐν περιπτώσει δὲ ἐλλείμματος, ὅτι ἡ Πύλη θὰ παρεῖχεν εἰς τὸν τόπον πρὸς κάλυψιν τούτου τὸ ἥμισυ τῶν τελωνειακῶν προσόδων, τῶν ὡς εἴρηται ἀνηκουσῶν αὐτῇ. Ἄλλὰ ἡ οἰκονομικὴ αὕτη νομοθεσία τῆς Κρήτης ἀπεδείχθη ἀμέσως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας ἀνεπαρκῆς, διότι τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα παρεχωροῦντο διὰ

τῆς συμβάσεως εἰς τὴν Κρήτην, δὲν ἐπήρουν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Τὰ ἔξοδα ἀνῆρχοντο τότε εἰς 18,000,000 γροσίων, τὰ δὲ ἔσοδα εἰς 5,000,000 γροσίων· ἐπομένως ὑπῆρχεν ἔλλειμα 12 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων γροσίων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1881 μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, αἱ γενικαὶ συνελεύσεις ἐπανελάμβανον ἑκάστοτε, παριστώσαι τὴν κακὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ ταμείου τῆς Κρήτης, καὶ ζητοῦσαι παρὰ τῆς αὐτοκρατορίας νὰ παραχωρήσῃ καὶ ἄλλας προσόδους. Ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις ὅμως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας παρεβίασεν αὐτήν, πρῶτον διότι τὰς εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου, αἱ ὁποῖαι ἀνῆρχοντο εἰς 700,000 γροσίων, καὶ ἀνῆκον κατὰ τὴν σύμβασιν εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον, τὰς κατεκράτει, δεύτερον δὲ, διότι, διαστρέφουσα ἄλλας διατάξεις τῆς συμβάσεως, ἀφῆρει ἀπὸ τὸ ταμεῖον τὸ ποσὸν 1,000,000 γροσίων, ἧτοι τὸ ποσὸν τῆς δεκάτης, ἣν εἰσέπραττεν ἐκ τῶν Βακουρικῶν χωρίων, καὶ παρεχώρει τοῦτο εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν κοινότητα τῆς νήσου, ἧτις διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου διεξῆγε σπουδαῖον οἰκονομικὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου.

Ἐνῶ λοιπὸν αἱ γενικαὶ συνελεύσεις τῆς Κρήτης ἐζήτησαν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, καὶ νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸ Κρητικὸν ταμεῖον αἱ εἰσπράξεις τοῦ χαρτοσήμου καὶ ἡ Βακουρικὴ δεκάτη, ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις δὲν ἐνέδιδεν. Ἡναγκάσθησαν λοιπὸν ἐν Κρήτῃ νὰ προβῶσιν εἰς ἐπιδείξεις, αἵτινες ἐπὶ τέλους ἔπεισαν τὴν Ὀθωμανικὴν κυβέρνησιν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ ταμεῖον τὴν βακουρικὴν δεκάτην, προσδιωρίσθη δὲ ποσὸν τι ἐκ ταύτης, τὸ ὁποῖον νὰ διατίθεται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ Μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ, ὡς καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ. Ἄλλ' οὐδὲ διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχε κατορθωθῆ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ, τοῦ Κρητικοῦ. Δυστυχῶς φαίνεται ὅτι, ἡ τοπικὴ διοίκησις ἐν Κρήτῃ δὲν ἤσπάζετο τὸ

μέτρον τῆς διὰ δανείων ἐπιζητήσεως τοῦ ἰσοζυγίου. Ἐζήτει λοιπὸν παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως νὰ λάβῃ καὶ ἄλλα μέσα, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ἰσοζύγιον τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἡ Κρητικὴ συνέλευσις εἶχεν ἐξαντλήσει τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξόδων, διότι εἶχεν ἐπιφέρει οἰκονομίας εἰς τὰ ἔξοδα τῆς διοικήσεως, ἐλαττώσασα αὐτὰ ἀπὸ 18 ἑκατομμυρίων γροσίων, ὅσα ἦσαν κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνωμολογήθη ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, εἰς 12 ἑκατομμύρια, ἥτοι ἠλάττωσεν αὐτὰ κατὰ τὸ ἓν τρίτον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὰ ἔσοδα δὲν ἐπῆρκουν, καὶ ὑπῆρχεν ἔλλειμμα ἐκ τεσσάρων ἑκατομμυρίων. Ἐνῶ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης, καὶ ἔνεκα τούτου μεταξὺ τῶν αἰτημάτων, τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν, ὑπῆρχον καὶ αἰτήματα οἰκονομικῆς αὐτονομίας τῆς νήσου, ἐξεδόθη, τὸ φερμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου ἀφαιρεῖται αὐθις ἡ βακουφικὴ δεκάτη, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ διότι φαίνεται ὅτι καὶ ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεθύμησε καὶ αὐτὴ νὰ δημαγωγῆσῃ, ὅπως καὶ ἄλλαι κυβερνήσεις δημοκοποῦσι δι' ἐπαγγελιῶν ἀσθόνων, τὰς ὁποίας δίδουσι, καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ φερμανίου ἐσύστησεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀυξήθωσιν οἱ μισθοὶ τῶν ὑπαλλήλων, διὰ νὰ ἀποζημιῶνται οἱ πιστοὶ λειτουργοὶ τοῦ κράτους. Οὕτω δὲ τὸ Κρητικὸν ταμεῖον περιπίπτει εἰς πλήρη πτώχευσιν, ἀπὸ τῆν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀνορθώσῃ, διότι ὄχι μόνον θέλουσιν αὐξῆσαι τὰ ἔξοδα διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τοῦ προσωπικοῦ ἐν τῇ διοικήσει, ἀλλ' ἀφῆρέθη καὶ ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἐν ἑκατομμύριον, τὸ ὁποῖον εἰσέπραττεν ἐκ τῆς βακουφικῆς δεκάτης.

ΤΙΝΕΣ. Κύριε Πρόεδρε, νὰ γείνη διακοπὴ ὀλίγων λεπτῶν.

ΕΤΕΡΟΙ. Εἶναι ἐνάτη ἡ ὥρα κ. Πρόεδρε, καὶ ἀπηυδῆσαμεν πλέον.

ΓΕΡΩΚΟΣΤΟΠΟΥΛΟΣ. Ὑποβάλλομεν πρότασιν ἀναβολῆς δι' αὔριον.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Πολὺ καλὰ.

Ἐρταῦθα ἐνεργεῖται ψηφοφορία κατ' ὁρομαστικήν κλησίαν, καθ' ἣν ἡ πρότασις περὶ ἀναβολῆς ἀπορρίπτεται.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Ὅριστε κ. Δηλιγιάννη.

ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗΣ. Ἐάν τὸ φερμάνιον, τὸ ἐκδοθὲν, ἀποτελεῖ μέχρι τοῦδε τὸν ἐπίλογον τοῦ ἀπαισίου δράματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Κρήτῃ, τὸ προοίμιον αὐτοῦ ὑπῆρξεν τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα πέντε βουλευταὶ, ἀποτελοῦντες τὴν μειοψηφίαν ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει, εἶχον προβάλλει. Τὰ αἰτήματα ταῦτα διαίρουσται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς αἰτήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ εἰς αἰτήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν αἰτημάτων τῆς δευτέρας κατηγορίας, ὑπῆρχον αἰτήματα, τὰ ὁποῖα ἀντέβαινον εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπετρέπετο νὰ γένωνται ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας. Τοιαῦτα αἰτήματα ἦσαν, ἡ παῦσις τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε κατὰ τοὺς θεσμοὺς διάρκειαν πενταετῆ. Ἦσαν ἡ διάλυσις τῆς βουλῆς, ἐν ᾧ τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως τῆς βουλῆς ὑπὸ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας δὲν ἀπενεμήθη εἰς οὐδεμίαν ἀρχήν. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῆς ἀκυρώσεως ὅλων τῶν πράξεων τῆς Γενικῆς συνελεύσεως, τὸ ὁποῖον καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ ἐν τῶν αἰτημάτων τῆς μειοψηφίας. Ὅταν τὰ αἰτήματα ταῦτα ὑπεβλήθησαν, ποίαν ἐτήρησε ἡ Ἑλλ. κυβέρνησις στάσιν; Ἡ Ἑλλ. κυβέρνησις, ἥτις ἠξίωσε νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, δὲν ἔβλεπεν, ὅτι τινὰ τῶν αἰτημάτων τούτων ἀντέβαινον εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Κρήτης, εἰς τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας; Πῶς δὲν ἔσπευδεν ἀμέσως νὰ συμβουλευσῇ, νὰ προτρέψῃ τὴν μειοψηφίαν, νὰ μὴ ἐμμεῖνῃ προβάλλουσα τοιαῦτα αἰτήματα, ὅταν μάλιστα τὰ αἰτήματα ταῦτα ἐμελλον νὰ ἀποταθῶσιν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἥτις, ὡφελουμένη ἐκ τοιούτων αἰτημάτων, ἀντιβαινόντων εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς Κρήτης, ἠδύνατο καὶ αὐτὴ νὰ ἀθετήσῃ τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ὡς τινὰ τῶν αἰτημάτων τούτων ἠθέ-

του αὐτῆς ; Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἐκοπίασε παντά-
πασι τοιαύτας νὰ δώσῃ συμβουλὰς εἰς τὴν μειοψηφίαν καὶ
συνελεύσεως ἐξ ἐναντίας, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐν τῇ δημοσιο-
γραφίᾳ ὑπουργικῶν ὀργάνων, εὐρίσκομεν ὅτι ταῦτα ἐπῆρουν
καὶ ἐθαύμαζον τὰ αἰτήματα, καὶ ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ
μεγάλῃς στοργῆς καὶ μεγάλου ἐπαίνου (ἀναγινώσκει). « Ἄν
αὐτὰ γενηθέντα σήμερον ἐν Κρήτῃ ζητήματα, ἐδημοσίευσε
κατὰ τὴν 3 Ἰουλίου τὸ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ μεταμεση-
μβρινὸν ὄργανον τοῦ πρωθυπουργοῦ, πρόκειται νὰ λύσωμεν
κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου,
ἀναγκαιῶς θὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ πλειοψηφία, ἡ νόμι-
μος, ἡ πλειοψηφία ἡ ἔχουσα τὰ στοιχεῖα τοῦ κύρους, ἄ-
ατινα ἀπαιτεῖ τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα, εἶναι σήμερον
ἐν Κρήτῃ ἡ μειοψηφοῦσα ἐν τῇ Συνελεύσει. Μετ' αὐτῆς
ἀβλέπομεν τὸν λαὸν, εἰς τὴν ἀντίθετον, βλέπομεν μονάδας,
ἀντιπροσώπους νομίμως ἐκλεγθέντας, νομίμως ὑφισταμένους,
ἀλλὰ τὰς ἰδέας τῶν ὁποίων δὲν ἀσπάζεται σήμερον ὁ Κρη-
τικὸς λαὸς, ταχθεὶς μετὰ τῶν ἀντιθέτων. Ἄφ' ἧς στιγμῆς
ἀεφανερῶθη ἡ ἀντίθεσις αὕτη οἱ ὅροι μετήλλαξαν. Ἡ μειο-
ψηφία κατ' ἀνάγκην ὀφείλει νὰ θεωρηθῇ πλειοψηφοῦσα... »

Καὶ τὴν 14 Ἰουλίου ἐδημοσίευσεν : « Τὰ αἰτήματα ταῦτα
εἰσὶν ἀναντιρρήτως νόμιμα καὶ δίκαια κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀ-
παραίτητα δὲ διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν
Κρητῶν. »

Καὶ ἐπειδὴ ἡ πλειοψηφοῦσα μερὶς ἔμενε κεχωρισμένη, μὴ
στέργουσα νὰ οὐκαιοποιηθῇ τὰ αἰτήματα, τὸ μνημονευθὲν ἐν τῇ
δημοσιογραφίᾳ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσίευσεν
τότεστάδε : « Ἡ ἐν τῇ ἤδη φαντασιώδει πλεονέξουσα μερὶς, πε-
ριστοιχίζουσα τὴν διοίκησιν, διστάζει ἐκ τῆς ἐξουσίας νὰ συνταυτίσῃ τὴν
τύχην τῆς μετὰ τῆς τύχης τῶν συνηθροισμένων, ἀποτελέσῃ
τὴν ἀρμονίαν ἐκείνην καὶ τὴν σύμπραξιν, ἥτις εὐθύς θὰ
βιάσῃ τὴν Πύλην νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἀποδεχθῇ αἰτήματα

»νόμιμα καὶ δίκαια. Ἐννοοῦμεν τὴν διαίρεσιν καὶ τὸν ἀνταγωνισμόν.»

Τὸ ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου δὲν προέτρεπε τοὺς μειοψηφούντας νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ αἰτήματα, τὰ ὁποῖα προέβαλον, ἀφοῦ τινὰ τούτων ἀντέθεινον εἰς τὴν σύμβασιν τῆς Χαλέπας, ἀλλὰ προέτρεπε τὴν πλειονοψηφίαν νὰ συνταχθῇ μετὰ τῆς μειονοψηφίας, καὶ παρεκίνει αὐτὴν καὶ ἐπετίμα αὐτὴν, διότι ἐπέμενε διηρημένη. Καὶ ἐζήτηει πῶς πάντα τὸν λαὸν τῆς Κρήτης νὰ συντάξῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν αἰτημάτων τῆς μειονοψηφίας. Καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἔγραψε τὴν 14 Ἰουλίου, τὴν 24 Ἰουλίου, τὸ αὐτὸ ὄργανον τοῦ ὑπουργείου, ἐλάλησεν ἄλλην γλῶσσαν. «Περὶ τίνος ἄλλως τε πρόκειται; Ἐγραψε τὸ εἰρημένον ὄργανον, περὶ προσωρινῶν καὶ ἠμετέρων, περὶ ἐλευθέρων ἐμβαλωμάτων, περὶ γελοίων μεταρρυθμίσεων, οὐχὶ περὶ διαρκῶς καὶ σταθερᾶς βελτιώσεως καὶ προόδου.»

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἑλλην. κυβέρνησις ὤφειλε ν' ἀποτρέπη τοὺς μειοψηφούντας ἀπὸ προτάσεις τοιούτων ζητημάτων, νὰ καταδείξῃ τὴν ἀπαρέσκειν αὐτῆς, ἵνα ὁ Κρητικὸς λαὸς ἐννοήσῃ ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἐν τῇ νομίμῃ τάξει ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει, τότε ἐνεθάρρυνε τὴν μειονοψηφίαν, καὶ ἐπήνει τὰ αἰτήματα, καὶ ἔγραψε διὰ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τῆς, προτρέπουσα τὴν Τουρκίαν νὰ δώσῃ ὅ,τι τῆς ζητήσωσι. Μετ' ὀλίγον ἔγραψεν, ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον δι' αὐτὰ τὰ ἐμβαλώματα ἡμεῖς νὰ διακυβεύσωμεν τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ περιεργον τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μετῆλθε καὶ ὁ πρωθυπουργὸς ἐνώπιον τῆς βουλῆς, ὅταν ὠμίλει κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν ἐπὶ τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Τότε ἡρώτα ἂν ἡ προσωρινὴ αὕτη κατάστασις, αὐτὰ τὰ προσωρινὰ ἐμβαλώματα, ἔπρεπε νὰ ἐκθέσωσιν εἰς κίνδυνον τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην ἐν Κρήτῃ; Ἄν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔπρεπε νὰ λάβῃ μέρος ἐνεργὸν ὑπὲρ τῶν αἰνήσεων τούτων τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ; Προχθὲς δὲ, ὅτε ἐδίδεν

ἀπάντησιν εἰς τὴν αἴτησιν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνα αὐτῶ, νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα, ἔλεγεν, ὅτι, ἀφ' οὗ τὰ προνόμια πλέον τῆς Κρήτης διηρπάγησαν καὶ ἀνηρέθησαν ὑπὸ τοῦ φερμανίου, ἔκτοτε ἡ κατάστασις ἔπαυσε νὰ ᾔῃαι παγία, εἶναι προσωρινή, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἤρνεϊτο νὰ καταθέσῃ τὰ ἔγγραφα.

Εἶναι τῶ ὄντι ἀκατανόητος ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐπαρχίας τινὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἤθελον ἀλαζήτησαι ἐν τῇ πολιτεῖᾳ αὐτῆς ν' ἀνεύρω τὴν πολιτικὴν ἰδιοτέλειαν, ἣτις ὠθεῖ αὐτὴν νὰ προσφέρηται οὕτως ἄλλοπροσάλλως πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἀνταγωνιζομένους πολιτικούς ἀνδράς. Ἄλλ' ἐν Κρήτῃ ποῖον πολιτικὸν συμφέρον ἐζήτει ἡκυβέρνησις τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου; Ἡ κυβέρνησις ἐν πολιτικὸν συμφέρον ἔχει ἐκεῖ, τὴν προστασίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν διατήρησιν τῶν ἐκεῖ κειμένων, ἐν ὧσιν οὕτως ἔχουσι τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τὴν διατήρησιν τῆς διοικητικῆς αὐτονομίας αὐτῆς, ἣτις εἶχεν ἀποκτηθῆ διὰ τῶν Κρητικῶν ἀγῶνων. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξετίθει εἰς προφανῆ κίνδυνον, ὑποστηρίζων τὰ αἰτήματα τῆς μειονοψηφίας τῆς Κρητικῆς συνελεύσεως, ὡς ἐν αὕτῃ ἦτο τὸ πολιτικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ἐν Εὐρυτανίᾳ ἢ ἐν Ἀθήναις ἐχαρακτηρίζετο ὡς φιλικὸν εἰς τὰ μέλη τοῦ ὑπουργείου.

Καὶ μήπως τοιαύτη δὲν ἦτον ἡ ὅλη πολιτεία τοῦ ὑπουργείου; Μήπως τοιαύτην πολιτείαν δὲν μετῆλθεν ἐν Μακεδονίᾳ; Μήπως τοιαύτην δὲν μετῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει; Καὶ ποῖαν ἄλλην ἐνόησεν ἡ ἐνεστῶσα κυβέρνησις διοικήσιν, εἰμὴ τὴν παροχὴν προστασίας καὶ συνδρομῆς εἰς ὠρισμένα ἄτομα, καὶ τὴν ἀρνησιν τοιαύτης εἰς ἄλλα; Ὡς κατέστησε τὴν διοικήσιν ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, μέσον κομματικῆς ἐπιρρώσεως, μέσον φατριασμοῦ, οὕτως ἐνήσκησε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ποία ἦτο ἡ πολιτεία τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅταν ἐτέθησαν εἰς ἀμφισβολίαν τὰ προνόμια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἠναγκάσθη ἱεράρχης ἐπιφανῆς νὰ καταλίπη τὸν

Πατριαρχικὸν θρόνον; Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχον συνταχθῆ μετ' ἐκείνων, οἵτινες ἐζήτουν τὸν ἐξαναγκασμὸν τοῦ Ἰωακείμ Γ' νὰ παραιτηθῆ τοῦ θρόνου. Ποία ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ πληρωθῆ τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον κατέλιπεν ἡ παραίτησις τοῦ ἱεράρχου ἐκείνου; Οἱ πράκτορες τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, καὶ οὐ μόνον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαχειριζόμενοι λειτουργίαν τινά, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἄλλαχού διωρισμένοι, διατρίβοντες δὲ προσωρινῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατέβαλον ἐκθύμους προσπαθείας, ἵνα ἐπηρεάσωσι τὸν ἐκλογικὸν σύλλογον, καὶ καταστήσωσιν εὐχερῆ τὴν ἀνάρρησιν ἐπὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τοῦ νῦν ἐπ' αὐτοῦ καθημένου. Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅ,τι ἀποστέργει εἶναι ἡ ἀντιλογία καὶ ἡ συζήτησις, ὅ,τι ἐπιθυμεῖ εἶναι ὄργανα πειθήνια ἐν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ὑπὸ τὴν Τουρκίαν ἐπαρχίαις. Καὶ ἐγκατέλειψε τὴν γενικὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν τὸ Ἑλληνικὸν βασιλεῖον ἔχει, καὶ μετεβλήθη ἀπὸ κυβερνήσεως τοῦ ἐλευθέρου κράτους εἰς κομματάρχην ἐν ταύτῃ ἡ ἐκείνη τῇ ἐπαρχίᾳ, τῇ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σουλτάνου εὐρισκομένη.

Ἀληθῶς ἡ σύγκρισις, τὴν ὁποίαν κατεδήλωσεν ὁ πρωθυπουργός, συζητῶν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀποδεικνύει ἐναργῶς τὴν συνείδησιν τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα περιέπεσεν. Ἡκούσατε αὐτοῦ δικαιολογουμένου, διατί δὲν δίδει λόγον, διατί δὲν ἀπέτρεψε τὴν μειοψηφίαν τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἀπὸ τῶν αἰτημάτων, διατί δὲν συνεβούλευσε τὴν μὴ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ νομίμου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς συνελεύσεως συναγωνισμοῦ; Διὰ τί παρέσχε συνδρομὴν εἰς τὸν Σακὴρ πασσάν; Ἡκούσατε νὰ αὐτοῦ ὁμιλῆ περὶ οἰκονομικοῦ ἐδάφους καὶ ἰσοζυγίου, καὶ νὰ καταρᾶται τὴν 7ην Ἀπριλίου, διότι, ἐνῶ ἦτο τότε εἰς τὴν στιγμὴν νὰ ὑπογράψῃ παραγγελίαν πρὸς κατασκευὴν θωρηκτῶν, ἡ 7η Ἀπριλίου ἀνέτρεψεν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχε προχθὲς στόλον ἵνα ἀποστείλῃ εἰς Κρήτην, καὶ ἀναρτήσῃ ἐκεῖ τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν.

Και ὀμιλοῦσι περὶ στόλου ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, καταλιπόν-
τες τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ 1885, ἀφῆκαν τὸν Ναύσταθμον ἐν
τῇ ἐσχάτῃ ἐκλύσει, ἀφῆκαν εἰς τὴν φθορὰν τὸ ὕλικόν τοῦ πο-
λέμου, τὰς δὲ ἀποθήκας, εἰς ἀπώλειαν. Ἀπορῶ πῶς δύναν-
ται νὰ ὀμιλῶσι περὶ στρατιωτικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας, ἵνα
παραμυθῆσωσιν ἡμᾶς ἐν παραπλησίᾳ συμφορᾷ.

Εἶπον πρὸ ὀλίγου, ὅτι ἡ σύγχρισις τὴν ὁποίαν κατεδήλω-
σεν ὁ πρωθυπουργός, ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει συνείδησιν τινα τῶν
σφαλμάτων αὐτοῦ. Καὶ ἡ κρίσις αὕτη, εἶναι κρίσις ἐπει-
κοῦς ἐκτιμῆσεως τῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως. Ἄν δὲν ᾔθε-
λον ἀποδώσει τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον, εἶμαι ἠναγκασμέ-
νος ν' ἀνατρέξω νὰ εὕρω ἕτερον χαρακτηρισμὸν, τὸν ὁποῖον
ἀπέχω τοσοῦτον ἐπισήμως νὰ διαδηλώσω. Ἄλλ' εἴτε προ-
σῆκει εἰς τὴν πολιτείαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ὁ χαρακτηρι-
σμὸς, τὸν ὁποῖον ἔδωκα ἐξ ἐπεικειᾶς, εἴτε μὴ, τὸ βέβαιον εἶ-
ναι, ὅτι ἀγῶνες δεκαετηρίδων ὀλοκλήρων εὐγενοῦς καὶ ὑπε-
ρηφάνου λαοῦ, τοῦ κατοικοῦντος τὴν πολυπαθὴ νῆσον, ἀνη-
ρέθησαν διὰ τοῦ Σουλτανικοῦ φερμανίου. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι
αἱ θυσίαι, εἰς τὰς ὁποίας τὸ Ἑλληνικὸν βασιλείον πρὸ 20 καὶ
πλέον ἐτῶν δὲν ἔπαυσε νὰ προβαίνει ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ καθή-
κόν του, περιθάλλον τοὺς δυστυχεῖς πρόσφυγας τῆς γήσου ἐ-
κείνης, οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἐπίσης ἀπώλλοντο.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὸ πρῶτον δάνειον, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλη-
νικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκεν ἐξ 25 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, τὸ
ἐξέδωκεν ἵνα ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀνάγκας τοῦ δη-
μοσίου ἐκ τῶν ἀγῶνων τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1867. Τότε ἡ
ἐκδοσις τοῦ δανείου ἐκείνου ἐνεποίησε μεγίστην ἐντύπωσιν
εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, διότι δὲν ἦτο συνειθισμένον νὰ δανεί-
ζῃται. Δὲν εἶχε φανῆ ἔτι κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ὁ νῦν
πρωθυπουργός, ὁ ὅποιος μᾶς ἐσυνείθισε νὰ ὀμιλῶμεν περὶ δα-
νείων ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων. Καὶ ἐνῶ μετὰ τὸσαφ-
της δυσκολίας ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουμουνδούρου προσέβη
νὰ συνομολογήσῃ τὸ δάνειον τῶν 25 ἑκατομμυρίων, εἶχε τὴν

πεποιθήσιν ὅτι ἡδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ προβάλλουσα τὸν σκοπὸν αὐτὸν, διότι προώριζε τὸ δάνειον τοῦτο εἰς θεραπείαν ἀναγκῶν, ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἀνάγκαι τὰς ὁποίας ἐπέβαλλον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Ἑλλάδος αἱ περιπέτειαι τῆς δυστυχοῦς νήσου Κρήτης.

Ἡμεῖς, ὡς ἀντιπολίτευσις, καθῆκον ἔχομεν νὰ ρηξώμεν φωνήν, ἐπικρίνοντες ἀσύγγνωστον πολιτείαν, ἀκατανόητον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὁμορον δύναμιν, ἀσυνείδητον ὑποταγὴν εἰς τὰ κελεύσματα τῶν ἄλλων, λήθην τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποσχέσεων ἐκείνων, οἵτινες κυβερνῶσιν αὐτό. Εἰς τοῦτο περιορίζεται ἡ ἐνέργεια ἡμῶν. Ἄν ὁ πρωθυπουργὸς νομίζῃ, ἀπκντῶν εἰς τὰς ἐπιτιμήσεις ἡμῶν ταύτας, καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὅτι δύναται νὰ δημαγωγῆται, ὁμιλῶν ὅτι σκοπεῖ νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν, λυποῦμαι διότι ἐλησμόνησεν, ὅτι εἶναι κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι, καὶ ἂν εἶχε κατὰ νοῦν νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν, ἡ αἴθουσα τῆς Βουλῆς δὲν ἦτον ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἡδύνατο νὰ ἀποκαλύψῃ τὰ διανοήματα αὐτοῦ.

Τοιαῦτα ἀποκαλύπτων διανοήματα, χειροτερεύει τὴν τύχην τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, καὶ ἀφοῦ κατέστρεψε ταῦτα διὰ τῆς πολιτείας, τὴν ὁποίαν μετῆλθεν ἐν Κρήτῃ, δίδει εἰς αὐτὰ τὴν τελευταίαν πληγὴν διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοιούτων διανοημάτων. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καθῆκον ν' ἀποφαινόμεθα οὐδεμίαν γνώμην, δὲν εἴμεθα σύμβουλοι τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις μόνη ἔχει ἐν τοῖς ἀρχαίοις αὐτῆς ὄλα τὰ φῶτα, τὰ ὁποῖα δύνανται νῆ συντελέσωσιν εἰς τὸ νὰ σχηματίσῃ ὁποιανδήποτε γνώμην. Ἡμεῖς ἐν καθῆκον ἔχομεν νὰ ἐπιτηρώμεν τὴν πολιτείαν τῶν κυβερνῶντων, καὶ νὰ ἐπιτιμῶμεν αὐτήν, ἐὰν εὐρίσκωμεν ταύτην ἐλλειπῆ. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἔσπευσα νὰ ἐκπληρώσω, ἐν ὀνόματι τῆς ἀντιπολιτεύσεως, τὴν ἐσπέραν ταύτην.

Λύεται ἡ συνεδρίασις ὥρα 10,25.

25-7

ΔΗΜ

ΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
XANTHON

